

№ 1
2022

YLMY-TEHNICKI JURNAL

НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

SCIENTIFIC AND TECHNICAL
MAGAZINE

TÜRKMENISTANYŇ SENAGATY

Esaslandyryjysy – Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önumçılıgi ministrligi

Türkmenistanyň
Prezidenti Serdar
BERDIMUHAMEDOW:

- *Ýaşasyn Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistan!*
- *Watan diňe halky bilen Watandyr!*
- *Biz Türkmenistan atly beýik döwletde, parahat we arassa asmanyň astynda, uzak hem-de bagtyýar durmuşda ýaşamalydyrys, abadan we gül ýaly durmuşyza buýsanmalydyrys.*
- *Öz öňümde goýan maksatlarymy üстүнликли amala aşyrmakda men, ilkinji nobatda, halkymyza, onuň agzybirligine we jebisligine, aň-düşünjesine hem-de merdanalygyna bil baglajaryn.*

Türkmenistanyň Milli Geňeşiniň Halk Maslahatynyň KARARY

**Türkmenistany 2022 — 2052-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegin esasy
ugurlaryny tassyklamak hakynda**

Taze taryhy döwürde uly özgerişlikleri başdan geçirýän Garaşsyz, hemişelik Bitarap Watanymyz ösüşin täze belentliklerine galýar. Söygüli Watanymyzy gurşap alan guwandyryjy özgertmelerden ruhlanan, onuň bütin dünýädäki barha artýan abraýyna we şöhratyna tüýs ýürekden buýsanýan türkmenistanlylar ýurdumyzda yylan edilen «Halkyň Arkadagly zamanasy» şygaryny bütin kalplary bilen gyzgyn garşy aldylar. Olar jemgyýetiň durmuşny özgertmek, onuň röwşen geljegi üçin yhalasdyr joşgun bilen zähmet çekýärler.

Türkmen halkynyň gadymy döwürlerden bări ykrar edilen ýörelgeleri milli ylalaşygy, pugta döwletliliği özünde jemläp, demokratik ösüşin aýratynlyklaryny we ýurdumyzyň taryhynyň häzirki tapgyryndaky önegidişligini üpjün edýär. Halkyňmyzyň döwlet berkararlygynyň möhüm ugurlaryny kemala getirýän ýörelgeleri Türkmenistanyň ykdysady we durmuş ösüşiniň möhüm şertidir.

Döwletimiz milli ykdysadyýetimiziň durnukly ösüsü, bazar gatnaşyklaryna geçmek, hususan-da, ykdysadyýetiň döwlete dahylsyz pudagyny ösdürmek üçin ähli serişdeleri, mümkünçilikleri peýdalananmagy möhüm wezipe hökmünde öne sürýär. Halkara we sebitara ähmiyetli maýa goýum taslamalaryna, giň möçberli özgertmeleriň durmuşça geçirilmegine gönükdirilen işler yzygiderli dowam edýär.

Ýurdumyzyň ykdysadyýetinde, syýasatda, ylym-bilim, saglygy goraýyş, medeniýet ulgamlarynda, oba hojalygynda hem-de beýleki pudaklarynda gazanylýan üstünlikler halkyňmyzyň ýasaýyş-durmuş derejesiniň yzygiderli ýokarlanmagyna oñaýly täsirini ýetirýär we geljege ynamyny has-da pugtalandyryýar.

Türkmenistanyň Garaşsyzlygynyň 30 ýylynyň dowamynda üstünlikli amala aşyrylan giň gerimli maksatnamalar, durmuşykdysady, jemgyýetçilik-

syýasy özgertmeler Diýarymyzyň hemmetarapla-ýyn sazlaşykly ösüşini üpjün etdi.

«Halkyň Arkadagly zamanasy» ýylynda ata Watanymyzy dünýäniň ösen döwletleriniň birine öwürmek boýunça önde goýan wezipelerimizi üstünlükli durmuşça geçirmek, mähriban halkyňmyzyň ýasaýyş-durmuş derejesini has-da ýokarlandyrma makşady bilen, Türkmenistanyň Milli Geňeşiniň Halk Maslahatynyň we Mejlisiniň agzalarynyň hem-de halkyňmyzyň wekilleriniň gatnaşmagynda geçirilen ara alyp maslahatlaşmalaryň netijesinde Türkmenistanyň Milli Geňeşiniň Halk Maslahaty karar edýär:

1. Türkmenistany 2022 — 2052-nji ýyllarda ösdürmegin uzak geljege gönükdirilen esasy ugurlaryny we geljek 30 ýylda amala aşyrylmagy göz öñünde tutulýan maksatnamalaýyn işleri tassyklamaly.

2. «Halkyň Arkadagly zamanasynda» durmuşça geçirilýän Türkmenistany 2022 — 2052-nji ýyllarda ösdürmegin uzak geljege gönükdirilen esasy ugurlaryny we beýik özgertmeleri nazarlaýan taryhy başlangyçlary, ýurdumyzyň syýasy, durmuş-ykdysady we medeni taýdan durnukly ösüşini üpjün etmek ugrunda alnyp barylýan giň möçberli işleri wagyz etmegi we ilata düşündirmegi, bu ugurda ýokary işjeňlik hem-de raýat düşünjeliligini görkezmäge çagyryşlary ýaýbaňlandyrmagy Türkmenistanyň döwlet edaralaryna, jemgyýetçilik birleşiklerine we köpcülikleýin habar beriş serişdelerine tabşyrmaly.

**Türkmenistanyň Prezidenti,
Türkmenistanyň Milli Geňeşiniň
Halk Maslahatynyň Başlygy Gurbanguly
BERDIMUHAMEDOW.**

Aşgabat şäheri, 2022-nji ýylyň 11-nji fewraly.

HALK MASLAHATY – IL-ULUSYŇ, DÖWLETIŇ MIZEMEZ JEBISLIGI

«Halkyň Arkadagly zamanasy» ýylynyň 11-nji fewralynda hormatly Arkadagymyzyň ólbaşçylyk etmeginde ýokary guramaçylyk derejesinde geçirilen Türkmenistanyň Milli Geňeşiniň Halk Maslahatyň nobatdan daşary mejlisи jemgyyetimizde demokratik başlangyçlaryň barha rowaçlanýandygynyň nobatdaky aýdyň beýany boldy. *Maslahat, hemise bolşy ýaly, halkemyzyň öz milli Lideriniň daşyna önküden-de ysnyşykly jebisleşyändigini, türkmen jemgyetinde agzybirligiň we jebisligiň höküm süryändigini görkezdi. Mähriban halkemyzyň öz Gahryman Arkadagynyň bitirýän işlerine uly sarpa goýyandygy, alyp barýan işlerini tüýs yürekden goldaýandygy Maslahatyň barşynda has aýdyň ýüze çykdy.*

Taryhy maslahatda täze eyýamda mähriban Watanymyzy geljek 30 ýylда syýasy, durmuş-ykdysady we medeni taýdan ösdürmegiň esasy ugurlary, şeýle hem döwletiň we jemgyetiň durmuşyna degişli beýleki wajyp meseleler halkemyzyň wekilleriniň gatnaşmagynda ara alnyp maslahatlaşyldy, şeýle hem 2021-nji ýylда alnyp barlan işleriň jemleri jemlenildi we 2022-nji ýyl üçin wezipeler kesgitlenildi.

2021-nji ýyl şanly wakalaryň we ajaýyp önegidisişlikleriň, beýik işleriň durmuşa geçirilen ýyly hökmünde Türkmenistanyň taryhyna girdi. Bu ýylда mukaddes Garaşsyz-

lygymyzyň 30 ýyllyk we hemişelik Bitaraplygymyzyň 26 ýyllyk, gözel paýtagtymyzyň esaslandyrylmagynyň 140 ýyllyk toýlary giňden bellenildi.

Döwlet Garaşsyzlygymyzyň 30 ýylynyň dowamynda hormatly Prezidentimiziň öндөнгөрүйлilikli we parasatly baştutanlygynda amala aşyrylyan özgertmeleriň, täzeçil başlangyçlaryň netijesinde ata Watanymyz ykdysady taýdan ösen, kuwwatly döwlete öwrüldi. Syýasy taýdan durukly we agzybir jemgyyetimizde mähriban halkemyz öz bellän maksatlaryny ynamly amala aşyrdy.

Gahryman Arkadagymyzyň bu umumymilli forumda eden çuň manyly çykyşynda belleýşi ýaly, geçen «Türkmenistan – parahatçılıgyň we ynanyşmagyň Watany» ýylý ýurdumyza täze şöhratly we beýik işlere beslendi. Ýurdumyzy senagatlaşdyrmak, sanly ykdysadyýete geçmek, ýangyç-energetika toplumyny, oba hojalygyny, gurluşyk we senagat, ulag-aragatnaşyk, bilim we ylym, medeniýet, saglygy goraýyş ulgamlaryny we beýleki pudaklary ösdürmek boýunça ýokary depginli işler amala aşyryldy.

Eziz Diýarymyzda ýokary amatlyklary bolan ýasaýyş jaýlaryň, döwrebap täze şäherçeleriň, obalaryň we dürli maksatly binalardyr desgalaryň gurlyşyklary giň gerimde alnyp barylýar. Ahal welaýatynyň edara ediş merkezi, «Aşgabat - siti» iri ýasaýyş toplumy, Aşgabat – Türkmenabat ýokary

DÖWLET ADAM ÜÇINDIR!

— 01 / 2022. —

tizlikli awtomobil ýoly, ýurdumyzyň welaýatlarynyň arasynda elektrik ulgamlaryny birleşdirip, sebitleri elektrik enerjýasy bilen ygtybarly üpjün etjek halkalaýın energoulgamyň gurluşyklary ýaly taslamalar we beýleki möhüm başlangyçlar üstünlikli durmuşa geçirilýär.

Munuň özi Gahryman Arkadagmyzyň «Döwlet adam üçindir!» diýen parasatly ýörelgesiniň esasynda berkarar döwletimizi hemme taraplaýın gülledip ösdürmäge, türkmen halkynyň bagtyýar, eşretli durmuşda ýaşamagyna gönükdirilendir.

Umumymilli forumda «Ýurdumyzy 2022-nji ýylда durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegin Maksatnamasy» kabul edildi. Onda milli ykdysadyyetimiziň pudaklaryny, sebitleri toplumlaýın ösdürmek, ilatyň hal-ýagdaýyny ýokarlanyrmak hem-de «Halkyň Arkadagly zamanasy» ýlynda durmuş ugurly syýasaty amala aşyrmak bilen baglanyşkyly çäreler göz öňünde tutuldy.

Formatly Prezidentimiz ýurdumyzyň beýleki pudaklary bilen bir hatarda senagat we gurluşyk önemciliği pudagyny ösdürmek meselelerine hem aýratyn üns berýär. Gahryman Arkadagmyzyň ýakyndan goldaw-hemayat bermegi bilen ýurdumyza iri senagat kärhanalarynyň gurulmagy, öňden bar bolanlarynyň durkunyň täzelennegi we olarda döwrebap innowasion enjamlaryň oturdylmagy netjesinde, Aşgabat şäherinde we welaýatlarda alnyp barylýan gurluşyklary hem-de raýatlarymyzyň senagat we gurluşyk önemlerine bolan isleglerini ýeterlikli de-rejede üpjün etmäge, eksport we import ugurly önemleri öndürmäge mümkünçilik döredildi.

Geljke hem bu işler milli Liderimiziň parasatly baş-tutanlygynda dowam etdiriler. Muňa häzirki wagtda formatly Arkadagmyzyň kararlaryna we maksatnamalaryna laýyklykda, ýyllyk kuwwatlylygy 1 mln. tonna bara-

bar bolan 2 sany sement zawodyň we beýleki dürli gurluşyk materiallaryny öndürýän kärhanalaryň gurulýandygy hem şayatlyk edýär.

Häzirki türkmeniň Arkadagly zamanasyna ösüşleriň, özgerişleriň, beýik sepgitlere ýetmegiň ugrunda halkamyzyň öz milli Lideriniň töweregine has mäkäm jebislesip, mizemez bir bitewüligiň emele gelen döwri diýmek bolar.

Uly ruhubelentlik we buýsanç bilen geçirilen Halk Maslahatynda ösüşlü-özgerişli eýýamyň taze tapgyry - geljek 30 ýyl üçin niyetlenen Maksatnamanyň ara alnyp maslahatlaşylmagy we tassyklanylmagy uly taryhy waka boldy. Maksatnamada ýurdumyzy geljek 30 ýylда ösdürmegin esasy ileri tutulýan ugurlary, şol sanda halk hojalygynyň ähli pudaklary bilen bilelikde senagat we gurluşyk önemciliği pudagyny ösdürmegin, ýurdumyzy senagatlaşdyrmagyň anyk wezipeleri kesgitlenildi. Munuň özi Garaşsyz, baky Bitarap Watanymyzyň kuwwatyny barha artdyrma-da, halkamyzyň ýaşaýyş-durmuş derejesini has-da gowu-landyrmakda möhüm ähmiyete eyedir.

Biz döwletli maslahatyň çözgütlərinin oň bolmagyny, il-ýurt bähbitli maksatlaryň myrat tapmagyny arzuw edýäris. Goý, geljek 30 ýyly öz içine alýan taze döwre niyetlenen beýik maksatlarymyz bedew bady bilen dowamat dowam bolsun! Ýurdumyz parahat, il-günümüz hemise aman bolsun! Ata Watanymyzy beýik ösüşlere alyp barýan Gahryman Arkadagmyzyň hem-de onuň adyl ýoluny mynasyp dowam etdirýän formatly Prezidentimiziň jany sag, ömri uzak, mertebesi mundan hem belent bolsun!

**Gülşirin TAGANDURDYÝEWA,
Türkmenistanyň Milli Geňeşiniň Mejlisiniň deputaty,
Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önemciliği
ministrliginiň Hukuk bölüminiň başlygy.**

GEÇILEN MENZILLER. ÝETILEN SEPGITLER

«Görogly» şadessanyndan:

**Yaşulular geňeş etse,
Her haýsy bir ýana gitse,
Il ýýgnanyp bir iş tutsa,
Sen ondan galyjy bolma!..**

diýen goşgy bendi ýadymda galypdyr. Taryhy geçmişimize ser salsak, «Ilim-günüm bolmasa, Aýym-Günüm dogmasyn» diýen atalar sözünü ileri tutan dana pederlerimiziň hakyatdan hem her bir uly işiň başyny tutjak bolanda, il-ulusy öýüne çagyryp, gelenler bilen etsem-goýsamlary barada saçak başynda maslahatlaşyp, ýaşululary diňläp, olardan ak pata alyp, soň işe girişendigini görýaris. Bu «Görogly» eposynda-da, beýleki dessanlarymyzda-da, taryhy eserlerimizde-de şéýle. Munuň özi türkmen halkynyň birek-birege sala salyp, birek-birege hormat-sarpa bilen çemeleşip, özünden özgeleriň hem oý-pikirlerini diňläp, «ll oňlasa, atyňy soý!» diýen nakyla görä, düýpli işlere diňe şondan soň girişyändigini görkezyär.

11-nji fewralda Gahryman Arkadagymyzý ýolbaşçylarynda Maslahat köşgünde geçirilen Türkmenistanyň Milli Geňeşiniň Halk Maslahatynyň mejlisи hem dana pederlerimiziň şol geçirýän maslahatlaryny biygtyýar ýadymza düşürdi. Hökümet agzalarynyň, Mejlisи deputatlarynyň, ministrlilikleriň we pudaklaýyn dolandyryş edaralarynyň, syýasy partiyalaryň hem-de jemgyyetçilik guramalarynyň, welaýatlaryň, etraplaryň we şäherleriň ýolbaşçylarynyň, welaýat, şäher hem etrap halk maslahatlarynyň agzalarynyň gatnaşmagynda geçirilen bu forumda mähriban Arkadagymyz Gurbanguly Berdimuhamedow çykyş edip, onuň dowamynda: «Bilşimiz ýaly, men iki ýyl mundan ozal pygamber ýaşyny arka atdym. Bu gün bolsa özüm babatda ýonekeý bolmadyk netijä gelen-digimi beýan edip, ony siziň bilen maslahatlaşmak isleýärin. Men ýurdumyzy ösdürmegiň täze tapgyrynda döwlet dolanışygynda häzirki zamanyň ruhy şertleri, ýokary talaprary esasynda kemala gelen ýaş ýolbaşçylara ýol bermegi makul bilyärin» diýip belledi we bu foruma gelen ýaşulularyň, kümüş saçlı eneleriň, ýaşlaryň arasyndan çykyş etmek isleýän-lere söz berdi. Olar, umuman, milli Liderimiziň pikirlerini goldadylar. Elbetde, bu — paýtagtymyzyň Maslahat köşgünde geçirilen Türkmenistanyň Milli Geňeşiniň Halk Maslahatynyň nobatdan daşary mejlisine Ahal welaýatynyň «Türkmeniň ak öýi» binasından, Balkan, Daşoguz, Lebap, Mary welaýat Ruhýet köşklerinden sanly ulgam arkaly gatnaşan ildeşlerimiz bilen halkyň wekilleriniň gatnaşmagynda döwletiň we jemgyyetiň durmuşyna degişli bu möhüm meseläniň ara alnyp maslahatlaşylmagy Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistan döwletimizde milli demokratıýanyň ýene bir gezek dabaranmasы hökmünde bütün dünýä ýaň saldy.

Şondan bir gün soň, 2022-nji ýylyň 12 fewralynda Türkmenistanyň Konstitusiýasynyň 81-nji, Türkmenistanyň Saý-

law kodeksiniň 86-nji maddalaryna laýyklykda, Türkmenistanyň Milli Geňeşiniň Mejlisiniň Karary bilen, 2022-nji ýylyň 12-nji martynda Türkmenistanyň Prezidentiniň saýlawlaryny geçirirmek bellendi. Munuň üçin eýyäm 14-nji fewralda Jemgyyetçilik guramalarynyň merkezinde Türkmenistanyň Demokratik partiýasynyň nobatdan daşary IX gurultaýy çagyrylyp, onda Türkmenistanyň Prezidentiniň wezipesine dalaşgäri hödürlemek gurultaýyň gün tertibiniň esasy meselesi hökmünde ör-boýuna galdy.

Bu eýyäm «Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy» döwründe täze bir heňňamyň ýaňy bolup dünýä doldy. Türkmenistanyň Demokratik partiýasy, Türkmenistanyň Agrar partiýasy, Türkmenistanyň Senagatçylar we telekeçiler partiýasy, Aşgabat, Ahal, Balkan, Daşoguz, Lebap, Mary welaýatlyrnyndan raýatlaryň tekliçi toparlary tarapyndan ýurdumyzyň raýatlarynyň dokuzysy Türkmenistanyň Prezidenti wezipesine dalaşgärlige hödürlendi. Şeýlelikde, Türkmenistanyň Prezidenti wezipesine dalaşgärlər Agajan Bekmyradow, Babamyrat Meredow, Hydr Nunnaýew, Maksatmyrat Öwezgel-diýew, Serdar Berdimuhamedow, Berdimämmet Gurbanow, Maksat Ödeşow, Perhat Begenjow, Kakageldi Saryýew saýlawlaryň öň ýanynda öz maksatnamalary bilen saýlawçylaryň öünde çykyş etdiler. Olaryň dowamynda ýurdumyza in ýokary döwlet wezipesine dalaşgärlige hödürlenenler öz maksatnamalarynyň esasy ugurlary hakynda giňişleýin gür-rүn berdiler hem-de Türkmenistanyň Prezidenti wezipesine saýlanan ýagdaýynda, ähli güýç-gaýratlaryny, ylym-bilimle-rini, tejribe-tagallalaryny gaýgyman, özüne bildirilen ynamy ýokary derejede ödejekdikleri hakynda saýlawçylary ynan-dyrdylar. Milli ykdysadyýetimizi mundan beýlak hem diwersifikasiýalaşdyrmak, ýangyç-energetika, ulag-aragatnaşyk, obasenagat, milli ykdysadyýetimize innowasiýalary, iň täze tehnologiyalary ornaşdyrmak, telekeçiliği ösdürmek, täze za-wod-fabrikleri gurmagyň hasabyna täze iş orunlaryny döremek, medeni-durmuş ähmiýetli möhüm desgalaryň gurluşygyň çaltlandyrmak, şäherleri, obalary mundan beýlägem abadanlaşdyrmak, sanly ykdysadyýeti has-da ösdürmek, ýurdumyzyň raýatlarynyň maddy-hal ýagdaýlaryny ýokary halkara derejesinde gowulandyrmak barada durmuşa geçi-rilmegi göz öünde tutulýan işleri doğrusunda durup geç-diler. Saýlawçylar özlerine uly ynam bildirip, ýokary döwlet wezipesine — Türkmenistanyň Prezidenti wezipesine saýlan

— 01 / 2022. —

ýagdaýlarynda Berkarar döwletiň täze eýyamynyň Galkynışy döwründe eziz Diýarymyzda saglyk, sport, syýahatçılık, medeniyet ulgamlarynda milli ykdysadyýetimiziň ähli pudaklarynda düýpgöter täze ösüşleriň gazanyljakdygy, welaýatlaryň ählisinde häzirki zaman saglyk merkezleriniň, şypahanalaryň, sport we beýleki dürli maksatly desgalaryň guruljakdygy, şonuň ýaly-da ýaşlar syýasatyna uly orun beriljekdigi haknynda söz berdiler. Dalaşgärler maňa ynam bildiren ýagdaýynda Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistany mundan beýlägem ösdürmek, ýurdumyzyň halkara abraýyny, mertebesini has-da ýokarlandyrmak üçin yhlasymy birjigem gaýgyrmazdyn, tutanýerli zähmet çekerdim diýip saýlawçylary ynan-dyrdylar. Bir söz bilen aýdanyňda ýokary döwlet wezipesine dalaşgärler özlerine uly ynam bildirilen ýagdaýynda özlerinden öň Türkmenistanyň Prezidenti hökmünde ýurdy adalatylyk bilen dolandyran döwlet Baştutanlarynyň nusgalyk işle-rini mynasyp dowam etdirmek bilen, ata Watanomyzy arzly arzuwlaryň hasyl bolýan ýurduna öwürjekdikleri haknynda saýlawçylara söz berdiler. Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistan döwletimizde öňe sürülyän syýasy-hukuk, medeni-yansanperwer, durmuş-ykdysady başlangyçlaryň goldanlyyp, ýurdy gülledip ösdürmegiň täze tapgyryna badalga bermek, ylym-bilim ulgamynyň mümkünçiliklerini giňden açmak, halkara derejeli ylmy düşünjesi bolan, olary kämilleşdirmegiň ýolunda belli bir derejede menziller aşan ýaşlary ösdürüp yetişdirmek, saglygy goraýyşyň maddy-tehniki binýadyny has-da pugtalandyrmak bilen baglanyşkly pikirler Türkmenistanyň Prezidenti wezipesine dalaşgärleriň esasy maksady hökmünde ör-boýuna galdy.

Ynha-da, 12-nji mart. Bu gün Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistan döwletimizde türkmen halkynyň, ýurdumyzyň raýatlarynyň nuranadan bagtyýar geljeginiň bähbidine demokratik ýörelgeleriň dabaranlyan, raýatlarymyzyň öz ýag-tydan döwlettilige daýanyan durmuş binýadyna, Prezident saýlawlarynda ýokary döwlet wezipesine iň bir mynasyp hasaplan adamsyna ses berýän günü. Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistanda özleriniň erk-ygtyýaryny erkin beýan etmäge konstitusiýon hukuklaryndan peýdalanýan saýlaw-çy raýatlarymyzyň ir ertir sagat ýediden başlap ýokary döwlet wezipesine iň bir mynasyp hasaplaýanlaryna ses bermek üçin köpcülikleýin gelip ugramagy diýseň hoşuňa gelýärdi. Olaryň eýyäm ir sagat 9-a čenli 25 gösterimden gowragynyň, sagat 11-e čenli 51 gösterimden gowragynyň öz seslerini berendigi has-da guwandyryjydyr. Sagat 19-a, ses berlişigiň ýapylýan wagtyna čenli saýlawçylaryň 97 gösterimden gowragynyň saýlaw uçastoklaryna gelip, öz seslerini berendigi ýurdumyza raýat işeňliginiň ýokary jogapkärçilige beslenedigini görkezýär. Munuň özi halk hökimiýetiniň rowaçly-gynyň nusgalyk derejesi hökmünde bütin dünýä ýaýyldy.

Umumanam, türkmen demokratıýasynyň nusgalyk ýol-yörelgesine laýyklykda, Türkmenistanyň Prezidentiniň saýlawlary üstünlikli geçdi we Türkmenistanyň Prezidentiniň saýlawlarynda ses bermäge gatnaşan raýatlarymyzyň uly toparynyň, has takygy saýlawçylaryň sesleriniň 72,97 gösterimini alan dalaşgär, saýlawlaryň geçirilen günü bolan 2022-nji

ýylyň 12-nji martyna čenli Türkmenistanyň Ministrlar Kabine-tiniň Başlygynyň orunbasary wezipesinde işlän, Aşgabat şäheriniň ýasaýjysy Serdar Gurbangulyýewiç Berdimuhamedow Türkmenistanyň saýlanylan Prezidenti diýlip ykrar edildi.

Saýlawlar türkmen demokratıýasynyň nusgalyk ýörelgesi netijesinde ýurdumyza demokratik başlangyçlaryň yzygi-derli ösdürilýändigini, saýlaw ulgamynyň düýpli kämilles-yändigini görkezdi. Halkara synçylary ýurdumyza saýlaw-laryň kanuna laýyk ýagdaýda geçendigini tassyklan bolsa, GDA-nyň Ýerine ýetiriji komitetiniň başlygy — Ýerine ýetiriji sekretarynyň birinji orunbasary, Türkmenistanyň Prezidentiniň saýlawlary boýunça GDA-nyň Syncylar wekilliginiň ýolbaşçysy Leonid Anfimow «Prezident saýlawlarynyň geçişine ýokary baha berýäris» diýip belledi.

19-nji mart Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistan döw-letimiziň taryhynda giňden ýaýbaňlandyrylan, müňýillyklaryň dowamynda kemala gelen halk hökimiyetlilik däplerini, de-mokratik özgertmeleriň mümkünçiliklerini alamatlandyrýan, onuň çuňluklar boýlaýan many-mazmunyny açyp görkezýän sene hökmünde taryha girdi. Hil taýdan täze taryhy şartlerde geçirilen saýlawlaryň netijesi boýunça ýeňiji bolup, özünüň ýo-kary döwlet wezipesine girişen hormatly Prezidentimiz Serdar Berdimuhamedow sag elini Türkmenistanyň Konstitusiýasyna goýup, öz üstüne yüklenen beýik borçlary mukaddes we ak ýürekli, hormat bilen, ýadawsyz ýerine ýetirmäge, Türkmenistanyň döwlet Garaşszylgyny we Bitaraplyk hukuk ýagdaýyny goramaga, adamyň we raýatyň hukuklaryny we azatlyklaryny hormatlamaga hem-de goramaga, Türkmenistanyň Konstitu-siýasyny berjaý etmäge we goramaga, ähli güýjuni we ukyby-ny türkmen halkynyň agzybirligine, onuň parahat durmuşyny goramak üçin bagış etmäge, türkmenistanlylaryň häzirki we geljekki nesilleriniň şöhratyny has-da belende götermek üçin ähli mümkünçilikleri peýdalanmaga, türkmen halkyna wepaly we doğruçyl hyzmat etjekdigine dabaraly kasam etdi. Şeýlelik-de, Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistanyň ösüşiniň täze tapgyryna badalga berildi.

**Maksat myrat tapdy. Menziller aşyp,
Gül-günçaly türkmen obasy-kendi.
Halkyň ynamyna boldy mynasyp,
Ata ynamyny ödän Perzendi.**

**«Döwletliden döwlet dörär». Bu barça aýan,
Ýurdumyz owadan. Bir ajap eser,
Saçak ýazýas. Bizde desterhandyr han.
Hemem bize ýaran beýik ösüşler —
Ata-ogul munda dowamat-dowam.**

**«Halal ýaşa, ogul!» atamyň pendi,
Bu gün lälezarlyk ýurduň çar ýany.
Mynasyp görlüpler orta çykandyr
Iliň hormatlany, Hakyň saýlany.**

**Abdylhalyk JUMADOW,
«Türkmenistanyň senagaty» žurnalynyň redaktory.**

«Halkyň Arkadagly zamanasy» ýlynyň 12-nji martynda Gahryman Arkadagy-myzyň başlangyjy bilen başy başlanan, ata-babalarymyzyň döwletlilik ýörelgelerini dabaralandyran, halkymyzyň agzybirlikde, işjeň gatnaşmagynda tutuş ýurdumyza uly jemgyyetçilik-syýasy çäre – Türkmenistanyň Prezidentiniň saýlawlary ýokary guramaçylyk derejesinde geçirildi we onuň netijeleri üstünlikli jemlenildi hem-de açaýklyk, aýdyňlyk we deňhukuklylyk esasynda geçen bu saýlawlaryň jemleri boýunça döwlet Baştutanynyň wezipesine dalaşgär Serdar Gurbangulyýewiç Berdimuhamedow saýlanyldy. Bu gün ýurdumyzyň çar künjeginde bagtyýar ildeşlerimiz, dürili kärlerde zähmet çekýän raýatlarymız, şol sanda senagat we gurluşyk önemciliği pudagynyň işgärleri Türkmenistanyň Prezidentiniň saýlawlarynyň üstünlikli geçirilmegi hem-de bu saýlawlarda Serdar Berdimuhamedowyň ynamly ýeňiš gazanyp, Türkmenistanyň Prezidenti diýen belent we jogapkärlı wezipä saýlanylmaý mynasybetli öz gutlaglaryny ýollaýarlar, öz isleg-arzuwlaryny beýan edýärler. Olaryň käbiriniň ýürek joşgunyny okyjylara ýetirýäris.

ÝÜREKDEN ÇYKAN SÖZLER

Begenç BERDIÝEW,

Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önemciliği ministrliginiň İşgärler we ýörite işler bölüminin baş hünärmeni, Kärdeşler arkalaşyglynyň ilkinji guramasynyň başlygy:

2022-nji ýlyň 12-nji martynda Berkarar döwletiň täze eyýamynyň Galkynyşy döwrüniň taryhyna altın harplar bilen ýazyljak uly jemgyyetçilik-syýasy wa -ka – Türkmenistanyň Prezidentiniň saýlawlary ýurdumyzyň ähli ýerinde uly ruhubelentlik we işjeňlik bilen aýanlyk we giň demokratik esasda geçdi. Bu günde mähriban halkymyz ýokary döwlet wezipesine iň mynasyp dalaşgäre öz sesini berdi. Ýokary guramaçylyk derejesinde geçirilen şu saýlawlarda Serdar Gurbangulyýewiç Berdimuhamedow saýlawçylaryň sesleriniň iň köpüsini – 72,97 gösterimini alyp, ynamly ýeňiš gazandy. Saýlawlarda ses bermegiň görkezen ýokary netijeleri hormatly Serdar Berdimuhamedowyň uly syýasy abraýyny, döwletimiziň mundan beyläk-de ösdürilmegine, onuň halkara giňişligindäki abraýynyň ýokarlandyrılmagyna we ilityn hal-ýagdaýynyň gowulandyrylmagyna gönükdirilen maksatnamasyny, täze başlangyçlaryny halkymyzyň goldaýandygyny doly tassyklayár.

Şu ýlyň 11-nji fewralynda geçirilen Milli Geňeşin Halk Maslahatynyň taryhy mejlisinde «Berkarar döwletiň täze eyýamynyň Galkynyşy: Türkmenistany 2022 – 2052-nji ýllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Milli maksatnamasy» kabul edildi. Täze maksatna-

mada ykdysadyýetiň ähli ugurlary bilen bir hatarda, ýurdumyza giň gerimde alnyp barylýan gurluşyklary hem-de ilitomyzy gurluşyk serişdeleri bilen üpjün edýän senagat we gurluşyk önemciliği pudagyna hem aýratyn orun berildi. Onda geljek 30 ýylда senagat we gurluşyk önemciliği pudagynda durmuşa geçirilmeli çäreler, önde durýan maksatlar we wezipeler anyk beýan edilýär. Biz täze saýlanan döwlet Baştutanomyzyň ýolbaşçylygynda berkaran döwletimiziň ähli ulgamlarynda giň gerimli özgertmeleriň dowam etdiriljekdigiňe ynanýarys hem-de wezipeleri üstünlikli ýerine ýetirmek üçin tutanýerli we yħlasly zähmet çekeris, önde goýlan maksatlara ýeteris.

Sözümiň ahyrynda saýlawlaryň netijeleri boýunça iň köp ses alyp, Türkmenistanyň Prezidenti wezipesine saýlanan hormatly Serdar Berdimuhamedowy ajaýyp ýeňsi bilen gutlap, döwletimiziň we halkymyzyň bähbidine durmuşa geçirjek işlerinde uly üstünlikleri arzuw edýäris.

Soltan ITALMAZOWA, «Türkmen aýna öňümleri» kärhanasynyň düz aýna önemcilik sehiniň işçisi:

Ýurdumyzyň täze taryhynda möhüm sahypany açýan Türkmenistanyň Prezidentiniň saýlawlaryna biz hem agzybirlikde gatnaşdyk, konstitusion hukugymyzdan peýdalanylý, raýatlyk borjumyzy berjaý etdik, bagtyýar geljegimiz, ýagty ertirimiz üçin iň mynasyp gören dalaşgärimize ses berdik.

— 01 / 2022. —

Biz dünýäniň iň abadan hem asuda ýurtlarynyň biri bolan Garaşsyz, hemişelik Bitarap döwletimizde eşretli durmuşyň hözirini görüp bagtyýar ýasaýandygymza buýsanýarys. Meniň özüm Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önumçılıgi ministrliginiň «Türkmen aýna önumleri» kärhanasynda bu kärhana açylyp ulanya berlen gününden bări yhlasly işläp gelýärin hem-de ýurdumyzda aýna önumlerini öndürýän ilkinji kärhanada gazanylýan zähmet ýeňislerine öz goşandymy goşýaryn. Saýlawlarda ynamly ýeňis gazanan hormatly Serdar Berdimuhamedowyň saýlawlaryň öň ýanyndaky maksatnamasynda hemde Türkmenistanyň Prezidenti wezipesine girişmek dabarasında eden çykyşında halkyň hal-ýagdaýyny has-da ýokarlandyrmak, ýurdumyzyň ähli ulgamlarynda maksatnamalaýyn işleriň durmuşa geçiriljekdiňi beýan edilýär. Olaryň hatarynda gurluşyk senagaty boýunça hem iri tutumlar bar. Zähmet ýolunda bu ulgamda hem iş alyp baran Serdar Berdimuhamedowyň önde goýan maksatlaryny we wezipelerini üstünlikli amala aşyrjakdygyna ynanýarys.

Gahryman Arkadagymzyň başlangyjy bilen, asudalykda, jebislikde aýdym-saza beslenip geçirilen saýlawlar halkemyzyň agzybirliginiň, jebisliginiň, döwletimiziň geljegine bolan ynamyň aýdyň dabaranmasы boldy. Saýlaw günü milli Liderimiziň öz mähriban käbesi bilen bile gelip, ses berenini mawy ekran arkaly gördük, bu ýagdaý bizde uly täsir galdyrdy we buýsanç duýgusyny döretti. Gahryman Arkadagymzyň mähriban Ejesiniň ses bermäge gelmegi ýurdumyzda tutulýan il-ýurt ähmiyetli işlere ak pata hökmünde kabul edildi. Biz, eneler üçin görelde mekdebi bolan, Gahryman Arkadagy dünýä beren milli Liderimiziň mährem Käbesi O gulabat ejä berk jan saglyk, uzak özür, ähli älem gowulyklaryny tüýs ýüregimizden arzuw edýäris.

Türkmenistanyň taze saýlanan Prezidenti hormatly Serdar Berdimuhamedowy döwlet Baştutanyň saýlawlarynda gazanan ynamly ýeňi bilen gutlap, uly üstünlikleri we rowaçlyklary arzuw edýäris.

**Hojanepes ORAZOW,
«Türkmenemirönümleri» döwlet kärhanasynyň
Enjamlar we tehnikalar boýunça inžener-mehanigi,
kärhananyň ilkinji ýaşlar guramasynyň başlygy:**

«Halkyň Arkadagly zamanasy» ýylynyň 12-nji martynda geçirilen Türkmenistanyň Prezidentiniň saýlawlarynda her bir saýlawcy öz mynasyp gören

dalaşgärine ses berdi. Açıkklyk, aýdyňlyk we deň-hukuklylyk esasynda geçen bu saýlawlaryň jemleri boýunça döwlet Baştutanyň wezipesine Serdar Gurbangulyýewiç Berdimuhamedow saýlanyldy.

Munuň özi agzybir halkemyzyň ýurdumyzyň ösusiniň taze taryhy döwründe öz ykbalyny ýaş, gujur-gayratly, tejribeli, jogapkärli wezipelerde işläp, döwleti dolandyrmakda zerur bolan ukyp başarnyklary ele alan, galyberse-de Gahryman Arkadagymzyň hut özünüň halypalyk görellesi, tälîm-terbiýesi bilen kämilleşen ynsana ynanýandygyny görkezýär.

Ýokary derejede geçirilen Türkmenistanyň Prezidentiniň saýlawlarynda döwlet Baştutany wezipesine taze saýlanan Serdar Berdimuhamedowyň saýlaw uçastogyna ses bermek üçin baranynda, Türkmenistanda ýaşlar syýasatyň esasy özeniniň olarda Watana, halkemyza, taryhemyza buýsanjy, ylma-bilime höwesi artdyrmak bolup durýandygyny aýratyn nygtap, iň ýokary döwlet wezipesine saýlanan ýagdaýında, Gahryman Arkadagymzyň öne süren başlangyçlaryny mynasyп dowam etdirjekdigini aýtmagy buýsançly basymyzy belende goterdi.

Gahryman Arkadagymyz Milli Geňeşiň Halk Maslahatynyň taryhy mejlisinde eden čuň manyly maksatnamalaýyn çykyşında «Ýaşlar biziň geljege bolan arzuwlarymyzyň amala aşmagydyr. Ata Watanymyzyň buýsanjy hem-de üstünlikleridir. Türkmenistanlylaryň taze nesli taze ösus uğrunyň hereketlendiriji güýjüne öwrülmelidir» diýip belledi. Hakykatdan hem, häzir ata Watanymyzyň ykbaly üçin jogapkärciliği öz üstüne almaga ukyplı, sowatly, giň dünýägaraýşly, zehinli, tazece pikirlenip bilyän ýaşlaryň taze nesli kemala gelýär. Olaryň döwleti dolandyrmak işlerine çekilmegine giň yol açylýar.

Biz ýaşlar halk saýlawynyň öne çykaran Baştutanyň ýurdumyzyň ösusli ýolunu mynasyп dowam etdirjekdigine, geljegimiziň has röwşen boljakdygyna ynanýarys. Demokratik esaslarda, giň bäsdeşlik arkaly taze saýlanan Türkmenistanyň Prezidenti hormatly Serdar Berdimuhamedowa ýurdumyzyň berkararlygynyň, halkemyzyň bagtyýarlygynyň bähbidine geljekde amala aşyrjak beýik işle-rinde rowaçlyk arzuw edýäris.

«Halkyň Arkadagly zamanasy» ýylynyň 11-nji fewralynda güzel paytagtymyzda geçirilen Türkmenistanyň Milli Geňeşiniň Halk Maslahatyň nobatdan daşary mejlisи biziň döwletimiziň we jemgyýetimiziň durmuş-ykdysady, syýasy, medeni durmuşynda şanly, taryhy ähmiýetli waka boldy.

Bu umumymilli forumda «Ýurduñy 2022-nji ýlda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Maksatnamasy» we Türkmenistanyň 2022-nji ýyl üçin Maýa goýum maksatnamasy tassyklanydy. Bu möhüm resminamalarda milli ykdysadyýetimiziň pudaklaryny, sebitleri toplumlaýyn ösdürmek, ilatyň hal-ýagdaýyny ýokarlandyrmaç hem-de «Halkyň Arkadagly zamanasy» ýylynda durmuş ugurlu syýasaty amala aşyrmak bilen baglanyşykly çareler göz öňünde tutuldy.

Taryhy maslahatda Garaşsyzlyk ýylarynda yetilen sepitler, Türkmenistanyň durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň maksatnamalaýyn wezipelerini amala aşyrmagyň meseleleri, Gahryman Arkadagmyzyň «Biz döwletimiziň ykbaly, nesillerimiziň geljegi üçin uly jogapkärçilik çekýaris. Şoňa görä-de, indi biziň öňümüzde şeýle uly wezipe durýar: biz döwletimizi we onuň institutlaryny geljek 30 ýlda ösdürmegiň esasy ugurlaryny kesgitlemelidiris hem-de düzmeli diris» diýen sözlerin-

TÄZE MAKSATNAMA: SENAGAT WE GURLUŞYK ÖNMÜCİLIGI PUDAGYNY ÖSDÜRMÄGE GÖNÜKDİRILEN MÖHÜM WEZİPELER

den we bu babatda beren tabşyryklaryndan ugur alnyp, işlenip düzülen «Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy: Türkmenistany 2022 – 2052-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Milli maksatnamasy» ara alnyp maslahatlaşyldy we kabul edildi.

Gahryman Arkadagmyzyň «Senagat toplumy halk hojalygynyň beýleki pudaklarynyň öňbaşçysy bolmalydyr, çünkü ol pudaklaryň geljekki ösüsü üçin binýat bolup durýar» diýip jaýdar belleýsi ýaly, Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önemciliği ministrliginde ýurdumyzy senagat taýdan ösen döwletleriň hataryna çykarmak boýunça uly möçberli işler durmuşa geçirilýär. Ministrlik tarapyndan ýerli çig mallaryň hasabyna bäsdeşlige ukyplı, ýokary hilli, ekologik taýdan arassa täze senagat öňümlerini öndürmek, gaýtadan işleyän senagat önemciliğini innowasion esasda ýola goýmak, daşary ýurtlardan getirilýän harytlaryň ornunu tutýan öňümleri hem-de eksport öňümlerini özümüzde öndürmek, ýurdumyza gurulýan dürli maksatly binalary we desgalary gurluşyk öňümleri bilen doly üpjün etmek wezipeleřini üstünlikli ýerine ýetirmek üçin ähli zerur olan işler alnyp barylýar.

2021-nji ýylda hem-de şu ýylyň geçen döwründe Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önemciliği ministrligi hem-de onuň garamagyndaky edarakärhanalary boýunça jemi öndürilen öňümleriň we ýerine ýetirilen işleriň meýilnamasy artygy bilen ýerine ýetirildi, ähli ugurlarda ösus depgini gazaňyldy.

«Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy: Türkmenistany 2022 – 2052-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Milli maksatnamasynda» ykdysadyýetiň ähli ugurla-

ry bilen bir hatarda, ýurdumyza giý gerimde alnyp barylýan gurluşyklary hem-de ilatymyzy gurluşyk serişdeleri bilen üpjün edýän senagat we gurluşyk önemciliği pudagyna hem aýratyn orun berildi.

Bu pudakda iri senagat kärhanalaryny gurulmagy, öňden bar bolanalaryny durkunyň täzelenmegi we olarda döwrebap innowasion enjamlaryň oturdylmagy, pudaga sanly ulgamyň ornaşdyrylmagy Aşgabat şäherinde we welaýatlarda alnyp barylýan gurluşyklary hem-de raýatlarymyzyň senagat we gurluşyk öňümlerine bolan isleglerini ýeterlikli derejede üpjün etmäge, eksport we import ugurlu täze öňümleri öndürmäge mümkünçilik döretti.

Täze Milli maksatnamada geljek 30 ýylda senagat we gurluşyk önemciliği pudagynda durmuşa geçirilmeli çäreler, önde durýan maksatlar we wezipeleř anyk beýan edilýär.

«Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önemciliği ministrliginiň 2020 – 2023-nji ýyllarda senagat we önemcilik desgalaryny gurmagy hakynda» Türkmenistanyň Prezidentiniň 2020-nji ýylyň 20-nji fewralynda çykaran 1676-njy Kararyna laýyklykda, täze zawoddyr fabrikleriň gurulmagy, şäherleriň, şäherçeleriň we obalaryň döredilmegi, ilatymyzyň ýasaýyş-duruş şartleriniň yzygiderli ýokarlandyrılmagy ýurdumyzyň sarp edijileriniň senagat we gurluşyk öňümlerine bolan islegleriniň artmagyna getirer. Gurulmaly önemcilik desgalarynyň ösen tehnologiýalar bilen enjamlaşdyrylmagy, hereket edýän kärhanalaryň tehniki taýdan durkunyň täzelenmegi netijesinde senagat we gurluşyk önemciliği pudagynda zähmet öndürjiligi we esasy serişdeleriň önum berijiliği düýpli ýokarlanar, goşmaça önemcilik kuwwatlyklary dörediler.

— 01 / 2022. —

2022 – 2025-nji ýyllar aralygynda Lebap welaýatynyň Magdanly şäherinde kuwwaty 250 müň tonna gury gurluşyk garyndylaryny we 12 million inedördül metr gipsokarton öndürýän zawody, Ahal welaýatynyň Gökdepe etrabynda gaýtadan işleýän senagat tehnologiyalarynyň esasynda kuwwaty 700 tonna alýumin profillerini, 2000 tonna syrçalanan mis simleri, 900 tonna rezin owntygyny we 300 müň kub metr izogan öndürýän kärhana gurlar, Balkan welaýtynda Balkan kän müdürliginiň Kaolin önemhanasynyň durky täzelener we onuň önemçiligi giňeldiler.

Ahal welaýatynyň Bäherden etrabynda kuwwatlylygy ýylда 1 million tonna sement öndürýän Bäherden sement zawodynnyň 2-nji tapgyrynyň, Lebap welaýatynyň Köýtendag etrabynda kuwwatlylygy ýylда 1 million tonna sement öndürýän Lebap sement zawodynnyň 2-nji tapgyrynyň gurluşklary alnyp barlar.

Şeýle-de Ahal welaýatynyň Gökdepe etrabynda «Türkmen demirönümleri» döwlet kärhanasynyň çağında ýyllyk taslama kuwwatlylygy 150 000 tonna sozulan armatura bolan goşmaça önemçiligi gurmak we şu etrapda ýerleşyän «Türkmen aýna önümleri» kärhanasynda bir gije-gündizde 100 tonna çүýse önümlerini öndürýän goşmaça önemhanany, Lebap welaýatynyň Köýtendag etrabynda ýylда 50 000 tonna kalsiý öndürmäge niyetlenen önemhanany, Ahal welaýatynyň Bäherden etrabynda ýylда 3 300 000 inedördül metr keramiki-bezeg plitalaryny we 120 000 sany sanfaýans önümlerini öndürýän zawody, Daşoguz welaýatynyň Daşoguz şäherinde ýyllyk kuwwatlylygy 5 000 000 sany dürlü görnüşli keramiki gap-gaçlary öndürmäge niyetlenen önemhanany, şu welaýatyň Görogly etrabynda ağaç galyndylaryny gaýtadan işleýän kärhanany gurmak meýilleşdirilýär.

Bulardan başga-da Ahal welaýatynyň Gökdepe etrabynda, Mary welaýatynyň Wekilbazar etrabynda, Daşoguz welaýatynyň Daşoguz şäherinde suwly-dispersion boyaglary we lak-boyag

materiallaryny hem-de gury gurluşyk garyndylaryny öndürýän önemhانا, Daşoguz şäherinde laminat düşegini öndürýän önemhانا, Balkan welaýatynyň Balkanabat şäheriniň Jebel şäherçesinde bazalt ince süyüminden, mineral pamyrkdan ses we ýylylyk saklayýjy materiallary öndürýän kärhana gurlar.

Ýokarda görkezilenlerden başgada, biz şu makalada Türkmenistany ösdürmegiň geljegi baradaky täze syýasy ugruny kesgitleyän «Berkarar döwletiň täze eýyamynyň Galkynyşy: Türkmenistany 2022 – 2052-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Milli maksatnamasynda» ýurdumyzy senagat taýdan ösen döwlete öwürmek boýunça önde goýlan käbir wezipelere ünsi çekmek isleýäris:

- döwrebap tehnologiyalaryň we öndebarlyjy dünýä tejribeleriniň esasynda tebigy baýlyklarymyz netijeli peýdalanylyp, milli ykdysadyétimiziň bäsleşige ukypliylygy has-da ýokarlandyrylar we dünýäniň durnukly ösyän ýurtlarynyň derejesindäki orny pugtalandyryrlar;

- daşary ýurtlara iberilýän önemleriň möcberi artdyrylar we daşary ýurtlardan getirilýän harytlaryň ornuny tutýan önemçilikleri giň gerimde döretmek dowam etdiriler;

- hereket edýän senagat kärhanalarynyň durky täzeleneip, olar doly önemçilik kuwwatyna çykarylар;

- eksport ugurly önümleriň görünüş sanawyny giňeltmek we möcberini artdyrmak üçin önemçilik mümkünçiliklerinden doly peýdalanylalar hemde bu ugurlarda işleýän kärhanalaryň önemçilik kuwwatlyklary artdyrylar;

- senagat öwrüliginiň geljekki tapgyrlarynda dünýä bazarlarynda bäsleşip bilyän ýokary tehnologiyaly önümleri öndürmäge ukypli bolan, tutuşlygyna sanly gurşawda işleýän kärhanalar ösdüriler;

- elektron senagatyň ugurlary boýunça daşary ýurduň iri kompaniyalary bilen hyzmatdaşlyk ediler we olar bilen bilelikdäki kärhanalar dörediler;

- ýurdumyza dürlü elektron tehnikalaryň önemçiligi ösdüriler we bu

ugur boýunça daşary ýurt göni maýa goýumlary çekiler;

- daşary ýurtlaryň täze tehnologiyalary önemçilik ulgamyna giňden ornaşdyrylar;

- ýerli çig mallary peýdalanmak esasynda ýola goýlan senagat önemçilikleriniň ugurlarynda ýokary tehnologiyalary ornaşdyrmak, bu önemçiliklerde halkara hil standartlaryny göz öünde tutmak bilen, önemçiliklerde emele gelen galyndylary gaýtadan işlemek üçin tehnologik özgertmeleri geçirmek esas ediniler;

- geljekde ekologiýa taýdan arasylygy, ykdysady taýdan elýeterliliği bilen tapawutlanýan polat görnüşiniň ornuny tutýan dürlü ölçegdäki kompozit materiallaryň (armaturanyň) önemçilikleri ösdüriler. Şeýle-de döwrebap tehnologiyalary ulanmak arkaly bazalt çig malyndan, kwars çägesinden dürlü ölçegdäki kompozit armaturasyny öndürmek boýunça hem guramaçlykly işler alnyp barlar.

- ýöritleşdirilen senagat önümleri öndüriler;

- ykdysadyýetiň ähli pudaklarynyň nobatdaky senagat övrüliginiň talaplaryna laýyklykda, innowasion tehnologiyalar bilen yzygiderli döwrebaplaşdyrylmagy gazanylar;

- ýurduň senagatynyň innowasiya esasynda durnukly işleýän we ösyän häzirki zaman gurluşy özgerdiler.

Täze maksatnamada kesgitlenen wezipeler Garaşsz, hemişelik Bitarap Türkmenistan döwletimizi mundan beýlak-de ösdürmäge, ilatyň ýasaýışdurmuş goraglylygyny berkitmäge, hal-ýağdaýyny has-da ýokarlandyrmagá hem-de abadan we bagtyýar ýasaýsyny üpjün etmäge gönükdirilendir. Maksatnamanyň kabul edilmeňi milli ykdysady ulgamda gazanylýan üstünlikleri has-da pugtalandyrmak, ýurdumyza ykdysady howpsuzlygyny geljekde-de berkitmek ugrünnda düýpli işleriň yzygiderli amala aşyrylyändygyny alamatlandyrýar.

**Gurbangeldi ORAZBERDIÝEW,
«Türkmenistanyň senagaty»
žurnalynyň jogapkär kâtibi.**

DÜNYÄ YKRARNAMASyna EÝE BOLAN SUNGAT

*Ömri mukamlara ýugrulanlar hakynda
kelam...*

Golayda Gahryman Arkadagmyzyň taýsyz tagallalary netijesinde dutar ýasamak senetçiliginiň, dutarda saz calmak we bagşyçylyk sungatynyň ÝUNESKO-nyň Adamzadyň maddý däl medeni mirasynyň sanawyna girizilmegi biziň bu ugurda gazananlarymyzyň dünýä halklary tarapyndan ykrar edilmegine, türkmeniň dutar hem gyjak sedininiň bütin dünýäde giňden öwrenilmegine şert döretti. Biz hem şu ykrarnamadan ugur alyp, aşakdaky makala-ny halka ýetirmegi özümiziň raýatlyk borjumyz hasap etdik.

Dünýä medeniyetiniň ösüşinde milli aýdym-saz sungatamyzyň aýratyn orny bar. Aýdym-saz sungatamyzdada durmuş gözelligi we reňki, filosofiýasy sazlaşykly beýan edilýär. Onda ynsan ruhy bilen aýdym-saz sungatynyň inçelikleri saz hem söz arkaly oňat sazlaşýar. Şonuň üçin hem aýdym-sazyň güýji onuň haýsydyr bir halka degişlidigine garamazdan, her bir ynsanyň kalbyny heýjana getirýär, arzuw hem hyýal guşuny al-asmana uçurýar. Her bir setirinde, kakuwunda söz bilen beýan edip bolmajak pynhan duýgularы özünde jemleýän şirin sazlaryň, ganatly aýdymalaryň ruhy

diňe bir ynsanyýete däl, eýsem tebigatyň ösümlik we haywanat dünýäsine-de özuniň oňny täsirini ýetirýär. Munuň şeyledigi ylmy çeşmelerde, makalalarda, hasam hormatly Arkadagmyzyň «lle döwlet geler bolsa...» atly kitabynda giňişleýin beýan edilýär. Şeýle uly güýc söz hem saz sungatynyň gudratyndan, sazlaşygyn dan emele gelýär. Ynsana ruhy lezzet hem güýc beryän şeýle mukamlary diňläniňde, biytyǵýar şahyr Mämmet Seýidowyň:

**Uçan sülügünler deý, güsürdäp galan
«Gökdepe mukamy», «Goňurbaş mukam».**

— 01 / 2022. —

**Hemmesem birkemsiz ajaýyp olaň,
Hemmesem naýbaşy, aňrybaş mukam.**

**Ýada salyp Sahy agany, Sygany
Aýdyma ggyryp gelýär göçesiň.
Ak baharyň ýasan şerbeti deýin
Howany kersenläp gelýär içesiň**

diýen setirleri ýadyňa düşyär.

Ezber elli bagşy-sazandalaryň goşa tarlarynyň kakuwunda Watanyň sonarly sähralaryny, ak säherlerimiziň owadanlygyny, goja taryhyň şahyrana sahypalaryny, türkmen ýigitleriniň watansöýüjilige beslenen başdan geçirmelerini, dessanlardaky aşyk-magşuklaryň ajap arzuwlará ýugrulan ýşky-liriki owazlary, ynsan söygüsinden habar berýän şirin sazlaryny, adamzat duýgularyny özüne örkleýän mukamlary döreden halylaryň keşbini, söz ussatlarynyň ajaýyp eserlerini, gysgaça aýdanyňda dünýäniň ynsanyýeti aňk eden syrlarynyň çözlenen many-maňza bay gözelliklerini görmek bolýar.

Gahryman Arkadagymyz: «lle döwlet geler bolsa...» atly kitabynda: «Saz diňe bir sungat bolman, eýsem, Hudaý tarapyndan berlen peşgeşdir. Saz Gurhanyň süreleri ýaly, adamlaryň ruhuny tämizleýär. Saz bilen medeniýet halklaryň arasyndaky köprülerdir. Adamlaryň ruhy kämilligi halkyň taryhyň hem sungatyny bilmekden başlanýar. Şoňa görä-de öz halkyň sazyny bilmek we yürekden söymek, oňa üns berip, gelip çykyşynyň čuňnur gözbaşlaryny öwrenmek möhümdir» diýip belleýär. Taryhyň čuňluklaryna ser salsak, ata-babalarymyzyň ähli gaýgy-hasratyň, aladalaryň ýatdan çykardyp, hatta özüňem unutdyryjy güýje eýe bolan aýdym-sazlary döredendigine göz ýetirýärsiň. «Saýatly-Hemra» dessanynda Hemranyň atasy Aşyk Ahmedieň «Şelepli durnany» çalyp, aýdymyny aýdanda gökden uçup barýan durnalaryň aşak inip, onuň eginleri-

ne gonuşy munuň hakykatdan hem şeýledigini görkezýän ýonekeý mysallaryň biridir.

Bagşyçylyk sungatynda hormatly Arkadagymyzyň «lle döwlet geler bolsa...» atly kitabynda jikme-jik beýan edişi ýaly, ärsary ýolunyň düýbüni tutujy Myrat pir atadyr. Soňra Saltyk bagşy, Pudak bagşy, Aşyk Myrat, Aýal (Karkara) bagşy, olardan soň Bazar bagşy, Letip bagşy, Döwlet bagşy Ärdana ogly, Kyrkar bagşy, Ärsary bagşy Usta Batyr ogly, Gotda bagşy, onuň ogly Döwlet Gotda, Hoçy bagşy, Öwlüyäguly bagşy, Jumagül bagşy, Yazmyrat Jumadow, Mustak Aýmedow, Juma Wellekow we beýlekiler bagşyçylygyň ärsary ýolunyň ösmegine, kämilleşmegine uly goşantlar goşan şahslardyr.

Bu ýoluň ösdürilmegine, kämilleşdirilmegine önejyli goşantlar goşan Myrat bagşy atanyň, Karkara-Aýal bagşynyň, Magrupy-Saltyk bagşynyň, Pudak bagşynyň, Ärsary bagşynyň, Owgan bagşynyň we beýlekileriň ýolunu dowam etdirýänler häzirki gün hem aramyzda kän. Olar Türkmenistanyň halk bagşylary Gurbandurdy Öwezow, Jumageldi Çaryýew, Türkmenistanyň at gazañan bagşylary Ören Atakow, Hatyja Ýahýáyewa, Dosmämmet Söýünaw, günsaýyn kämilleşyän, bagşy hökmünde toý-dabaralaryň bezegine öwrülen Arslan Amanow, Mährem Jumaýew, Jumageldi Orunow, Umyt Mustakow we beýlekilerdir. Türkmenistanyň halk artisti, professor Ýolaman Nurymowyň belleýsi ýaly, Berkadar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy döwründe ärsary ýoly uly ösusleri başdan geçirýär.

**Göwher ABDYLLAÝEWA,
Seýitnazar Seýdi adyndaky
Türkmen döwlet mugallymçylyk
institutynyň mugallymy.**

ENELERIŇ HEM SONALARYŇ BAÝRAMY

Magtymguly Pyragy:

**Dünýä sözi meňzär duzsuz tagama,
Söz içinde gelin-gyz hem bolmasa**

diýip şygyr ýazmak bilen, gyz-gelinlerimiziň diňe bir ojagyň, öýüň-toýuň däl, eýsem sözüň-sözlemiň hem bezegidigini belleýär. Aslynda ata-babalarymyz zenanlaryny güle-gunça, aryna-namysyna, baýdagyna-tuguna deňäpdirlер. Munuň özi türkmen halkmyzyň öz gyz-gelinlerini, naçarlaryny ähli baýlykdan ýokarda goýandygyyny, ömür-örküne deňändigini görkezýär. Gyz-gelinleriň gymmaty, asyllylygy, öý-ojaklarynyň ýaraşygydygy hakynda hormatly Arkadagymyz ýaňy-ýakynda «Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistanyň enelerine we gelin-gyzlaryna» iberen Gutlagynda: «Türkmen zena-ny maşgalanyň sütüni, ahlak gözelli-giniň nusgasydyr, öý-ojaklarymyzyň ýaraşygydyr. Şöhratlary taryhy myzyň dürli döwürlerinde, aýratyn hem täze zamanamyzda iň asylly häsiyetleri özlerinde jemlän we maşgala mukaddesliklerimizi gorap saklaýan gelin-gyzlarymyz akył-paýhaslylykda, edep-ekramlylykda, salyhatlylykda, asylzadalykda, gaýduwsyzlykda hem-de watansöýüjilikde milli buýsanjymyzdyr» diýip belleýär.

Halkara zenanlar gününüň belenilýän günü bolan mart aýynyň başynda gyş günleriniň yzda galyp, ýazlar deý ýakemy, lälezar, çemen-zar meýdanlary, görlüp-eşdilmedik gözelligi, arzuwçyl kalplar deý aja-ýaplygy bilen göwünlere joşgun berýän bu aýyň ýene ýagşy günleri ýar eýläp bosagamyzdan ätlemegi bilen, toýly günlere badalga berilýär. Aslynda-da dünýä ýurtlaryna ýazlar bolup ýaýran bu pasyl beý-

leki pasyllardan owadanlygy bilen tapawutlanýar, mart aýy bolsa, adamlaryň birek-birege güller ýygyp, çemen bogup, iň bir ýagşy arzuwlaryny aýdyp, ýaşyl ýazlaryň goýnunda daglara, düzлere çykyp saçak-suprany giňden ýazyp, deň-duşlary, maşgala agzalary bolup, başjemlik edýän aýlarynyň biri. Eneleriň hem uýalaryň baýramy bolup gapylary kakýan Halkara zenanlar günü täzelenişiň, janlanyşyň, gögerişin, özgerişin baýramy hökmünde hemmelere, ähli kalplara şatlyk paýlayár. Yaz bolup üýtgeşik ýakemy bilen kalplara dolýar.

Her ýylyň 8-nji martynda – Halkara zenanlar günü, enelerimiziň hem uýalarymyzyň baýramy diňe bir döwlet möcberinde däl, eýsem halkara derejesinde giňişleýin bellenilýär.

Ene mukaddesligi hakynda Türkmenistanyň halk ýazyjysy Berdinazar Hudaýnazarow özuniň «Percentlik aýdymy» atly goşgusynda:

**Hamsygyplar wagtal-wagtal,
Meň ugrumda hallan atan,
Sallançagmyň bagyn tutan,
Elleriňden aýlanaýyn**

diýen bolsa, belli şahyr Kerim Gurbannepesow «Enäniň ýaşy» atly şygrynda:

**Günämizi bagyslaýar eneler.
Sebäp — eneleriň ak süýli döşى
Köp-köp garalygyň günäsin ötýär,
Şeydibem, kemelýär eneleň ýaşy...**

diýip belleýär.

— 01 / 2022. —

Durmuşda atalaryň Kybla, eneleriň Käbä meňzedilmeginde uly many bar. Şeýle-de ata Watan, ene toprak diýen jümle biziň aňymza ornapdyr. «Jennet eneleriň dabanyňň astyndadır» diýen pähim hem ýonelige döremändir. Bularyň ählisi eneleriň mukaddesligini görkezýär. Şu ýerde enäniň Zeminiň görki, dünýäniň durkudugy hakynda aýdyp, hormatly Arkadagymyzyň «Enä tagzym – mukaddeslige tagzym» atly kitabyndan şeýle jümläni okyjylara ýetirmek isleýärin: «Dünýäniň iň meşhur adamalarynyň bu mähribanlar hakyndaky ýazanlaryny okap görýärin. Şonda men «Ene – beýikleri dünýä inderýän beýiklik» diýen netijä gelýärin. Mertler Watany beýgeldýär, Watan hem öz ogullaryny beýgeldýär. Şol beýikligi bolsa ilki bilen mähribanlyk döredýär. Mähribanlyk bilen ynsana dünýäni söýmek duýgusy ornaýar. Ol duýgy eneden gaýdýar. Ene iň gowy gylyk-häsíyetleriň, şeýle hem söýgä gurşalan duýgularyň, mähribanlygyň ýaradylyşa serpaýydr. Bular bitewilikdir. «Ene» diýmegini özi ähli gowy zatlary aňladýandy. Şonda diňe «söýgi» diýen düşünje bärden gaýdýar. Ene biziň üçin ähli gowy zatlaryň, ynsanlyga mahsus asylly ýörelgeleriň jemini aňladýar. Şonuň üçinem ene iň mähriban we mukaddes ynsandyr. Eneler biziň üçin ähli baýlyklaryň seresidir. Olar ýanymyzdaka dünýämiz doludyr».

Bu bayram eneleriň hem úyalaryň baýramy. Enesini Käbä, atasyny Kybla deňän ata-babalarymyz olaryň ikisiňde deň-derejede hormat goýupdyr, bu häzirki wagtda-da şeýle. Atalarymyz tarapyndan «Ata gören ýol keser, ene gören don keser», «Ata razy – Alla razy, ene razy – py-gamber razy», «Ata-enäniň garrysy bolmaz, asyl parçanyň – könesi», «Altyn-kümüşüň könesi bolmaz, ata-enäniň – bahasy», «Aglasa, enem aglar, galany ýalan aglar» ýaly nakyllaryň dünýä inmegi hem munuň hakykatdan-da şeýledigini görkezýär. Şu ýerde bir zat hakynda, enä hormat goýmagyň nusgalyk derejesini milli Liderimiziň öz durmuşynda görkezýändigi barada bellemelidir. 12-nji martda Türkmenistanyň Prezidentiniň saýlawlary bilen baglansyklı «Watan»habarlar gepleşigi arkaly görkeziliše tomaşa edenler munuň hakykatdan hem şeýledigine göz ýetirendirler. Bu barada hormatly Prezidentimiziň özem «Enä tagzym – mukaddeslige tagzym» atly kitabynda şeýle belleýär: «Dünýä eneleriň mähribanlygyndan nurlanýar. «Ene» düşünjesinden «ene ýer», «ene toprak», «ene dil» ýaly söz düzümleri emele gelýär»... «Eneler – müdimi gudrat. Ola-ryň elmydama ýanymyzda bolmagy hem biziň arzuwy-myzy».

Nesilleri eziz Diýarymyza, mähriban Watany myza, halkamyza, jemgyjetimize wepaly, ruhy hem beden taýdan sagdyn, ruhubelent adamlar edip ýetisdirmekde enelerimize diýseň uly orun degişlidir. Öwlüyä deňelýän maşgalalı ojaklaryny gorap saklamakda, perzentlerine gadym

ata-babalardan gelýän mukaddes däp-dessurlara görä terbiye bermekde, jemgyjetiň jebisligini, agzybirligi üpjün etmekde mähriban enelerimiziň hyzmaty örän uludyr. Bulardan başga-da olaryň köp sanlysy sekiz we sekizden köp çagany dünýä inderen hem-de terbiýeläp yetişdiren eziz eneler hökmünde özlerini tanatdy. Şeýle hormat-sarpadan peýdalanýan eneleriň uly topary Türkmenistanyň Prezidentiniň çykaran Permanyna laýklykda, Türkmenistanyň «Ene mährı» diýen hormatly adyň eýesi boldy. Şonuň ýaly-da enelerimiziň arasynda Türkmenistanyň «Zenan kalby» ordenine, «Türkmenistanyň at gazanan halyçsy» diýen hormatly ada mynasyp bolanlar hem az däl. Birleşen Milletler Guramasy taraipyndan «Aýallar babatda kemsitmegiň ähli formalaryny ýok etmek hakynda Konwensiýanyň», biziň ýurdumyzda «Türkmenistanyň «Ene mährı» diýen hormatly adyň döretmek hakynda», «Türkmenistanyň «Zenan kalby» ordenniň döretmek hakynda» Türkmenistanyň Kanunlarynyň, şeýle hem Türkmenistanyň Maşgala kodeksi bilen baglansyklı kanunçylyk namalarynyň, «Türkmenistanyň gender deňligi boýunça 2021 – 2025-nji ýyllar üçin He-reketleriň milli meýilnamasynyň» kabul edilmegi, şonuň ýaly-da her ýıl Halkara zenanlar günü mynasybetli ýurdu-myzyň ähli gyz-gelinlerine, talyp hem okuwçy, mekdebe čenli çağalar edaralarynda terbiýelenýän kiçi ýaşly gyzlara pul baýraklarynyň gowşurylyandygy Garaşsyz we Bitarap Türkmenistan döwletimizde kümüş saçlı enelerimize, gelinlerimize, úyalarymyza nä derejede hormat-sarpa bilen çemelesilýändigini görkezýär.

**Zöhre ROZZÝEWÀ,
S. A. Nyýazow adyndaky Türkmen oba
hojalyk uniwersitetiniň mugallymy.**

**Aýtäç RAHYMOWA,
S. A. Nyýazow adyndaky Türkmen oba
hojalyk uniwersitetiniň talyby.**

Türkmenistanyň Prezidenti Serdar BERDIMUHAMEDOW:

— Nowruz galkynyşyň, gülleyişiniň we täzelenişiň baýramy bolmak bilen, halklar arasynda parahatçylygy, agzybirligi, ynanyşmagy kemala getirýär.

TÄZE GÜNÜŇ ŞANYNA TOÝLAR

Biziň eýýamymyzdan has öň, gadym Zaratuştranyň döwri bilen baglanyşdyrylyan «Awesta» kitabynyň heniz ilkinji böлümi dörediläyen wagtynda dana pederlerimiz Nowruz baýramyny bellänlerinde uly ağaç tabaklarda bugdaý tohumyndan ösüp çykan maýsalardan taýýarlanan naz-nygmatlary gapdalynda goýup, elde dokalan saçaklara-da enelerimiziň bişiren bugdaý nanlaryny salyp dolap goýar ekenler. Gije bilen gündiziň deňleşyän günü il bolup täze Günüň dogaryna garaşypdyrlar. Günüň altyn şuglasynyň Zemine düşüp ugran dessine-de ýaş gelinler şol taýýarlan supralaryny giňden ýazyp, hemmeleri saçak başyna çagyrypdyrlar. Bu eýýäm Täze ýylyň — Nowruzyň ilkinji minutlary hasap edilip, baýramçylyga badalga berildigi hasap edilipdir.

Dana ata-babalarymyz tarapyndan çarwa Nowruzy ýigrimi ikinji fewralda, çomry ýa-da ekerançylyk Nowruzyň, başgaçarak aýdanymyzda ýüpek Nowruzyň hem ýigrimi birinji martda bellenendigi bellärliliklidir. Geçmişde dünyä ýurtlarynyň onlarçasynda döwlet gurup, Nowruz baýramyny bellän ata-babalarymyzyň ýurtlarynyň serhet-

leri örän giň bolup, onuň araçákleriniň günorta etraplary bilen demirgazyk oba-kentlerinde bahar-ýazyň gelişiniň bir wagtda bolmandygy, şonuň üçin hem çarwaçylyk bilen meşgullanan ata-babalarymyzyň ýasaýan ýerlerinde owlak-guzy möwsüminiň, alabaharyň gelşine görä hem, bu baýramyň bellenendigi barada aýtmalydyrys. Şol se-bäpli synçy, ýyllaryň, aylaryň gelşi babatda hem hasap ýoredýän pederlerimiz martyň birinden apreliň birine čenli aralygy alty başlige bölüpdirler. Olaryň hasaby boýunça birinji bäşgünlük akgış, ikinjisi garagyş, üçünjisi emen, ondan soňrakylar dömen, hut, put diýlip bellenipdir. Şeýle-de ýüpek Nowruzyň toý edilýän günlerinde Burkut babanyň ruhuna sadakalar berlip, şol günleriň ýagynly bolmagy dileg edilipdir. Belki Magtymguly Pyragynyň:

Kadyr Alla, dökgün rähmet-barany —
Ekiniň hemdemى, ýeriň ýarany,
Ýeriň, gögüň, arşyň-kürsün subhany,
Rehm eýleýip, ýagmyr ýagdyr, Soltanym!..

— 01 / 2022. —

**Bende, biçäre men, ne bardyr mende,
Rehm eýlegil, Rahman, kerem kän sende,
Keremiň bolmasa, galdyk dermende,
Rehm eýleýip, ýagmyr ýagdyr, Soltamy!**

diýip, Ýaradana bakyp goşgy goşan döwri hem şol döwre gabat gelýändir. Çünkü edermen ata-babalarymyz gadym döwürlerden bări: «Nowruz geçiň şahyny ezse, şol ýyl bol hasyla garaşyber!» diýen ynam-ygtykada uýupdyrlar. Şeýle hem bu döwür Regul şa Ýolbars ýyldzylar toplumynyň dik depände peýda bolup, äleme nur saçýan wagty bolan soň, şol döwrüň ýagynly gelmegini, şeýle-de nura bay bolmagyny döwletliliği sakasy hasaplapdyrlar.

Abylgazy Bahadyr han «Şejereýi terákime (Türkmenleriň nesil daragty)» kitabynda: «Oguzlar «Erkin, erkana gündé (Nowruzda)» bir uly ot ýakdylar we oda agyr demir goýdular, ony çekiçläp ýençdiler, onuň üsti bilen şol bir wagtda suwa hem-de topraga oduň güýjünü geçirdiler. Olaryň ynanjyna görä, şondan soň toprak janlandy we sowuk gyş yza tesdi. Zemin läle-reýhan getirip, barça jandar janlandy» diýip belleyär. Öz döwründe Gun imperiýasyny döreden ata-babalarymyz bolan göktürkmenleriň Ergenekon daglarynda, demiriň has bol ýerinde uzak wagtlap ot ýakmak arkaly düzümide demiri bol daglary eredip, dag jülgesinden açık meydana çykan, şol günüň hem giye bilen gündiziň deňleşen günü bolandygy sebäpli oňa Nowruz-Taze gün, Taze ýyl baýramy diýip at berendigi indi biziň üçin täzelik däldir.

Türkmen topragynda, azerbayjanly owşar, ýemreli, türkiýeli kaýy, baýyat, salyr turkmenlerinde, moldowaly gök oguzlarda Nowruzda gyz-gelinler ýugnanyşyp:

**Kölgede ýatan oglan,
Köýnegi keten oglan,
Tur, ýaryň apardylar,
Bihabar ýatan oglan**

ýa-da:

**Nowruz geldi bu gije,
Gyzlar atarlar bije.
Kimiň bijesi çyksa,
Baýragy horaz-jüýje**

ýaly gazallary aýdyp, monjugatdy oýnar ekenler. Şeýle gazallaryň aýdylmagy, olaryň many taýdan biri-birine gabat gelmegi bu halklaryň köküniň birdigini, ýasaýan ýerlerine görä birek-birekden uzakda ýerleşýändiklerine garamazdan, olaryň hemmesiniň bir atadan, Oguz han türkmeninden gaýdýandygyny görkezýär.

Gündogar Ýewropada gunlar, hazarlar, oguzlar, beçeneler, bulgarlar, nogayalar, awarlar ýaly türki halklary bir saçagyň başyna jemlän, biziň eýýamymyzyň III asyrynda Ewroaziya sähralyklarynda uly güýç hökmünde peýda bo-

lan göktürkmenleriň Gun imperiýasyny guran, Atail (Ilatasy) atly imperatoryň ýolbaşçylygynda at çapdyryp, altın gabak atdyryp, göreş tutduryp Nowruz baýramyny bellässikleri hakynda aýtmalydyrys. Onuň çapyp gelýän atyň badyny saklaman, nyşana çenap ýáýdan ok atmak boýunça geçirilen ýaryşlara hut özünüň ýolbaşçylyk edendigi, şeýle bäslelige özünüň hem gatnaşyp at çapmak, bedewe erk etmek, çapyp barýan atyň badyny saklaman, nyşanany urmak boýunça nusgalyk işleri bitirendigi hakynda çeşmelerde beyán edilýär. Elbetde, gademyýetde Gun imperiýasyny döreden, bu imperiýanyň uly-uly ýeňişleri gazanmak bilen, Ilhan atly patyşanyň ýurdy dolandyryan döwründe rowaýaty Göroglynyň: «Men-menlik» edip, men tapdym» diýishi ýaly, «men-menligiň» pidasy bolýar. Bir gezek gjäniň ýarynda göktürkmenleriň üstüne duşman goşunlary dökülýär we gapillykda üstüni basdyran ata-babalarymyz uly ýitgiler çekmeli bolýar. Şol söweşde ýurduň soltanyň Kaýan atly ogly we Tokuz atly ýegeni duşmanlara ýesir düşyär. Emma olara duşmanlaryndan gaçyp gutulmak we beýleki az sanly ildeşleri bilen birlikde Ergenekon dagyň jülgesine girip gizlenmek başardýär. Olar uzak wagtlap çekilen jebru-jepalardan soň, halk hökmünde täzeden kemala gelýär. Yer titremesi zerarly olaryň derä giren ýeri ýapylandygy üçin, günleriň birinde-de olara dagyň demre bayý ýerinde uzak wagtlap ot ýakmak arkaly demirleri eredip, dagy ýaryp giň ýaýla çykmak nesip edýär. Şol gün hem bularyň bagtyna Nowruz günü bolup çykýar. Olar şeylilikde, şol gün supralary giňden ýazyp, uly toý berýärler. Şony hem ilki Ergenekon baýramy hökmünde belleýärler. Üüzýyllyklaryň dowamında hem bu baýram Nowruz — Taze gün atly baýrama öwrülüyär.

«Awestada» janlanyş we ondan soňraky günler — frasegird taglymaty barada aýratyn durlup geçirilýär. Orta asyr alymy Omar Haýýam tarapyndan Taze ýyl

Nowruzy-Buzurg (Uly Nowruz), Nowruzy-Kuçek (Kiçi Nowruz), Nowruzy-Hüseyin, Nowruzy-Soltan, Nowruzy-Rast (Ýagty Nowruz) ýaly atlar bilen atlandyrylýar. Şu taýda ýene bir zady 2009-njy ýylyň 30-njy sentýabrynda dünýäniň 24 döwletiniň goldamagynda ÝUNESKO-nyň Adamzadyň maddy däl medeni mirasynyň sanawyna girizilendigi, 2010-njy ýylyň fewralynda Birleşen Milletler Guramasynyň Baş Assambleýasynyň 64-nji mejlisinde her ýylyň 21-nji martyny Halkara Nowruz günü diýip yglan etmek barada ýörite Rezolýusiýa kabul edendigi hakynda aýtmalydyrys.

Şonuň ýaly-da Nowruz ýaly uly baýram barada Omar Haýýam, Mahmyt Kaşgarly, Abu Reýhan Biruny, Nasreddin Burhaneddin Rabguzy, Hekim Aly Termizi, Magtymguly Pyragy, Abdylla Şabende ýaly belli alym-şahyrlaryň düýpli eserleri döredendigi, olaryň bu baýramyň gelşi, aýratynlyklary hakynda hem bize uly miras hökmünde dünýä ýaýylandygy barada bellemelidir. Nowşirwan adyl ady bilen tanalan, Sasanylar döwletiniň ýigrimi bininji şasy Hysrow Anyşırwanşanyň döwründe Taze ýylyň garşylanyşy üýtgeşik bolupdyr: Nowruz günü patışanyň öňünde bugdaý, arpa, dary, mekgejöwen, nohut, merjimek, tüwi, noýba unundan tamdyra ýapyylan külçeler goýlupdyr. Miweli agaçlaryň ýedi çybygy goýlup, reňkli kagyzlara: «Köpelmegine garaşylýar», «Köpeldi», «Köpelmekçi», «Döwlementlik», «Bagt», «Bolçulyk» diýip ýazýan ekenler. Şeýle-de ýedi şakase, ak kümüş ýa-da mis teňneler, täzelikde zikgeleñen dürli ululykdaky altyn, kümüş dinarlar, eşrepiler, apbasylar, üzärligiň, buýanyň, narpyzyň we beýleki dermanlyk ösümlikleriň üýşmegi goýlupdyr.

Nowruzyň gelmegi bilen, Magtymguly Pyragynyň «Jahan peýda» eserinde bellenilişi ýaly, «bijanlar jana girip», dürli owazlar çykaryp, dal-daragtalar gülläp, şahalarynda ýapraklaryň şinelemegi bilen, bilbillер şeyda bolup, her dürli «saz» eýläp, dünýäniň owadanlygyna gözzellik goşulýar. Hemmetaraplaýyn sahy-sahawatly, türkmençiligi-ýıldız hasabyny ýöredýän, aýy-güni hasap boýunça garşy alýan dana ata-babalarymz şol günü «Erkin gün», «Oguz günü» diýip atlandyrypdyrlar. Çünkü şol gün özlerini dag deresine atyp duşman goşunlaryndan gutulan, şondan soň uzak wagtlap giňiş dünýäni görmedik ata-babalarymz bolan göktürkmenleriň dag göwsünü ýaryp, ýaýlyp ýatan giň meydana, sähraýy durmuşa gadam goýan günü gije bilen gündiziň deňleşen gününe gabat gelipdir. Şonuň üçinem bu günü «Erkinlige çykylan gün» ýa-da «Oguz günü», oguz türkmenleriniň gaýtadan dörän günü hasap edipdirler.

«Şejereýi-teräkimäni» ýazan Orta asyr taryhçy-alymy, Abylgazy Bahadır han Nowruzyň gelmegini Oguz han atamyzyň ýurduna uly ýeňiş bilen gaýdyp gelen mart aýynyň üçünji ongünligi bilen baglanychdyrsa, özem şol

güni «Erkin gün» diýip ýazsa, ony meşhur şahyr, alym Abylkasym Firdöwsi: «Jemşit özüniň gylyjyny aždarha uranda, oňa degmän, daşa degip, ot sycrapdyr we şol gün hem gündiz bilen gjijaniň deňleşen günü eken, şol günem Nowruz günüdür» diýip belleýär. Bu baýram çarwa Nowruzy, ekerançylyga badalga berilýän gün. Şonuň üçinem Kawkazda döwlet guran Garagoýunly türkmenler, soňra olardan soň tagta geçip, döwleti edara eden akgóýunly türkmenler şol günü — ýigrimi bininji marty mal soýup, ekiniň piri Babadaýhanyň ruhuna sadaka bermek arkaly garşylapdyrlar.

Omar Haýýam özüniň «Nowruznamasynda» kynyk türkmenleriniň adyl şalarynyň biri olan Mälík şanyň Nowruz baýramyny uludan belländigi, bu baýramyň belenilýän günlerinde talaň saçaklarynyň giňden ýazlyp, toýa gelenlere toý saçagyndan islän zadyny, agyllardan islän malyň alyp gitmäge rugsat, şeýlelikde, sadakalar dadymlyk däl-de, doýumlyk berlendigi, bagşylar aýtdyrylyp, görəş tutdurylandygy, at çapdyrylyp, altyn gabak atdyrylandygy barada belleýär.

Nowruz — ene Yeriň ýüzünüň tämizlenip, dal-daragtaryň gül getirip, şineleyän, ýaprak çykaryan, miwe düwünçeklerini görkezyän döwri. Bu baýramyň gelmegi bilen, diňe bir Yeriň yüzüne däl, eýsem ynsanlaryň kalplaryna-da ýylylyk aralaşyár. Dayhanyň ýere atan tohumynyň nemlenip, şinelejekdigine olan ynamy onuň haýyr işi jäht tutup, basym işe girişmegine itergi berýär. Bu döwür şeýle-de «Nowruz geçiniň şahyny ezse, bol hasyla garaşyber» diýilip, «Ýagmyr ýagdyr, Soltanym!» atly aýdym aýdylypdyr.

Özbegistanyň, Täjigidanyň, Türkïyäniň, Azerbayjanyň, Pakistanyň, Eýranyň, Kawkaz ýurtlarynyň, Tatarystanyň, Owganystanyň, Gazagystanyň, Gyrgyzystanyň çäklerinde, Moldowanyň, Hytaýyň türki, Hindistanyň musulmanylarynyň arasında hem bellenilýändigi, bu doganlyk halklaryň gyz-gelinleriniň dillerinde hem folklor eserleriniň ýaňlanýandygy hakynda bellemelidir. Ýyldyz hasabyny ýöredijiler, müneçimçilik, gurrandazlyk, täreýnamaçylyk ylymlaryndan baş çykaryanlar tebigatyň sazlaşygy barada hasap ýöredip: «Nowruz sişenbe günü gelse, onda ol Myrrha (Marsa) degişli bolup, şeýle ýagdaýda gar-ýagmyr köp ýagmaz», «Eger-de Nowruz çarşenbe günü türkmeniň bosagasynandan ätlese, onda ol Utorid (Merkuri) ýyldyzyna degişli bolar, beýle ýagdaýda ýagyş-gar köp ýagmaz, çarwalar üçin bellı bir derejede kynçlyk dörär, emma munuň tersine şol ýyl gawun-garpyz, däneli ekinler bitginli bolar» diýip hasaplanypdyr.

**Orazmyrat INEROW,
S. A. Nyýazow adyndaky Türkmen
oba hojalyk uniwersitetiniň ilkinji Kärdeşler
arkalaşygy gurmasyňň başlygy.**

— 01 / 2022. —

«Bagtyýarlyk döwri geldi, Pyragy!»

Magtymguly Pyragynyň agzybirlikde ýasa-
mak, Watany ak ýurekden söýmek baradaky
arzuwlary Berkurar döwletiň täze eýýamy-
nyň Galkynyşy döwründe Türkmenistanyň Prezidentiniň
ýolbaşçyligynда üstünlikli amala aşyrylýar. Ýurt Baştut-
nymyz döwletiň güýjüniň milletiň bitewüliginde we ag-
zybirligindedigini mydama nygtayár, döwletiň üstünlik-
leriniň esasynda bolsa parahatçylygyň we agzybirligiň
durandygyny belleýär. Beýik akyldaryň türkmen halkny-
ň durmuşyndaky orny barada söz açyp, hormatly Pre-
zidentimiz Magtymguly Pyragynyň bize ajaýyp eserleri
miras goýan şahyr we akyldarygyny belleýär. Házırkı
wagtda tutuş adamzat beýik filosofyň we ynsanperwer
şahyryň şygryyetinden joşgun hem ruhy kuwwat alyp,
parasatly türkmen danasynyň döredijiligine uly hormat
goýýär.

Bagtyýar türkmen halky bu gün beýik akyldar, şirin
dilli söz ussady Magtymguly Pyragynyň arzuwlan zama-
nasynda — berkurar döwletde ýäsamak bilen, nusgawy
şahyryň döredijiligine, edebi-mirasyna uly sarpa goýýär.
«Her bir halkyň beýikligi onuň öňe çykaran, dünýä beren
şahsyétleriniň beýikligine barabar bolýar. Köňülleriň we
döwürleriň şahyry, adamzadyň iň gözel, iň tämiz duýgula-
rynyň aýdymçysy Magtymguly atamyz türkmen halkynyň
ruhy beýiklidir. Türkmenistanyň Prezidenti Magtymguly
Pyragynyň eserleriniň dürlü dillere terjime edilmegi, dürlü
ýurtlarda dana şahyrymyznyň ýadygärliginiň dikeldilmegi,
baý edebi mirasynyň çuňňur öwrenilmegi ugrunda hem
uly tagalla edýär. Bilşimiz ýaly, Gahryman Arkadagymy-
zyň başlangyjy bilen 2014-nji ýylда Magtymguly Pyragy-
nyň doglan gününiň 290 ýylligы dabaraly bellenildi. Onuň
çağında «Magtymguly — köňülleriň küýsegi» atly halkara
ylmy maslahaty guraldy. Ýurdumyzda we daşary döwlet-
lerde şahyryň durmuş we döredijilik ýoluna, onuň eýýa-
myna bagyşlanylý geçirilen köp sanly çäreler, şeýle hem
täze ylmy-barlaglar, türkmen nusgawy şahyrynyň eserle-
rinin dünýäniň halklarynyň dillerine terjime edilmegi di-
ňe bir ýurdumyzyň däl, eýsem, dünýä medeniyetiniň hem

buýsanjy bolan beýik söz ussadymyzyň şahsyétine we
mirasyna bolan gzykylanmany önküsinden hem artdyrdy.

2024-nji ýýlda geçiriljek türkmen edebiýatynyň nus-
gawy şahyrynyň şanly senesi mynasybetli birnäçe çäreleri
amala aşyrmak meýilleşdirilýär. Hususan-da, bütün adamza-
dyň altın genji-hazynasyna giren Magtymguly Pyragynyň
baý edebi mirasyny çuňňur öwrenmek we dünýäde giňden
wagyz etmek maksady bilen, XVIII asyryň meşhur akyldar
şahyrynyň ömrüne we döredijiligine bagyşlanan ýörite in-
ternet-portalyny döretmek maksat edinilýär. Soňky ýyllarda
beýik ynsanperwer şahyr Magtymgulyň goşgular ýygyn-
dylary dünýäniň köp dillerine, şol sanda türk, rus, iňlis, azer-
bayjan, arap, ermeni, belarus, gazak, özbek, täjik, gruzin,
ukrain, hytaý, ýapon, rumyn we beýleki halklaryň dillerine
terjime edildi. Beýik şahyryň ýubileyine meýilleşdirilen çä-
reler onuň baý edebi mirasynyň has-da çuňňur öwrenilmé-
gine we giňden ýáýramagyna goşant goşar. Magtymguly
Pyragy diňe türkmen edebiýatyna däl, eýsem dünýä edebi-
yatyna hem goşant ajaýyp söz ussadydyr.

Aşgabadyň merkezinde, Magtymguly skwerinde, tak-
mynan, ýarym asyr mundan ozal adybir şayolda türkmen
edebiýatynyň beýik nusgawy şahyrynyň ýadygärligi gu-
ruldy. Tebigy daşdan we betondan ýasalan heýkel heýkel-
taraş W. Popow we binagärler W. Wysotin we W. Kutumow
tarapyndan ýasaldy. Bu heýkel häli-häzirem ak şäherimiz
Aşgabadyň gözelligine görk goşmagy dowam edýär. Bir-
näçe ýyl mundan ozal hem paýtagtyň günorta künjün-
däki Köpetdagyn dag eňnidinde Magtymguly Pyragynyň
ýadygärligini gurmak we bu ýerde çeper okaýyşlary, edebi
ağşamlary we köpçülükleyin medeni çäreleri guramak üçin
ähli şertleri döretmek kararyna gelindi. Türkmenistanyň
halk suratkeşi, heýkeltaraş Saragt Babaýewe 60 metr be-
ýiklikdäki täze ýadygärligi döretmek tabşyryldy.

Magtymguly Pyragynyň şygryrlary kämil sözüň, uly sun-
gatyň delili bolup ýaşamagyny dowam eder. Milli Lideri-
miziň belleýşi ýaly: «Ajaýyp şygryrlary bilen ynsan kalbyny
ýağşylyk nuryna bezän türkmeniň akyldar oglы Magtym-
guly Pyragynyň mertebesi türkmen halky üçin iň belentde
goýulýan mukaddeslikleriň biridir».

*Oguljeren BAGŞYÝEWA,
Ahal welaýatynyň saglygy dikeldiš
okuw terbiýecilik toplumynyň terbiýecisi.*

НА ПЕРЕДОВОМ РУБЕЖЕ НОВОЙ ЭПОХИ

Как известно, на историческом заседании Халк Маслахаты Милли Генгеша Туркменистана, состоявшемся в Ашхабаде 11 февраля 2022 года, проходящего в нашей стране под девизом «Эпоха Аркадага с народом», был принят уникальный документ - Программа «Возрождение новой эпохи могущественного государства: Национальная программа социально-экономического развития Туркменистана в 2022-2052 годах». Кроме того, были утверждены «Программа социально-экономического развития страны в 2022 году» и «Инвестиционная Программа Туркменистана на 2022 год».

В этот же день на состоявшемся расширенном заседании Кабинета Министров Лидер нации, подводя итоги функционирования отраслей национальной экономики в прошедшем 2021 году, определил основные направления их деятельности, в том числе промышленного и строительного комплексов страны по реализации грандиозных государственных программ, направленных на дальнейшую индустриализацию страны, создание новых мощностей по производству импортозамещающей продукции и экспортированных товаров, ускорение жилищного строительства, всестороннее развитие регионов.

В этой связи уместно будет отметить, что, находясь на протяжении 15 лет на посту Президента Туркменистана и выдвинув гуманистический лозунг «Государство – для человека», наш Аркадаг каждый этап политических преобразований в стране неизменно увязывал с уровнем развития национальной экономики, ибо только так можно было превратить независимый Туркменистан в инновационно-индустриальное, а значит конкурентоспособное государство. За прошедший период мощное ускорение получили не только нефтегазовый, но и другие отрасли промышленности страны, в том

числе электроэнергетика, химическая и нефте- и газохимическая отрасли, металлургия, строительная индустрия.

Именно работа предприятий промышленного комплекса и строительной индустрии и сегодня во многом продолжают обеспечивать ежегодный рост внутреннего валового продукта (ВВП), свидетельствующий о том, что независимый нейтральный Туркменистан прочно вошёл в число наиболее динамично развивающихся экономик мира. Это подтверждается и тем фактом, что в 2021 году международное агентство «Fitch Ratings» присвоило нашей стране рейтинг «B+стабильный».

Следует отметить, что за годы независимости нашей страны было построено и введено в эксплуатацию 2 891 крупный объект производственного и социального назначения. А беломраморный Ашхабад, отметивший в прошлом году своё 140-летие, стал ярким символом новейшей истории Туркменистана. Именно здесь градостроение, став основной доминантой устойчивого развития, во многом определяет экономические контуры главного города страны, его инвестиционный климат и бизнес-среду.

При этом следует особо подчеркнуть, что промышленность и строиндустрия являются ключевыми отраслями национальной экономики, опирающиеся на богатые природные ресурсы страны, развитое инновационное производство и разветвлённую транспортную инфраструктуру. Приоритетное развитие этих отраслей также нашло своё отражение и в комплексной Программе «Возрождение новой эпохи могущественного государства: Национальная программа социально-экономического развития Туркменистана в 2022 – 2052 годах» как основы экономического развития страны. Более того, о прогрессивном характере формирования отечественной промышленности и

— 01 / 2022. —

строительной индустрии в нашей стране говорит их диверсификация, повышение конкурентоспособности выпускаемых товаров, внедрение передовых технологий, строительство новых и модернизация существующих предприятий.

Сердцевиной же национальной промышленности являлась и продолжает сегодня являться электроэнергетика страны, которая за последние полтора десятка лет получила мощное ускорение. Ведь за этот период во всех регионах страны последовательно были возведены современные газотурбинные электростанции, оснащённые передовым электрооборудованием от известных мировых производителей. Среди них Ашхабадская, Ахалская, Балканабатская, Дашогузская, Дервезинская, Лебапская, Марыйская, а также инновационные электростанции «Аваза» в Национальной туристической зоне и «Ватан» в этрале Довлетли Лебапского велаята. Аналогичные электростанции появились непосредственно и на таких промышленных гигантах как Туркменбашинский комплекс нефтеперерабатывающих заводов, а также на богатейшем газовом месторождении «Галкыныш». В настоящее время на ТКНПЗ возводится вторая газотурбинная электростанция.

Важнейшим событием в новейшей истории отечественной энергетики стал ввод в строй 8 сентября 2018 года крупнейшей в Центральной Азии высокотехнологичной электростанции комбинированного цикла мощностью 1574 мегаватт на территории Марыйской ГЭС. С вводом её в эксплуатацию общая мощность флагмана отечественной энергетики возросла в два раза, что позволяет до 3 млрд. кВтч увеличить объёмы экспорта электроэнергии в зарубежные государства.

Но главным преимуществом этого индустриально-инновационного объекта являются экологичность и практически безотходное производство, а также экономия ресурсов, ведь топливом для комбинированной электростанции служит не только газ, но и водяной пар. При этом её коэффициент полезного действия увеличился в полтора раза - с 34,2 до 57 процентов, а вредные выбросы в атмосферу снижаются в 3 раза. Сократился и расход топлива.

Последняя газотурбинная электростанция мощностью 432 МВт была введена в эксплуатацию в сентябре 2021 года на территории действующей Лебапской ГЭС. Тем самым многократно возросшие производственные мощности энергетической промышленности позволяют полностью обеспечивать не только внутренние потребности страны, но и растущие год от года объёмы экспорта электроэнергии.

Будучи ведущей отраслью национальной экономики, промышленный кластер выступает в качестве базовой платформы для успешного развития всех других сфер, в том числе для перспективных и экспортно-ориентированных отраслей. Так, например, в последние годы стремительное развитие получила химическая промышленность, выпускающая сульфат натрия, минеральные удобрения, технический углерод и многое другое. В частности, масштабное производство и увеличение ассортимента минеральных удобрений на Туркменабатском химическом заводе, в производственном объединении «Марыазот», предприятиях «Теджэнкарбамид» и «Марыкарбамид» и на карбамидном заводе в городе Гарабогаз позволили полностью удовлетворить потребности отечественного сельского хозяйства в азотных и фосфорных удобрениях, а также налаживанию экспорта пользующейся высоким спросом на мировом рынке этой продукции в больших объёмах.

Также большое внимание уделяется и производству калийных удобрений на Гарлыкском горно-обогатительном комбинате, что позволяет существенно увеличить экспортный потенциал страны, так как калийные элементы питания составляют около 80 процентов мирового рынка торговли удобрениями.

Большим спросом пользуется и продукция производственного объединения «Garabogazsulfat» - сернокислые натрий и магний (эпсомит), а также хлористый магний (бишофит), имеющие сертификат соответствия международным стандартам качества. В настоящее время на Хазарском, Балканабатском и Берекетском йодных заводах производится технический йод высокой чистоты, широко используемый в производстве медикаментов, электроники, синтетического каучука, различных химических реагентов. Туркменистан также занимает одно из ведущих мест в мире по производству брома и его производных. Говоря о продукции газохимической промышленности Туркменистана, то в первую очередь следует назвать газохимический комплекс в посёлке Киянлы Балканского велаята. Он рассчитан на производство 386 тысяч тонн полиэтилена и 81 тысячу тонн полипропилена в год.

Наряду с уже наложенным производством аммиака, карбамида, полиэтилена и полипропилена, бензина марки А-92, соответствующего стандарту Euro-5 в нашей стране имеются огромные возможности для создания новых мощностей по переработке углеводородных ресурсов, в том числе по выпуску поливинилхлорида, поливинилацетата, форльдегида и водорода.

На расширенном заседании Кабинета Министров 11 февраля 2022 года наш Герой-Аркадаг отметил:

«Мы сейчас рассмотрели нашу строительную программу на текущий год, которая вбирает в себя большой объём работ. Объём капитальных вложений за счёт всех источников финансирования составит около 40 миллиардов манатов. Это предусматривает строительство и реконструкцию заводов и фабрик, больниц, центров и домов здоровья, детских дошкольных учреждений, школ, домов культуры, административных центров, новых посёлков и жилых домов».

В настоящее время в Туркменистане осуществляется строительство свыше 2,5 тысячи объектов производственного и социального назначения общей стоимостью около 36 миллиардов долларов США. В частности, предстоит завершить строительство административного центра Ахалского велаята и возвести крупный жилой комплекс «Ашхабад-сити» на севере нашей беломраморной столицы.

И здесь особую роль играет промышленность строительных материалов – одна из ключевых сфер народного хозяйства. За последние 15 лет в нашей стране была проделана большая работа по ускоренному расширению производственных мощностей по выпуску огромного количества и широкого ассортимента как отечественных строительных материалов, так и продукции, необходимой для создания сопутствующих систем инженерно-технических коммуникаций.

За последние годы инфраструктура отечественной стройиндустрии пополнилась рядом современных предприятий. В этом плане можно отметить мощный строительный кластер в промышленной зоне Овадандепе Ахалского велаята, где функционируют ряд крупных объектов современной строительной индустрии с использованием передовых технологий.

К ним относится, в частности, Государственное предприятие «Туркменемиронумлери», проектная мощность которого составляет 160 тысяч тонн металлопроката, в том числе 100 тысяч тонн арматуры различного диаметра и 60 тысяч тонн профильного проката (уголка и швеллера), позволяет сокращать их импорт и обеспечивать ими строительные объекты нашей страны.

Завод же газобетонных изделий обеспечивает строительную индустрию нашей страны стеновыми блоками, перемычками и теплоизоляционными перегородками. Современным строительным материалом. Сырье для изготовления газобетона почти на 100 процентов состоит из местных материалов. Это кварцевый песок, цемент, известняк, гипс, которые поступают с месторождений и предприятий страны.

Большим спросом пользуется и продукция завода по обработке мрамора и гранита Акционерного общества закрытого типа «Туркменмермер», который выпускает облицовочные материалы из природного камня, необходимые для многочисленных объектов, возводимых в Туркменистане. В частности, здесь производят декоративные камни различной толщины, архитектурные формы, накладки на колонны, бордюры, домашние плиты и другие. Благодаря компьютеризации предприятия здесь можно производить мраморные плиты различных размеров с нанесением на них узоров.

В промышленной зоне Овадандепе также находится крупнейшее в Центральной Азии предприятие по производству стекла «Türkmenaýnaönümleri», рассчитанного на производство на инновационной основе одного миллиона квадратных метров тонированного, 100 тысяч квадратных метров ламинированного, 300 тысяч квадратных метров закалённого стекла, а также 400 тысяч квадратных метров стеклопакетов в год. Завод уже освоил выпуск 35 разновидностей стеклянной посуды. В настоящее время предприятие нацелено на производство 15 видов упаковочной, хозяйственной и медицинской продукции различного размера.

Безусловно, важнейшее значение для реализации масштабных строительных проектов имеет увеличение производства цемента. Мощность, построенных за годы независимости Бахарденского, Балканского и Лебапского цементных заводов составляет 1 миллион тонн продукции в год. Современные, отвечающие требованиям экологической безопасности комплексы оснащены новейшим технологическим оборудованием, системами электроники и автоматики, транспортной и погрузо-разгрузочной инфраструктурой.

Заводы выпускают наиболее востребованные марки цемента по современной технологии. Это – портландцемент повышенной прочности, используемый при строительстве сейсмостойких многоэтажных зданий и других объектов. Кроме того, здесь производятся тампонажный цемент, необходимый для нефтегазовой отрасли, и сульфатостойкий цемент, применяемый, в частности, при возведении гидротехнических сооружений. Необходимое сырье для этого – известняк, глина, гипс, кварцевый песок – добывается в карьерах, расположенных вблизи завода. Большой спрос на цемент со знаком «Произведён в Туркменистане» существует не только на внутреннем рынке, но и на мировом.

**Джуманазар КАРАДЖАЕВ,
политолог.**

— 01 / 2022. —

ARKADAGLY ZAMANANYŇ ENERGETIKASY

Garaşsyzlyk ýyllarynda ýurdumyzyň ösüşini we energetika garaşsyzlygyny üpjün etmek üçin düýpli özgertmeler geçirilen iri senagat pudaklarynyň biri hem elektrik energetikasydyr diýsek, öte geçdigimiz bolmazdy. Gözbaşyny 1913-nji ýıldan alýan bu pudagyň maddy-enjamlayýn binýady 2007-nji ýyla çenli Hindigüş gidroelektrik stansiýasynadan, Mary, Büzmeyin we Aşgabat döwlet elektrik stansiýalaryndan, Türkmenbaşy we Seýdi ýylylyk elektrik merkezlerinden, elektrik geçirijilerinden we paýlaýjy ulgamlardan ybaratdy. Arkadag Prezidentimiziň döwlet başyna gelmegi bilen elektrik energetikasyň taryhynda täze bir zamana badalga berildi...

2007-nji ýylyň ahyrynda demirgazyk ülkem bolan Daşoguz welaýatynda ilkinji gezek gaz turbinaly elektrik stansiýasy guruldy. Şu welaýatyň sarp edijileriniň ýurdumyza öndürilýän elektrik energiyasy bilen üpjün ediliip başlan döwrüni ýurdumyzyň energetika garaşsyzlygynyň üpjün edilen döwri hasaplasak hakykatdan daş düşmezdi. Şon dan bary-ýogy üç ýyla golaý soň, has takygy 2010-nji ýylyň birinji ýarymynda Ahal we Awaza döwlet elektrik stansiýalary guruldy, Balkanabat döwlet elektrik stansiýasynda goşmaça gaz turbinalary oturdylyp, onuň taslama kuwwatlylygy düýpli artdyryldy.

2011-nji ýlda paýtagtymyz Aşgabadyň elektrik üpjünçiliginı gowulandyrmak üçin onuň halkalaýyn energoulgamy döredildi, dürli künjeklerinde kuwwatly transformator beketleriniň, paýlaýjy ulgamlaryň onlarçasy guruldy. 2016-nji ýlda Aşgabat şäheriniň elektrik üpjünçilik ulgamlaryna merkezleşdirilen tertipde gözegçilik etmek üçin «Paýtag» dolandyryş merkezi gurlup, ulanmaga berildi. Bu merkez paýtagtymyzыň elektrik üpjünçiligine degişli ähli düzümle re gözegçilik edýär we olaryň işinde bökdencilik yüze çikan ýağdaýynda, násazlygy dessine düzetmek barada degişli etrap elektrik ulgamlaryna zerur bolan görkezmeleri berýär.

«Türkmenistanyň Prezidentiniň obalaryň, şäherçeleriň, etrapdaky şäherleriň we etrap merkezleriniň ilaterynyň ýasaýış-durmuş şertlerini özgertmek boýunça 2020-nji ýyla çenli döwür üçin Milli maksatnamasynyň» kabul edilmegi ýurdumyza energetika kuwwatlyklaryny artdyrmagyň zerurlygyny öne sürdi. Çünkü bu möhüm resminama laýyklykda, ýurdumyzyň ähli welaýatlarynda guruljak dürli maksatly desgalardyr binalaryň gönwejaj işledilmegi üçin esasy şertlerini arasynda elektrik energiyasy bilen üpjünçilige hem aýratyn orun degişli bolup durýar. Şeýle maksatlardan ugur alnyp, 2013-nji ýlda «Türkmenistanyň elektrik energetikasy pudagyny ösdürmegiň 2013 — 2020-nji ýyllar üçin konsepsiýasy» tassyklandy. Bu resminamanyň tassyklanmagy pudagyň işgärleri tarapyndan uly buýsanç bilen kabul edildi, çünkü onda göz öňünde tutulan işleriň ýerine ýetirilmegi pudagyň öňünde durýan wezipeleri abraý bilen çözmege mümkünçilik berjekdi.

Hormatly Prezidentimiziň ýardam bermeginde pudagy ösdürmegiň konsepsiýasyny durmuşa geçirmäge girişildi. Bu il-ýurt bähbitli desgalaryň zerurlygyna düşünülinip, geçirilen guramaçylyk işleriniň netijesinde ýurdumyzyň Ahal, Lebap we Mary welaýatlarynyň hersinde bir sany gaz turbinaly elektrik stansiýasynyň gurluşygyna başlanyldy. Şolaryň ilkinjisi 2013-nji ýylyň dekabrynda Ahal welaýatynda gurlup, ulanmaga berildi.

Şeýlelikde, konsepsiýany durmuşa geçirmek işleri belleñen möhletine çenli dowam etdirilip, taryh üçin gysga möhletiň dowamynda asyrlara barabar zähmet üstünligi gaza nyldy we ýurdumyzyň dürli welaýatlarynda jemi 12 sany gaz turbinaly elektrik stansiýalary guruldy.

Şolaryň arasynda Mary döwlet elektrik stansiýasynyň çäklerinde gurlan, kuwwatlylygy 1574 megawatt bolan, utgaşykkyl gaz we bug dolanyşygynда işleyän elektrik stansiýasyny aýratyn bellemek gerek. Bu kuwwatly desganyň Merkezi Aziýada deňi-taýy ýokdur we ol tebigy gazy sarp etmezden, goşmaça elektrik energiyasyny öndürmäge, daşky gurşawa zyňlyan zyýanly galandyrlaryň möcberini azaltma ga mümkünçilik berýär. Onuň işiniň aýratynlygy gaz turbinalaryndan çykýan zyýanly gazlaryň gyzgynlygyny bug turbinalasynda elektrik energiyasyny öndürmek üçin ulanmakdan ybaratdyr.

Gaz turbinaly elektrik stansiýalarynyň ýene-de biri Ýaponiýanyň «Sumitomo Corporation» kompaniyasy tarapyndan Lebap welaýatyň Çärjew etrabynda guruldy we 2021-nji ýlda Garaşsyzlyggynyň şanly 30 ýyllyk baýramçylygy mynasybetli ulanmaga berildi. Şu ýerde bir zady bellemek isleýäris. Şu kompaniyadan öň ýurdumyza gurlan elektrik stansiýalarynda Amerikanyň Birleşen Ştatlarynyň «General Elektric» kompaniyasynyň önumi bolan gaz turbinalary oturdylypdy. Lebap welaýatynda täze gurlan elektrik stansiýasynda bolsa, Ýaponiýanyň «Mitsubishi Power» kompaniyasynyň öndüren gaz turbinalary oturdyldy. Bu hem öz gezeginde ýurdumyzyň energetika ulgamyna özuniň öndürýänönümleriniň hil taýdan dünýäde öndebarlyjy, meşhur kompaniyalaryň tehnologiyalarynyň ornaşdyrylyandygyna şayatlyk edýär.

Arkadag Prezidentimiziň aladalary bilen ýurdumyzyň halkalaýyn energoulgamyny döretmegiň taslamasyna badalga berilmeginiň hem il-ýurt we sebit üçin ähmiyeti uludyr. Tasla-

ma laýyklykda, ýurdumyzyň Ahal-Balkan, Balkan-Daşoguz we Ahal-Mary ugurlary boýunça energoulgamlary özara bireleşdirmek göz öňünde tutuldý. Taslamanyň Ahal-Balkan bölegi gysga wagtda gurlup, 2021-nji ýylyň oktyabr aýynda ulanmaga berildi we ýurt Garaşsyzlygymyzyň 30 ýyllyk baýramçyligyna zähmet sowgady boldy. Häzirki wagtda taslamanyň Balkan-Daşoguz böleginiň gurluşyk-gurnama işlerine başlandy. Hormatly Prezidentimiz «Halkyň Arkadagly zamanasy» ýlynyň ilkinji aýynda Daşoguz welaýatyna amala aşyran iş saparynyň barşynda bu bölekde alnyp barylýan gurluşyk-gurnama işleriniň ýagdayý bilen tanyşdy hem-de onuň ähmiyetini aýratyn nygtady. Geljekde taslamanyň Ahal-Mary böleginiň hem tamamlanmagy bilen, ýurdumyzda halkalaýyn energoulgam dörediler. Şu ýerde Mary-Seydi-Daşoguz ugyr boýunça ýokary woltly howa elektrik geçirijisiniň önden hereket edip gelyändigini hem ýatlamak isleyäris.

Ýokarda agzan gurluşyklarymz nämani aňladýar?! Olar ýurdumyzda elektrik energiyasyny öndürmek üçin ýeterlik möçberde elektrik stansiýalarymyzyň, öndürilen elektrik energiyasyny sarp edijilerimize ibermek we paýlamak üçin dürlü güýjenmeli elektrik geçirijilerimiziň hem-de paýlaýý ulgamlarymyzyň bardygyny, sebitlerimizi özara bireleşdirmek we ätiýaçlandyrmak üçin halkalaýyn energoulgamyň döredilýändigini aňladýar. Bu işleriň ýakyn ýyllarda tamamlanmagy bilen ýurdumyzyň sarp edijileriniň elektrik üpjünçiligiň ygtybarlylygy has-da ýokarlanar, dürlü ugurlar boýunça daşary ýurtlara elektrik energiyasyny ibermek mümkünçiligi dörär.

Görüşümüz ýaly, pudagyň alyp barýan ähli işleriniň gözbashynda elektrik stansiýalary durýar. Elektrik stansiýalary elektrik energiyasyny öndürmese, onda galan işleri agzap oturmaly hem däl. Şonuň üçin gije-gündiz işläp, elektrik energiyasyny öndürýän kuwwatlyklarymyzyň kadaly işlemeğini üpjün etmek esasy wezipeleriň biridir. Şol sebäpli, ýokary gyzgynlygyň täsiri astynda işleyän energetika enjamlaryny abatlamak we olara hyzmat etmek üçin Aşgabat şäheriniň Büzmeýin etrabynda Energetika enjamlaryny abatlaýış we hyzmat ediş merkeziniň gurluşygy tamamlayjy tapgyrda alnyp barylýar.

Bu merkezde gaz turbinaly elektrik stansiýalarynyň energetika enjamlary ýokary tehnologiyalar esasynda abatlanylар we dikeldiler. Yeri gelende aýtsak, onda geçen döwür içinde pudagmyzyň energetika enjamlary gyzyl pul töleniliп, daşary ýurtlaryň abatlaýış merkezlerinde abatlanyp getirilýardi. Bu hem öz gezeginde maliye çykajylaryna, elektrik energiyasynyň öndürilişinde we üpjünçiligidé bökdençlige getirýärdi. Şu ýagdaýlary aradan aýyrmak üçin agzalan abatlaýış merkezinň gurluşygyna badalga berildi.

Şu setirleri ýazyp otyrkak, «Türkmen goşy dura-bar» diýen atalar sözümüz, «dokuzy düzüwlük» diýen jümlämiz biygyýar ýada düşýär. Olary pudagmyzyň durmuşy bilen baglanychsak, onda Arkadagly zamanamyzda pudagyň kadaly işini üpjün etjek ähli zerur düzümleriň taslamalary bedew bady bilen durmuşa geçirildi. Şonuň netisesinde indi

ýurdumyzyň her bir welaýatynda birki, hatda üç sany elektrik stansiýalary hem işleyär, müňlerce kilometr howa elektrik geçirijileri guruldy, hereket edýänleriniň durky täzelendi, paýlaýý ulgamlar döwrebaplaşdyryldy.

Geljekde sarp edilen elektrik energiyasynyň möçberini hasaplamaň we sarp edijiler bilen hasaplaşyklary geçirmek, energetika kuwwatlyklaryny işine gözegçilik etmek üçin elektrik energiyasynyň sarp edilişine awtomatlaşdyrylan gözegçilik ulgamyny ornaşdyrmak pudagyň bitewi iş dolanyşygyny emele getirmegiň iň soňky tapgyrydyr. Ol ulgamyň adyna ASKUE diýilýär. Bu ulgam elektrik stansiýalarynda öndürilýän, sarp edijiler tarapyndan sarp edilýän elektrik energiyasynyň möçberini awtomatlaşdyrylan görnüşde hasaplamaga, energetika kuwwatlyklarynda, elektrik geçirijilerinde ýuze çykýan bökdençlikleri ýuze çykarmaga, abatlaýış işlemini geçirmek zerur bolan yerleri kesgitlemäge mümkünçilik berýär. Şu işleriň başlangyç tapgyry hökmünde Aşgabat şäherinde we welaýat merkezlerinde Hasabat merkezleri döredildi. Ähli sarp edijilerimize elektrik hasaplaýyjy enjamlary elektron görnüşi ornaşdyryldy. Hasabat merkezlerinde ähli sarp edijileriň maglumat binýady döredildi, hasaplaşyklary geçirmegeň sanly ulgamlary ornaşdyryldy. Şonuň netisesinde sarp edilen elektrik energiyasy üçin hasaplaşyklary öýjükli telefonlar, internet ulgamy, bankomatlar arkaly amala aşyrmak mümkünçiligi döredildi. Elektrik energiyasynyň sarp edilişine awtomatlaşdyrylan gözegçilik ediş ulgamy hem ornaşdyrylsa, onda biziň pudagmyzyň «dokuzy düzeler».

Mundan başga-da, dünýä ýúrtlary tarapyndan daşky gursawy goramagyň aladasы bilen ýaýbaňlanan çarelere hem gatnaşmak döwrün talaby bolup durýar. Şunuň bilen baglylykda, Günden we ýelden elektrik energiyasyny almagyň, ýonekeý dolanyşykda işläp, daşky gurşawa zyýanly galindylary zyňýan gaz turbinaly elektrik stansiýalaryny utgaşdyrylan gaz-bug dolanyşygyna geçirmegeň taslamalarynyň ähmiyeti uludyr. Häzirki wagtda Balkan welaýatynyň Serdar etrabynda täze gurulyan döwrebap obanyň sarp edijilerini Günden we ýelden alynýan elektrik energiyasy bilen üpjün etmegiň, Ahal, Daşoguz we Lebap döwlet elektrik stansiýalaryny ýonekeý dolanyşykdan utgaşdyrylan gaz-bug dolanyşygyna geçirmegeň taslamalaryny durmuşa geçirmegeň üstünde netijeli guramaçylyk işleri alnyp barylýar. Bu ägirt uly ähmiyeti bolan işleriň ählisi hormatly Arkadagmyzyň başda durmagynda amala aşyryldy.

Pudagmyzy öndebarlyjy pudaklaryň birine öwren, onuň maddy-enjamlaýyn binýadyny pugtalandyran, ýurdumyzy iri energetika döwletine öwren hormatly Prezidentimiziň jany sag, ömri uzak bolsun, il-ýurt bähbitli tutumly işleri hemise rowaç alsyn!

**Mämmetdurdy NYÝAZBERDIÝEW,
Türkmenistanyň Energetika ministrliginiň daşary
ykdysady aragatnaşyklar müdirliginiň baş hünärmeni.**

— 01 / 2022. —

HALKYŇ ARKADAGLY ZAMANASY

*Gül Diýarym behişt, gör, neneň güzel!
Halkyň Arkadagly zamanasy.
Kalbymda buýsançdan çogup dur gazal,
Halkyň Arkadagly zamanasynda.*

*Görmäge göz gerek jenneti görkün,
Tugumyz – adalat. Döredýäs erkin,
Goraýan topragym, serhedim berkim,
Halkyň Arkadagly zamanasynda.*

*Dost golun uzadyp, sagy-sollara,
Yüpek ýolun çekýäs alys illere,
Rowan bolduk aýdyň, bagtly ýollara,
Halkyň Arkadagly zamanasynda.*

*Sowulmaz ýaz, baky bagtyň mekany,
Ýaňlanyp dur aýdym-sazy, mukamy,
Elýeter Pyragyň şygylary käni,
Halkyň Arkadagly zamanasynda.*

*Ýaz geldi daglar baý göle-nagyşa,
Derýalar baý düre, altyn-kümüše,
Her ugurda ýetýäs täze bir ýeňše,
Halkyň Arkadagly zamanasynda.*

*Dal-daragt gülledi, boldur miwesi,
Her saba ýaňlanýar bilbilleň sesi,
Läle-reýhan düzleň belendi-pesi,
Halkyň Arkadagly zamanasynda.*

*Şageldi SALYHOW,
Mary welaýatynyň Murgap etrabynyň
Şordepe geňeşliginiň ýasaýjysy.*

MAGTYMGULY PYRAGA

*Magtymguly, arzuw etdiň şu güne,
Halk düşünýär şygylaryň diline,
Gal tirsegňe, daýan, syn et iliňe
Berkarar döwletli-döwranly bolduň.*

*Şygylaryň edýär dünýä seýrany,
Şygylaryň «çyn aşygyň döwrany»,
Aýdym-sazly, reýhan gülli çar ýany,
Adalat ýolunyň permany bolduň.*

*Gazallaryň döwrümiziň bezegi,
Burk urýan güllerin ýşkyň çemeni,
Dury suwly çeşmäň gandy:r ýüregi,
Arzuw eýläp, ajap zamanly bolduň!*

*Sözleriň öýdumi bahar-ýazlaryň,
Sözleriň aýdymy ajap sazlaryň,
Läle kakýar ogullaryň-gyzlaryň,
Döwürden-döwüre owazly bolduň.*

*Şygylaryň şamçyragdyr gözüme,
Payňhaslaryň ylham berýär dilime,
Nakyllaryň meňzäp dünýän gülüne,
Gark bolmuş reýhanly, zybanly bolduň.*

*Ýankitaby bolup güzel dünýäniň,
Heniz aýtjak sözleň kändi, bilyärin,
Her söz-setiriňe sarpa goýýaryn,
Dost-doganly ýurtda, salamly bolduň.*

*Ogsoltan MYRADOWA,
Balkan welaýat Baş bilim
müdirliginiň baş hünärmeni.*

HALAL ZÄHMETIŇ HÖZIRI

*Ak mermer binalar. Seretseň, nirä,
Hemem myhman gelýär bize çar ýandan.
Dünjä barýan ýollar uzap gidýär-ä,
Garaşsyz, Bitarap Türkmenistandan.*

*Ýurdumyz Bitarap, dünjä abadan,
Başda Howandar bar. Ähli işler düz.
Türkmen döwletlidir, ýalkap Ýaradan –
Gurluşyklar ýurdy biziň Watanmazy.*

*Dünjä doldy dutar-gyjak owazym,
Ýüpek ýola bezeg arwana-nerim.
Diýarymyz toýly, paýtagtymyzam
Merkezi Aziýaň merjen şäheri.*

*Uly dünjä, barlyk – üýtgeşik eser,
Barymyzam ata Watan esgeri.
Men hasapçy, emma göwnüm göterýär,
Senagat pudagnyň üstünlikleri.*

*Bu gün lälezarlyk baýyrlar, gyrlar,
Ýaňlanyp dur Mylly agaň mukamy.
Jeýhun, Murgap, Bahry-Hazar deňizi –
Egsilmejek hazynalar mekany.*

*Pyragyň her sözi üýtgeşik many,
Köňüller hoş Watan hakda söhbetden.
Türkmen döwlementdir tapýar bagtyny –
Halal zähmetden.*

Ýaras RAHMANKULOW.

PARAHATLYGYŇ MEKANY

*Ata-baba arzuwlarnyň wysaly gowşan goýnuňda,
Aşyklaryň waspyň edýär; goşguda, gazal, aýdymda,
Şanyňadyr, ata ýurdum, iň ajap sözler aýdylsa,
Ýedi yklym, arş-kürs üzre ýaňlanýar türkmen mukamy,
Bu Diýar dost-doganlygyň, parahatlygyň mekany.*

*Arka-arka pederlemden galan ýagşy dogam sensiň,
Göz açyp görenim Watan, ýagşylyga dowam sensiň,
Bäs müň ýyllyk taryh içre asyrlara rowan sensiň,
Ýedi yklym, arş-kürs üzre ýaňlanýar türkmen mukamy,
Bu Diýar dost-doganlygyň, parahatlygyň mekany.*

*Mähribanlyk menzilleri birleşýändir ýüreklerde,
Döwlementlik nyşanydyr Watan jandan gereklene, Beýik Binagär Arkadag ak şäherler döretmekde,
Ýedi yklym, arş-kürs üzre ýaňlanýar türkmen mukamy,
Bu Diýar dost-doganlygyň, parahatlygyň mekany.*

*Töri mydam myhmanlydyr, gujagy giň göwni deýin,
Beýik adyňa saz düzüp, joşa gelýän bagşy deýin,
Rysgal ýagýar, eşret ýagýar, ak ýagmyrlarıň ýagşy deýin,
Ýedi yklym, arş-kürs üzre ýaňlanýar türkmen mukamy,
Bu Diýar dost-doganlygyň, parahatlygyň mekany.*

*Döwlettilik kalba joşgun, gülki ömre ömür gatar,
Toý tutulýar goşa-goşa, ak öýler bar hatar-hatar,
Arkadagyň paýhasyndan her gün şatlyk, her gün bahar,
Ýedi yklym, arş-kürs üzre, ýaňlanýar türkmen mukamy,
Bu Diýar dost-doganlygyň, parahatlygyň mekany.*

**Ogulmeňli ÝARAŞOWA,
Magtymguly adyndaky TDU-nyň talyby.**

— 01 / 2022. —

Sanly ulgam we kiberhowpsuzlyk

Hormatly Prezidentimiziň il-yurt, umumadam-zat bähbitli döwlet maksatnamalary, ilkinji nobatda, halkymyzyň, şeýle-de dünjä jemgyjetçiliginiň agzybirlikde, bagtyýar durmuşda ýasa-magyna gönükdirilendir. Garaşsyz, hemişelik Bitarap Watanymyzda amala aşyrylýan ynsanperwer durmuşykdysady özgertmeler netijesinde, ýurdumyzyň intellektual kuwwatlylygynyň has-da berkeýändigine, Diýarymyzyň dünjäniň ösen döwletleriniň derejesine çykarylýandygyna durmuşa geçirilýän döwlet bähbitli işler aydyň şayatlyk edýär.

Ýokary tehnologiyalaryň ulanylýan döwründe dünjä jemgyjetçiliginde sanly ulgamy ornaşdymak ösüşin esasy şertleriniň biridir. Häzirki wagtda maglumat we kommunikasiya tehnologiyalary okgunly ösüše eýe bolup, döwletiň we jemgyjetiň durmuşynyň esasy ulgamlarynyň ählisinde giňden ulanylýar.

Mälim bolşy ýaly, sanly ykdysadyýet adybir maglumat-aragatnaşyk tehnologiyalarynyň peýdalanylolygona esaslanýan gatnaşyklaryň ulgamydyr. Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyş döwründe Gahryman Arkadagmyzyň taýsyz tagallalary bilen, ýurdumyza sanly ykdysadyýete geçmegiň ähli meseleleri üstünlikli durmuşa geçirilýär. Türkmen hünärmenleri öndebarýyjı tejribäni öwrenmek we özleşdirmek bilen, diňe bir taýýar

çözgütleriňdir nou-haularyň daşary ýurtlardan getirilmegine esaslanýan sanly ulgamy döretmekden däl, eýsem özleriniň ylmy-tehnologik kuwwatyna esaslanýan nusgasyny döretmekden ugur alýarlar.

Ýurdumyzyň ministrliliklerinde we pudaklaýyn dolan-dyryş edaralarynda hem-de halk hojalygynyň beýleki ulgamlarynda, olaryň garamagyndaky edara-kärhanalarda we guramalarda sanly elektron resminamalar dolanyşygy ulgamynyň, internet web-sayıtlarynyň döredilmegi hem-de olaryň işe girizilmegi bilen bagly birnäçe resminamalar toplumy kabul edildi. Olaryň hatarynda «Türkmenistanda 2019 – 2025-nji ýyllarda sanly ykdysadyýeti ösdürmegiň Konsepsiýasynda» göz öňünde tutulan wezipeleriň amala aşyrylmagyny üpjün etmek maksady bilen, hormatly Arkadagmyzyň kabul eden Kararyna laýyklykda, «Türkmenistanda sanly ykdysadyýeti ösdürmegiň 2021 – 2025-nji ýyllar üçin Döwlet maksatnamasy we şu maksatnamany amala aşyrmak boýunça ýerine ýetirilmeli çäreleriň Meyil-namasy» hem tassyklandy. Bu resminamalaryň esasynda ýurdumyzyň milli ykdysadyýetiniň ähli pudaklarynda sanly ulgamy ornaşdymak arkaly ösüşin täze mümkünçilikleri döredilýär. Mundan başga-da Türkmenistanyň Konstitusiýasy, «Elektron resminama hakynda», «Türkmenistanda internet torunyň ösüşini we internet hyzmatlaryny etmegi hukuk taýdan düzgünleşdirmek hakynda», «Maglumat we

ony goramak hakynda», «Innowasiýa işi hakynda» Türkmenistanyň Kanunlary we beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary Türkmenistanda 2019 – 2025-nji ýllarda sanly ykdysadyýeti ösdürmegin Konsepsiýasyny durmuşa geçirmejň hukuk binýady bolup durýar.

Milli Liderimiziň bimöçber tagallalary bilen dünýäniň in ösen tejribelerini ornaşdyrmaga ukyplı hünärmenleriň sanyny artdyrmak, halkyň sanly ulgam babatdaky dünýägarayşyny, bilimlerini, hukuk medeniyetini ýokarlandyrma bilen bagly işler, bu ugurdaky ýörite maksatly okuwlار, köpçülikleyin habar beris serişdelerinde tejribeli hünärmenlerimiziň sanly ulgamyň aýratynlyklary baradaky yzygiderli çykyşlary häzirki wagtda sanly ulgamy ornaşdyrmagyň nobatdaky tapgyrynda ýerine ýetirilmeli çäreleriň üstünlikli durmuşa geçirilýändiginiň netijeli görkezijileridir.

Ýurdumyzyň ähli düzümlerini sanly ulgama geçirmejň barşynda döwrebap maglumat-aragatnaşyk tehnologiýalaryny giňden ornaşdyrmak, işe girizmek we onuň sazlaşykly işlemegini ýola goýmak, maglumat howpsuzlygyny üpjün etmek, şeýle hem maglumat üpjünçilik ulgamyň dowamly ösdürmek ýaly maddy binýadyň agramly böleginiň eýyäm döredilendigini bellemek gerek.

Häzirki döwürde ýurdumyzyň dürli ulgamlarynda ençeme döwrebap soňky tehnologiýalar bilen birlikde, şol enjamlary işeňleşdirmäge mümkünçilik berýän programmalar hem ornaşdyrylýar.

Şunuň bilen birlikde, internetiň ählumumy ulgamyň we kibergiňşligiň beýleki esasy düzüm bölekleriniň işjeň ulanylmagy täze, has çynlakaý howplary döredip biler. Milli "kiberözbaşdaklygy" goramak hem-de zyýanly haker hüjümleriniň öünü almak maksady bilen, ýurdumyzda «Kiberhowpsuzlyk hakynda» Kanun kabul edildi. Onda strategik taýdan möhüm pudaklarda maglumat düzüminиň howpsuzlygyny üpjün etmegiň tertibi we aýratynlygy kesgitlenilýär.

Döwlet Baştutanymyzyň okgunly ösýän milli maglumat ulgamlarynyň we ulgamlaryň giňişligiň howpsuzlygyny üpjün etmek boýunça beren tabşyryklaryna laýyklykda, "Türkmenaragatnaşyk" agentliginiň ýanynda Kiberhowpsuzlyk gullugy, ministrlilikleriň düzümünde bolsa ýörite bölümler döredildi. Şunuň bilen birlikde, aýry-aýry okuň mekdeplerinde ýokary hünärlı IT-hünärmenleri taýýarlamak ýola goýuldy.

Kiberhowpsuzlyk ulgamynda halkara hyzmatdaşlygyny ýola goýmaga hem uly üns berilýär.

Kiberhowpsuzlyk (käwagt kompýuter howpsuzlygy diýilýär) kompýuterleri, serwerleri, ykjam enjamlary, elektron ulgamlary, torlary we maglumatlary zyýanly hüjümlerden goramak üçin usullaryň we amallaryň ýygyndysydr. Kiberhowpsuzlyk işewürlükden ykjam tehnologiýa çenli dürli ugurlarda ulanylýar.

Häzirki döwürde sanly maglumat-aragatnaşyk tehnologiýalaryna daýanýan ykdysadyýetiň görnüşlerini ösdürmek

döwlet syýasatynyň ileri tutulýan ugurlarynyň biri hökmünde kesgitlendi we munda sanly ulgamyň giň mümkünçilikleri bardyr. Şolaryň biri-de elektron resminama dolanyşygydyr. Sanly elektron resminama dolanyşygy ýurdumyzyň ähli ulgamlarynda maglumat alyş-çalşygyny döwrebap guramagyň esasynda döwlet dolandyryşynyň netijeliliğini ýokarlandyrma bilen ybarat bolup durýar. Sanly elektron resminama dolanyşygy gurnalanda ulanylýan programma, tehniki üpjünçiliklere we beýleki tehniki serişdeler, enjam-lara aýratyn ünsüň berilmegi wajyp ugurlaryň biri bolup durýar. Sebäbi gurnaljak tehniki serişdeleriň, enjamlaryň we olarda ulanyljak ERD programmasynyň kiberhowpsuzlygyny talaplaryny berk berjaý etmegi döwrün öne çykaran zerurlygydyr we munda ulanylýan ERD programmasynyň ählitaraplaýyn goragly bolmagy möhüm hasaplanlyýar.

Şu günde pudagyň işini sanly tehnologiýa ulgamy ar-kaly ýola goýmak maksady bilen, Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önemciliği ministrliginde birnäçe zerur bolan işler durmuşa geçirildi. Indi önemciliğde enjamalary sanly ulgama birikdirmegiň hasabyna gözegçilik, dolandyrys, abatlaýış we önem öndürmek işleri awtomatlaşdyrylýar, bu bolsa işgärleriň zähmetini belli bir derejede ýeňilleşdirýär. Ministrlilikde döredilen web-saýtyň işi talaba laýyk alnyp barylýar. Şeýle hem ulgamda sanly tehnologiýalar ornaşdyrylyp, «TS we GÖM» boýunça sanly elektron resminama dolanyşygy işe girizildi. Elektron resminamalaryň dolanyşyga ornaşdyrylmagy bolsa, edara-kärhanalaryň işini dolandyrmagyň netijeliligini artdyrmaga mümkünçilik berdi. Şeýle hem täze usul edara-kärhanalaryň derejesinde çözgütlere dessine kabul etmäge, hormatly Prezidentimiziň döwlet maksatnamalarynyň we kararlarynyň ýerine ýetirilişine gözegçiliği amala aşyrmaga ýardam edýär. Şeýle-de ministrlilikde ulgamlary kiberhowplardan goramak maksady bilen, ýörite döwrebap enjamlar gurnaldy we olar kämilleşdirilýär.

Bulardan başga-da sanly ulgamyň ähmiýeti, ony dogry gurnamagyň we işleri alyp barmagyň ýollary, kiberhowpsuzlyk kadalaryny berk berjaý etmegiň goraglylygyň binýadydygy barada yzygiderli okuň-maslahatlary geçirilýär. Olarda ministrlilikde ýerine ýetirilýän işler, önde durýan esasy wezipeler we olary ýerine ýetirmek boýunça görülüyän çäreler, degişli kanunçylyk namalarynyň talaplary maslahata gatnaşyjylaryň dykgatyna ýetirilýär.

Ýurdumyzda sanly ulgamyň mümkünçiliklerini ösdür-yän we türkmen halkynyň eşretli durmuşda ýaşamagy üçin beýik işleri durmuşa geçirýän Gahryman Arkadagy-myzyň jany sag, ömri uzak bolsun, il-ýurt bähbitli işleri he-miše rowaçlyklara beslensin!

**Döwran KURBANOW,
Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önemciliği
ministrliginiň Sanly ulgam we maglumat
howpsuzlygy bölümminiň başlygy.**

— 01 / 2022. —

ИННОВАЦИОННЫЙ ПУТЬ ПЕРСПЕКТИВНОГО РАЗВИТИЯ ТУРКМЕНИСТАНА

В год, который проходит под прекрасным девизом «Эпоха народа с Аркадагом», независимый, постоянно нейтральный Туркменистан вступил в новую эпоху своего развития, которая именуется как «Возрождение новой эпохи могущественного государства». Поэтому за свою любимую Родину, за свой великий народ, за мудрого и дальновидного сегодня каждый туркменистанец живёт с чувством огромной гордости Президента!

Благодаря прогрессивным реформам, успешно реализуемым глубокоуважаемым Президентом Туркменистана, каждый день нашей новой истории обогащается поистине великими делами. Мирное небо над головой, благополучная жизнь, созидательный труд во благо Родины, грандиозные достижения в политической, экономической и культурной сферах жизни стали бесценным достоянием граждан Туркменистана в результате успешно проводимой внутренней и внешней политики Лидера нашей нации.

На прошедшем 11 февраля 2022 года расширенном заседании Кабинета Министров Туркменистана Глава нашего государства особо отметил, что «все наши успехи и достижения стали возможными только благодаря широкой поддержке народом нашей политики, его активному участию в проводимых реформах по улучшению нашей жизни».

На состоявшемся в тот же день заседании Халк Маслахаты Милли Генгеша Туркменистана глубокоуважаемый Президент также сказал следующее: «Прошедшие 30 лет ярко выразили и позволили раскрыть огромный потенциал туркменского народа, создать прочный материальный и духовный фундамент для последующего комплексного развития страны».

Таким образом, Туркменистан сегодня превратился в сильнейшее политическое государство с чётко реализуемой системой намеченных целей и является надёжным партнёром во всех важнейших направлениях взаимовыгодного сотрудничества современной эпохи. Прочно укрепив такую позицию, наша страна активно продолжает свой цивилизованный и прогрессивный курс развития во имя благополучной жизни не только туркменистанцев, но и всех народов нашей планеты.

Так, на историческом заседании Халк Маслахаты Милли Генгеша Туркменистана была принята Национальная программа, которая называется «Возрождение новой эпохи могущественного государства: Национальная программа социально-экономического развития Туркменистана на 2022 – 2052 годы». Эта Программа обеспечит политическое, экономическое, социальное и культурное развитие нашей независимой, постоянно нейтральной Родины в новый исторический период под названием «Возрождение новой эпохи могущественного государства».

В новую эпоху все туркменистанцы будут продолжать вносить свой достойный вклад в стремительное развитие нашей священной Родины. Своими новыми достижениями будет радовать нас и наша молодёжь, в чьих руках находится будущее любимой Родины. Для этого глубокоуважаемый Президент создал у нас в стране самые наилучшие условия.

Одним из важных тенденций современной и будущих эпох является применение инноваций и передовых технологий. В нашей стране инновации и совершенные технологии внедряются повсеместно. Все направления отечественной экономики и промышленной индустрии успешно переходят на цифро-

визацию, создаются благоприятные возможности для овладения современными специальностями. И всё это осуществляется на научной основе. Благодаря этому будут достигаться новые успехи во всех отраслях национальной экономики.

В Туркменистане инновационным путём сегодня развиваются все сферы экономики. Рассмотрим это на примере интенсивно развивающейся промышленности. Необходимо отметить, что развитие отечественной промышленности является одним из приоритетных направлений экономического курса страны. На сегодняшний день в этой сфере достигнуты высокие показатели роста. Успешно решаются вопросы строительства многочисленных объектов различного назначения. В качестве примера можно привести такие масштабные работы, как строительство крупных промышленных предприятий с передовыми технологиями, современных зданий детских садов, школ, высших учебных заведений, жилых комплексов, сёл и посёлков, домов здоровья, торговых центров и многих других объектов. Великими «проектами века» можно назвать возведение жилого комплекса «Ашхабад-сити», административного центра Ахалского велаята, строительство автобана Туркменабат – Ашхабад – Туркменбashi.

В период Возрождения новой эпохи могущественного государства отечественная промышленность получит ещё более интенсивное развитие. Так, в принятой национальной Программе на ближайшие 30 лет предусмотрено повышение уровня индустриализации национальной экономики, углубление реализации реформ, цифровой экономики и цифровых технологий, активное развитие рыночной экономики, малого и среднего предпринимательства, создание благоприятной деловой среды.

В ближайшие годы инновации и активное развитие страны коренным образом изменят характер промышленного производства страны, и со временем оно станет более приспособленным к постоянно меняющимся условиям мирового экономического рынка. Основной целью политики индустриализации нашего государства является диверсификация отраслей экономики в целом, создание условий для развития и становления производственного сектора как основного двигателя экономики страны.

В перспективный период будет продолжена приватизация крупных предприятий промышленности, строительства, транспорта и других отраслей, создание развитой системы снабжения акционерных обществ.

Также будут приложены беспрецедентные усилия для вывода народного хозяйства нашей страны на уровень промышленно развитых стран мира на основе научных достижений и инновационных технологий.

Широкое внедрение передовых информационных и коммуникационных технологий в отечественную промышленность откроет широкие возможности для развития этой отрасли. Усиление контроля в результате внедрения инновационных решений на всех этапах промышленного производства позволит снизить себестоимость и удешевить продукцию, повысить производительность. В этой связи также удастся повысить производство импортозамещающей продукции и увеличить экспорт промышленных товаров нашей страны.

В Программе также отмечается важность развития востребованных индустриально-инновационных производств, совершенствования системы подготовки высококвалифицированных инженерно-технических кадров для приоритетных отраслей, усиления государственного финансирования научных исследований и разработок. Известно, что подготовка таких профессиональных кадров требует глубоких знаний, образования, политической и правовой культуры,

— 01 / 2022. —

надлежащего кругозора, что невозможно без приобщения к инновациям, новым научным достижениям и методикам.

В перспективе планируется создание инновационных инфраструктур и усовершенствование системы информационных центров, бизнес-инкубаторов, технологических парков, научных городов. При дальнейшей интенсификации индустриализации особое внимание будет уделяться развитию электронной промышленной системы и освоению углеводородного потенциала.

Сектор электронной промышленности предусматривает создание исследовательских центров и новых производств за счёт привлечения иностранных инвестиций. В этом отношении необходимо отметить, что реализуемая в нашей стране инвестиционная политика направлена на обеспечение сбалансированного развития макроэкономических показателей. В связи с этим, постоянно увеличивается объём инвестиций в экономику нашей страны, направленных на опережающее развитие перерабатывающих производств. Быстро растущая перерабатывающая промышленность, основанная на современных передовых технологиях и тенденциях, позволяет увеличивать долю экспорт-ориентированной продукции. В результате этого значительно увеличиваются объёмы и виды продукции, производимой и экспортруемой в промышленных отраслях страны. Кроме того, отрасль будет постепенно сокращать выбросы вредных отходов.

В новую историческую эпоху планируется модернизировать производство машиностроения, лёгкой промышленности, химической и других отраслей с опорой на высокотехнологичный уровень, во взаимодействии с крупнейшими мировыми компаниями с высокими технологиями в промышленном секторе страны. Эти меры будут стимулировать переход нашей национальной экономики к системе индустриализации развитых стран мира.

Важную роль также играет внедрение инноваций и высоких технологий в промышленное производство с использованием местного сырья и осуществление технологических реформ по переработке отходов, образующихся в таком производстве. Большой эффективности при этом можно достичь за счёт оснащения производства передовым программным обеспечением для управления и контроля посредством разработанной интеллектуальной системы.

Инновационный путь развития промышленности позволит увеличить число машиностроительных и судостроительных предприятий, оборудования, сырья и материалов. Такую деятельность приемлемо будет осуществлять в рамках сотрудничества с известными зарубежными компаниями.

Также в период Возрождения новой эпохи могущественного государства полностью получит развитие

цифровая среда, способная производить высокотехнологичную продукцию, конкурировать на мировых рынках на будущих этапах промышленной трансформации.

В новую эпоху более интенсивно будут внедряться возобновляемые и невозобновляемые источники энергии, роботизированное оборудование и системы искусственного интеллекта.

Отрадно отметить, что под мудрым руководством Президента Туркменистана в нашей стране на регулярной основе увеличиваются объёмы инвестиций в энергетическую промышленность. Это, в свою очередь, позволяет увеличивать темпы развития этой отрасли и экспортствовать электроэнергию в другие страны.

На основе поставленных Главой государства задач, в предстоящий период усиленными темпами продолжатся работы по цифровизации и развитии отечественной электроэнергетики, строительстве новых и модернизации действующих электростанций, а также в завершении электрификации страны, наращивании объёмов экспорта электроэнергии в соседние страны. Кроме того, предстоит завершить работы по реализации международного проекта линии электропередачи Туркменистан – Афганистан – Пакистан.

На основе инноваций будет развиваться и химическая индустрия страны. В больших объёмах будут привлекаться иностранные инвестиции для реализации масштабных проектов, направленных на развитие химической и газохимической промышленности. За счёт модернизации значительно повысятся производственные мощности предприятий Государственного концерна «Türkmenhimiýa».

Особо надо отметить, что вся дальнейшая деятельность в сфере промышленности нашей страны будет неизменно предусматривать соблюдение всех экологических норм.

Как видим, благодаря созидательной, целенаправленной политике Президента Туркменистана наша Отчизна превратилась в индустриально развитую страну с крупной, разветвлённой промышленностью. И в этом направлении Глава государства уделяет первостепенное значение вопросам обеспечения всех предприятий инновационными технологиями. Поэтому в новую историческую эпоху под названием «Возрождение новой эпохи могущественного государства» независимый, постоянно нейтральный Туркменистан продолжает уверенно идти вперёд инновационным путём развития. И все мы безмерно благодарны нашему Герою-Аркадагу за успешное претворение в жизнь великих дел, которые всё более возвышают международный авторитет нашей Родины и славного туркменского народа.

Батыр МУРАДОВ,
главный редактор газеты «Türkmen dünýäsi»,
доктор педагогических наук.

SENAGAT HOWPSUZLYGNYŇ HUKUK BINÝADY

Ýurdumazyň kanunçylyk binýadyny döwrebap-laşdymakda howply önemçilik desgalarynyň howpsuz ulanylmagyny üpjün etmegin hukuk, ykdysady we durmuş esaslaryny kesgitleyän hem-de önemçilik desgalarynda heläkçilikleriň öününi almagewe onda ulanylýan ýuridiki we fiziki şahslaryň heläkçiliklerini çäklendirmäge, şeýle ýagdaýlaryň aradan aýrylmagyny üpjün etmäge gönükdirilen III bapdan ybarat we 21 maddany öz içine alýan «Howply önemçilik desgalarynyň senagat howpsuzlygy hakynda», şeýle hem şähergurluşyk işi amala aşyrylan mahalynda ýuze çykýan gatnaşyklaryň hukuk, ykdysady we guramaçlyk esaslaryny belleýän hem-de adamyň talabalaýyk ýasaýyş we durmuş gurşawynyň emele getirilmegine, ilatly ýerleriň durnukly ösdürülmegine gönükdirilen, VII bapdan we 51 maddadan ybarat «Şähergurluşyk işi hakynda» Türkmenistanyň kanunlary kabul edilip, resmi taýdan çap edilen gününden herekete girizildi.

«Howply önemçilik desgalarynyň senagat howpsuzlygy hakynda Türkmenistanyň Kanunynyň 3-nji, 5-nji we 7-nji maddalaryna laýyklykda, senagat howpsuzlygynyň talaplary – şu Kanunda, beýleki kanunlarda, olara laýyklykda, kabul edilýän Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalarynda, şeýle hem senagat howpsuzlygy çygryndaky kadalarda we düzgünlerde saklanýan şertler, gaganlyklar, çäklendirmeler we beýleki hökmany talaplar görkezilýär. Senagat howpsuzlygynyň talaplary ilaty we çäkleri adatdan daşary ýagdaýlardan goramak, ilatyň sanitariýa-epidemiologiýa taýdan abadançylygy, daşky gur-

şawy goramak, ekologiýa howpsuzlygy, ýangyn howpsuzlygy, zähmeti goramak, gurluşyk çygrynda kadalara, şeýle hem tehniki taýdan düzgünleşdirmek hakynda Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda, bellenilen hökmany talaplara laýyk gelmelidir.

Senagat howpsuzlygy çygrynda hukuk taýdan düzgünleşdirmek ady agzalan Kanun, beýleki kanunlar, olara laýyklykda kabul edilýän Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalary, şeýle hem senagat howpsuzlygy çygryndaky kadalar we düzgünler arkaly amala aşyrylýär.

Senagat howpsuzlygy çygryndaky kadalar we düzgünler şulara hökmany talaplary belleýär:

1) senagat howpsuzlygy çygryndaky işe, şol sanda howply önemçilik desgalarynyň işgärlerine, senagat howpsuzlygy çygrynda bilermenlere;

2) howply önemçilik desgalarynda tehnologik iş ýoredişiň howpsuzlygyna, şol sanda howply önemçilik desgasında heläkçilik ýa-da hadysa bolan halatynda hereketiň tertibine;

3) howply önemçilik desgasynyň howpsuzlygynyň esaslandyrmasyna.

Senagat howpsuzlygy çygryndaky kadalar we düzgünler Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan bellenilen tertipde işlenip taýýarlanýar we tassyklanýar.

Senagat howpsuzlygy çygrynda döwlet syýasatyny amala aşyrmak maksatlary bilen Türkmenistanyň Ministrler Kabineti senagat howpsuzlygy çygrynda ygtyýarly edaralary (mundan beyläk – ygtyýarly edaralar) kesgitleyär we olara senagat howpsuzlygy çygrynda degişli kada-

— 01 / 2022. —

laşdyryjy düzgünleşdirmegi, şeýle hem ýörite rugsat berijilik, barlag we gözegçilik wezipelerini amala aşyrmagy ýukleýär.

Türkmenistanyň kadalaşdyryjy hukuk namalaryna laýklykda, senagat howpsuzlygy çygrynda kadalaşdyryjy-hukuk taýdan düzgünleşdirmegiň aýry-aýry wezipelerini, ýörite rugsat berijilik, barlag we gözegçilik wezipelerini amala aşyrmak hukugy berlen döwlet edaralary özleriniň kabul edýän kadalaşdyryjy hukuk namalaryny ygtyýarly edaralar bilen ylalaşmaga, şeýle hem olar bilen özleriniň senagat howpsuzlygy çygryndaky işlerini utgaşdyrmaga borçludyrıllar.

Döwlet şähergurluşyky syýasaty adamyň ýasaýyş we durmuş gurşawyny gowulandyrmak, şol sanda maýypligy bolan adamlaryň aýratynlyklarynyň hasaba alynmagy bilen, türkmen halkynyň medeni mirasyny gorap saklamak we artdyrmak maksady bilen, şähergurluşyk serişdeleri bilen jemgyýetiň durnukly ösdürilmeginiň, ýerleriň we tebigy serişdeleriň netijeli hem-de aýawly peýdalanylma-gynyň, jemgyýetiň, döwletiň we raýatlaryň şähergurluşyk işi babatda bähbitleriniň sazlaşykly utgaşdyrylmagynyň üpjün edilmegine hyzmat edýär.

Şähergurluşyk işi şulary öz içine alýar:

1) daşky gurşawyň ekologik ýagdaýyny hasaba almak bilen öndüriji güýcleriň yerleşdirilmegini, inženerçilik, ulag, durmuş infrastrukturasynyň emele getirilmegini kesgitleýän ilaty yerleşdirmegiň çäk boýunça guralmagynyň çaklamalaşdyrylmagyny, taslamalaşdyrylmagyny we düzgünleşdirilmegini;

2) şäherleriň, beýleki ilatly ýerleriň we olaryň ulgamlarynyň ösdürilmeginiň konsepsiýasynyň işlenip düzülmegini;

3) milli, maddy, ruhy, durmuş we beýleki ýerli şertlere we aýratynlyklara laýklykda şäher we oba ýerlerini meýilnamalaşdymak, gurmak, durkuny täzelemek we abadanlaşdymak boýunça şäher gurluşygynyň çözgütlерiniň işlenip taýýarlanylma-gyny;

4) ýerleriň rejeli peýdalanylma-gynyň, tebigy gurşawyň goralmagynyň, serişdeleriň aýawly saklanylma-gynyň, inženerçilik taýýarlygyň we çäkleriň howply tebigy we ekologik ýagdaýlardan goralmagynyň üpjün edilmegini;

5) türkmen halkynyň medeni mirasynyň, şol sanda binagärlilik ýadygärlikleriniň, seýilgäh we tebigy-landşaft obýektleriniň hem-de beýleki aýratyn goralyan tebigy çäkle-riň goralyп saklanylma-gyny we dikeldilmegini;

6) inženerçilik we ýol-ulag infrastrukturasynyň öñürdýän gurluşygynnda ýasaýyş, medeni-durmuş we önemçilik gaznalarynyň özara baglanychynda ösdürilmegini.

Raýatlaryň şu aşakdakylara hukugy bardyr:

1) adamyň, degişli ýer babatda, şähergurluşygynyň çägiň zolaklara bölünmegine, ekologik we sanitariýa-gigiye-

na howpsuzlygynyň kadalaryna hem-de bu ýeriň degişli infrastrukturalar bilen üpjünçilik derejesine bildirilýän talaplaryna laýyklykda öndüriji güýcleriň rejeli yerleşdirilmegine gabat gelýän, döwlet şähergurluşyky syýasaty-nyň ilaty yerleşdirmek bölegine görä, ilatly ýerleriň çäklerinde ulanylma-gy mümkün olan, amatly ýasaýyş we durmuş gurşawyna;

2) bu maksatlar üçin niyetlenilen hem-de has amatly tebigy-howa şertleri we landşafty, göwnejaý bejeriş we sanitariýa-gigiýena şertleri, bilim-düşünje beriş, medeni-köpçülükleyin, sport-sagaldyş we tomaşa çärelerini geçirmeç üçin şertleri hem goşmak bilen, boş wagtlary geçirmeç üçin şertleri, bagçylyk-bakjaçylyk ýer bölekleriniň yerleşdirilmegi üçin mümkünçilikleri olan, rekreasjon maksatly çäkleriň bölünip berilmegi (bölünip goýulma-gy) arkaly dynçalsa;

3) öz ýasaýan ýerleriniň meýilnamalaşdyrylmagy, gu-rulmagy, ýerden peýdalanyllyşy we abadanlaşdyrylyşy hakynda doly maglumat almaga, şähergurluşyk resmi-namalarynyň ara alnyp maslahatlaşyylmagyna we kabul edilmegine gatnaşmaga;

4) şähergurluşyk resminamalarynyň tassyklanylma-gyndan öň olara bellikleri we teklipleri, şeýle hem şähergurluşyk resminamalarynyň taslamalary boýunça hereket edýän şähergurluşyk resminamalaryna teklipleri girizmäge;

5) Türkmenistanyň kanunuçylygynda bellenilen tertipde şulary talap etmäge:

a) binalaryň, desgalaryň we beýleki obýektleriň Türkmenistanyň şähergurluşyk işi hakynda kanunuçylygynyň bozulmagy bilen yerleşdirilmegi, taslamalaşdyrylmagy, gurluşygy, durkunyň täzeleñilmegi hakynda kabul edilen çözgütleriň ýatyrylmagyny;

b) peýdalanylma-gy Türkmenistanyň şähergurluşyk işi hakynda kanunuçylygynyň bozulmagy bilen amala aşyrylýän kärhanalaryň işiniň, şeýle hem gozgalmaýan emlägiň beýleki obýektleriniň ulanylma-gynyň togtadylmagy-ny ýa-da gadagan edilmegini;

6) Türkmenistanyň şähergurluşyk işi hakynda kanunuçylygynyň bozulmagy bilen baglanyşkly raýatlaryň ja-nyna, saglygyna we emlägine yetirilen zeleliň (zyýanyň) öwezinin dolunmagy hakynda kazyýete hak islegini bilmämäge.

Raýatlaryň şulara borçludyr:

1) çägiň ekologik ýagdaýynyň ýaramazlaşmagyna, medeni gymmatlyklara, şäher we tebigy landşaftlara zyýan yetmegine getirýän islendik hereketlere ýol bermezlige;

2) gurluşygy tassyklanylan şähergurluşyk resminamalaryna, degişli ilatly ýeriň, çägiň meýilnamalaşdyrylmagynyň we gurulmagynyň düzgünlerine berk laýyklykda amala aşyrmagy;

3) çäkleriň abadanlaşdyrylmagyna we daşky gurşawyň meseleleriniň çözülmegine gatnaşmaga.

Şeýle hem, şähergurluşyk işiniň döwlet tarapyndan düzgünleşdirilmegi Türkmenistanyň Ministrler Kabineti, gurluşyk we binagärlik babatda ygtyýarly döwlet edarasy (mundan beýlák – ygtyýarly edara) hem-de ýerine ýetiriji ýerli häkimiyet we ýerli öz-özüni dolandyryş edaralary tarapyndan Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda amala aşyrýlyar.

Ady agzalan Kanununa laýyklykda, şähergurluşygy babatda ygtyýarly edara:

1) öz ygtyýarlylgynyň çäklerinde ýeke-täk döwlet syýasatyň durmuşa geçirýär;

2) şu aşakdakylary amala aşyrýar:

a) şähergurluşygynyň döwlet maksatnamasynyň taslamasynyň işlenip taýýarlanylымagyny;

b) şähergurluşyk meseleleri boýunça ýerine ýetiriji ýerli häkimiyet edaralarynyň işiniň utgaşdyrylmagyny we usulyýet ýolbaşçylygyny;

c) ýerine ýetiriji ýerli häkimiyet edaralary bilen bilelikde Türkmenistanyň ilatyny ýerdeşdirmegiň baş çyzgysynyň işlenip taýýarlanylымagyny;

d) döwlet şähergurluşyk kada ölçegleriniň we düzgünleriniň, şol sanda maýypligý bolan adamlaryň bähbitleriniň üpjün edilmegi boýunça berjaý edilmeginiň barlagyny;

e) gurluşyk babatda ygtyýarlylandyrmagy;

ä) öz ygtyýarlyklarynyň çäklerinde şähergurluşyk işiniň barşynda şeýle işiň subýektleriniň arasynda yüze çykýan jedellere seredýär;

3) ilatly ýerleri ösdürmegiň pudaklaýyn çyzgylaryny işläp düzmegiň tertibini belleýär;

4) şularý guraýar:

a) Türkmenistanyň çägini meýilnamalaşdyrmagyň çyzgysynyň, döwlet ähmiyetli aýratyn düzgünleşdirilmeli şähergurluşyk işiniň obýektleriniň şähergurluşyk resminamalarynyň işlenip taýýarlanylымagyny;

b) şähergurluşygy çygrynda ylmy-barlag işleriniň geçirilmegini;

5) şularý tassyklaýar:

a) şäherleriň baş meýilnamalaryny, tassyklanylýmagy Türkmenistanyň kanunçylygynда Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň ygtyýarlylgyna degişli edilen şäherleriň baş meýilnamalary muňa degişli däldir;

b) şäherçeleriň baş meýilnamalaryny;

ç) oba ilatly ýerleriniň baş meýilnamalaryny;

d) Aşgabat şäherini, welaýatlaryň dolandyryş merkezlerini jikme-jik meýilnamalaşdyrmagyň taslamalaryny;

e) gurluşygyň birkysmy düzgünlerini;

ä) awtorlyk gözegçiliginiň guralmagynyň we ýoredilmeginiň düzgünlerini;

6) döwlet şähergurluşyk kada ölçeglerini we düzgünlerini, şähergurluşyk resminamalarynyň döwlet bilermenler

seljermesiniň meseleleri boýunça usulyýet resminamalaryny işläp taýýarlaýar we tassyklaýar;

7) döwlet şähergurluşyk kadastryny we şähergurluşyk işiniň obýektleriniň gözegçilik barlagyny ýöredýär;

8) şähergurluşyk işiniň subýektleriniň işiniň kadalaşdryjy-tehniki we usulyýet üpjünçiligini guraýar;

9) şähergurluşyk resminamalarynyň döwlet bilermenler seljermesini geçirýär;

10) çäkleriň şähergurluşygy üçin özleşdirilen mahalnda çäkleriň we tebigy serişdeleriň rejeli peýdalanylýmagynyň üpjün edilmegi boýunça çäreleri durmuşa geçirýär;

11) şähergurluşygy babatda kabul edilýän çözgütlər hakynda ilata yzygiderli maglumatlary berýär;

12) Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda başga ygtyýarlyklary amala aşyrýar.

Şeýlelikde, Türkmenistanda senagat howpsuzlygy ugurunda hukuk taýdan düzgünleşdirýän kanunçylyk binýady tutuldy.

**Bayram GURTMYRADOW,
Türkmenistanyň Kärdeşler arkalaşyklarynyň
Milli merkeziniň Maglumat, seleriş we halkara
gatnaşyklary bölümminiň hukuk maslahatçysy.**

— 01 / 2022. —

SAGDYN BEDENDE - SAGDYN RUH

Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy döwründe adam, onuň saglygy hakdaky alada döwlet syýasatyň ileri tutulýan ugurlarynyň hatarynda durýar. Ýurdumyzda «Saglyk» Döwlet maksatnamasy üstünlikli amala aşyrylýar, saglygy goraýy ulgamynda uly ösüşler gazanylýar, häzirki zaman lukmançylyk merkezleri, saglyk öýleri, şypahanalar, sport desgalary, derman senagaty kärhanalary hereket edýär we olaryň gurluşyklary dowam etdirilýär. Bu gün bagtyýar hal-kymyz sagdyn durmuş ýörelgesine eýerip, özleri üçin döredilen giň mümkinçiliklerden peýdalanylýar, eşretli durmuşyň hözirini görüp ýasaýar, zähmet çekýär.

Şeýle-de berkarar döwletimizde adamyň ömrüni we saglygyny gorap saklamak, ýiti ýokanç kesellerine, möwsümleýin döreýän kesellere garşy göreşmek meselelerine aýratyn üns beriliýär. Şuňuň bilen baglylykda biziň her birimiz şahsy we jemgy-yetçilik arassagylyk kadalaryny we saglygymyzy goramak üçin bildirilýän beýleki talaplary berk berjaý etmelidir.

Önümçilik edara-kärhanalarynyň saglygy goraýy guluklary we nokatlary:

- işgärlere lukmançylyk hyzmatlaryny amala aşyrmak bilen olaryň saglygyny goramak boýunça ähli zerur bolan çäreleri görmeli;

- degişli işgärleri bellenen tertipde we möhletinde saglyk öýlerinde lukmançylyk barlagyndan geçirmegi guramaly;

- kömec sorap yüz tutan işgärlere lukmançylyk hyzmatlaryny we maslahatlary bermeli;

- iş yerlerinde lukmançylyk derman gutularynyň hem-de olarda degişli dermanlaryň we serişdeleriň bolmagyny üpjün etmeli;

- iş yerleriniň, çäkleriň, naharhananyň we daş-toweregiň arassagylygyna gözgeçilik etmeli;

- saglygy goramak we keselleriň öünü almak boýunça düşündirish - wagyz ediş işlerini hem beýleki çäreleri geçirmeli.

Her bir işgäre şu düzgünleri berjaý etmek maslahat beriliýär:

Gigiyena

Bahar paslynda günüň dowamında howanyň derejesiniň üýtgap durmagyny nazara alyp, paslyň aýratynlyklaryna laýyklyka geýinmegi, şeýle hem häzirki wagtda howanyň üýtgeme- gi bilen baglanyşkly howa şertleriniň adamyň bedenine ýetirip biläjek oňaýsyz täsirleriniň öünü almak maksady bilen, agyzburun örtükleriniulanmaly, elli arassa saklamaly, 2 metrden az bolmadık howpsuz araçagi berjaý etmeli.

Yaz paslynda howanyň çyglylygy we sowuklygy sebäpli ýuze çykyp biläjek ýiti respirator ýokanç keselleriň öünü almak üçin her bir adam daşary çykanda hökman agyz-burun örtügi-

ni dakynmaly hem-de daş- töwerekdäki adamlar bilen araçagi saklamaly. Burnuň nemli bardasyna oksolin melhemini çalmaly. Şahsy arassagylyk talaplaryny berk berjaý etmeli, elmydama elerini arassa saklamaly, sabyn bilen ýygy-ýygydan ýuwmaly we zyýansızlandyryjy serişdelerini utanmaly.

Bahar paslynda howanyň temperaturasynyň durnuksyzlygy sebäpli islendik keselden, şol sanda ýiti respirator keselinden goranmak örän möhümdir. Munuň üçin üsgürýän we asgyrýan adamlara ýakynlaşmakdan saklanmaly. Kärhananyň lukmançylyk gullugynyň işgäri we maşgala lukmany bilen maslahatlaşyp, möwsümleýin keselleriň öünü alyş sanjymlaryny geçirmeli. Adamlaryň köp üýşyän ýerine barmakdan saklanmaly. Daşardan gelnende, nahardan öň we soň ýa-da islendik iş ýerine ýetrilen-den soň elli bilen gowy edip ýuwmaly, iş otaglaryny ýygy-ýygydan ýelejiredip, howasyny çalysmaly, peýdalanylýan esbaplar, enjamlary, stoly we beýlekileri zyýansızlandyryjy serişdeler bilen süpürip, arassalap durmaly.

Sagdyn iýmitlenme

Şeýle hem sagdyn iýmitlenmek, arassagylyk düzgünlerini berk berjaý etmek, pasla görä geýinmek, ýol hereketiniň kadalaryny we tehniki howpsuzlyk düzgünlerini berjaý etmek, Türkmenistanda ösýän dermanlyk ösümliklerinden, ylaýta-da buýan kökünden demlemeleri kabul etmek adamyň kesellere garşy durnuklylygyny berkidýär.

Howa ýagdaýy bilen baglanyşkly möwsümleýin döreýän ýiti ýokanç keselleri bejermekde we öünü almakda buýan köki giňden ulanylýar. Buýanyň kökünde köp mukdarda bejeriji häsiyetli maddalar bar. Olar gaýnaglama garşy, gakylyk gopduryjy, örtüji, umumy beden berkidiji, damar giýeldiji ýaly häsiyetlere eýedir. Şeýle-de bu şypa beriji ösümligiň kökünde bedende suw duz çalşygyny sazlaýan maddalar hem bar.

Her bir adam sagdyn durmuş ýörelgesine eýermeli, sagdyn iýmitlenmeli. Her gün gök öňümler, ir-iýimişler bilen naharlanjak bolmaly. Adamyň immun ulgamy bedene witaminleriň, esasan hem, A we B, D witaminleriniň ýeterlik düşmegi bilen bagly. Bularyň ählisi gök we bakja öňümlerinde bar. Mundan başşa-da sagdyn we berk bedenli bolmak üçin arassa howada gezelenç etmeli we sagdyn durmuş ýörelgelerine eýerip, bedenterbiye we sport bilen meşgullanmaly.

Bu düzgünleri berjaý etmek bilen, siz diňe bir öz saglygyňzy däl, eýsem, toweregiňzäkileriň saglygyny-da goramaga ýardam edýändigiňizi unutmaň!

Türkmenistanyň Saglygy goraýy we derman senagaty ministrliginiň Saglygy goraýyşyň habarlar merkezi.

TÜRKMENISTANDA EMELI SÜÝÜMLER BILEN ARMIRLENEN ARMATURALARY, PROFILLERI ÖNDÜRMEGIŇ MÜMKİNCİLİKLERİNI YLMY TAÝDAN ÖWRENMEK

Türkmenistanyň Prezidentiniň ýurdumyzy 2019 – 2025-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň maksatnamasyna laýyklykda, çaklanýan döwürde ýurduň ykdysadyyetiniň ýokary depginleri gurluşyk materiallary senagatyň pudaklarynyňönümcilik kuwwatlyklarynyň artdyrylmagyň zerurlygyny, ýerli çig mal serişdelerinden mümkün boldugyndan peýdalanmak önümleriň görnüşiniň giřeldilmegini, öndebarlyj teknologiyalaryň ornaşdyrylmagyň kesgitleýär, olar bolşa ýokary hilli hem-de bäsleşige ukyplý önümleriň çykarlylmagyňa mümkünçilik berýär.

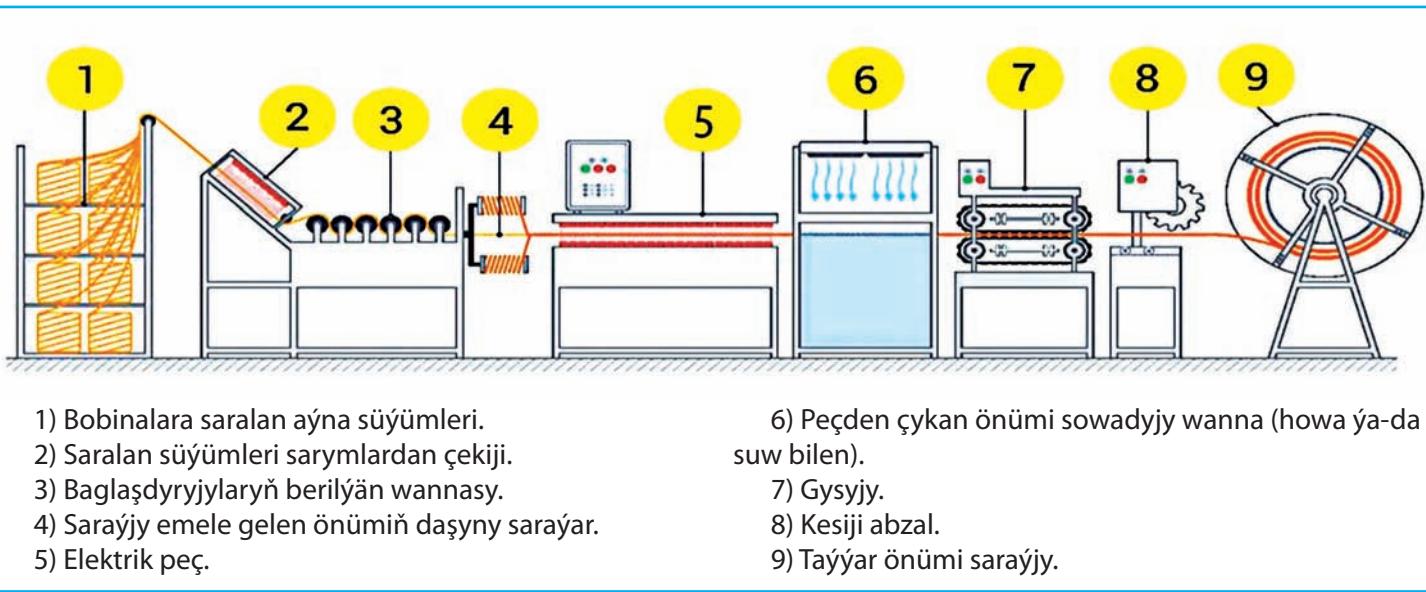
Tebigy armirleyji materiallaryň gurlarynyň çäkliligi bir tarapdan emeli usul bilen alnan armirleyji aýna süýümleinini ýokary berkligi, dürli gurşawlarda çydamlylygy we ykdysady taýdan amatlylygy, ikinji tarapdan, dünýä ylmyň öňünde adaty däl süýümler bilen armirlenen kompozit materiallaryň dürli görnüşlerini öndürmegiň ýollaryny öwrenmegi wajyp meselä öwürýär.

Häzirki wagtda ýurdumyzyň ykdysadyyeti üçin bu wajyp material daşary döwletlerden gyzyl pula satyn alynyar. Yıl-ulag çykdayjylary we gümrük salgylary sebäpli gurluşyk materiallarynyňönümciliğin özüne düşyän gymmatyny artdyrýar hem-de agzalanlar bilen bagly birnäçe kynçlyklar döreýär.

Dünýäniň ösen döwletleri bolan ABŞ-da, Ýaponiyada, Hytaýda we Ýewropa döwletlerinde emeli süýümler bilen armirlenen gurluşyk materiallarynyňönümciliğiniň görürmi hem-de görnüşleri ýyl-ýyldan artýar. Biz hem şu şertleri göz öňünde tutup, «Türkmenistanda emeli aýna süýüminden armirlenen armaturalary, profilleri öndürmegiň mümkünçiliklerini ylmy taýdan esaslandyrma» boýunça öz ylmy işimizi alyp barýarys.

Ylmy işin esasy maksady «Türkmenistanda emeli aýna süýüminden armirlenen armaturalary öndürmegiň mümkünçiliklerini ylmy taýdan öwrenmek» bolup, biz armirlenen kompozit görnüşli armaturany öz ýurdumyza öndürmegi maksat edinyaris. Emeli süýümleriň aýna, bazalt, uglerodly süýümler görnüşleri armirlenen armaturany ýasamakda giřden ulanylýar. Biz öz ylmy işimizde aýna süýüminden peýdalanýarys.

Aýna süýümleri we olaryň görnüşleri. Emeli süýümleriň häsiyetleri ilkinji nobatda aýnanyň himiki häsiyetine hemde süýumiň alnyş usulyna bagly bolup durýar. Aýnalar we aýna süýümleri himiki düzümi boýunça üç sany uly topara-aşgarsyz (aşgar oksidleri massasy boýunça 1-2%-den köp bolmadyk mukdarda), az aşgarly (massasy boýunça aşgar oksidleri 2%-den 10%-e čenli) hem-de aşgarly (aşgar oksidleriniň massalary boýunça mukdary 10%-den

1-nji surat. Aýna süýüminden öndüriljek armaturanyňönümcilik shemasy.

— 01 / 2022. —

ýokary) süyümlere bölünýär. Häzirki wagtda şıhtany ertemek arkaly alnan aýna ergininden süyümleri süýndürip çekilme prosesi arkaly aýna süyümmini almak amala aşyrylyar. Himiki düzümi boýunça tapawutlanýan aýna süyümleriniň üç sany nusgawy görnüşiniň önumçılıgi has giň ýáýrandyr.

Üznüsiz aýna süyümmini platinadan ýasalan erediliş (ol gyzdyryjy bolup hem hyzmat edýär), ilkinji sapagyň üstüne ýaglandyryjy geçirýän gurlușdan we saraýy apparatdan ybarat ýörite desgada alynýär. Erediliş gabynyň düybünde fil-ýerlar ýerleşýär, olaryň sany 50-den 1600-e çenli bolup biler. Filýeralardan dökülyän aýna massasyň damjalary bobinasyny (naýça) adatça belli bir minutda 3000-3500 saraw tizlikde aýlanýan saraýy apparatda süyümlere süýndirilýär. Süýndirilýän süyümler ilkilenji sapak diýlip atlandyrylyan desse toplumçasynda ýygnalýar.

Aýna rowinginiň ulanylmagy köp derejede onuň himiki düzümine bagly bolup durýar. Sapakdaky süyümleriň jemleýin berkligini ulanylýış koeffisiýenti ýaglandyryjy arkaly elementar süyümler ýelmeşdirilende has hem ýokaranýar.

2-nji surat. Aýna süyüminden öndürilen armaturalar.

Biz öz ylmy işimizde alýumoborsilikat süyüminden peýdalandyk. Munuň sebäbi senagat aýna süyümleriniň arasynda iň ýokary berklige aşgarsyz alýumoborsilikat aýnasynadan alnan süyüm eýedir. Aýna süyümleri üçin berkligiň aggressiw gurşawlaryň täsiri astynda üýtgemegi wa jyp ähmiýete eýedir. Aýna süyümleri beýleki süyümlere garanyňda berkligi, maýışgaklygy, dielektrikligi, ýylylyga we himiki täsire durnuklylygy hem-de beýleki häsiyetleri bilen tapawutlanýar.

Aýna süyümleriniň berkligi. Emeli süyümler dörlü hili kompozisiýalar, şol sanda organiki däl berkidijileriň esasyndaky kompozisiýalar alnanda armirleyiji komponent bolup

hyzmat edýär. Bu süyümler gyt bolmadyk çig maldan öndürilýär, olar ýanmaýarlar, çüýremeýärler, olaryň kiçi süýnügenligi bolýar. Süyümleriň ýokary derejedäki berkligi onuň beton konstruksiýalaryny we dörlü hili organiki däl berkidijileriň esasyndaky önumleri armirlemek üçin berklendiriji element hökmünde ulanylmagy maksada laýykdyr.

Aýna süyümleriniň himiki durnuklylygy. Aýna süyümniň aggressiw gurşawlardaky durnuklylygy barada, esasan ol haýsy aýnadan süýndürilip alnan bolsa, onuň himiki durnuklylygy boýunça baha berilýär. Aýna süyümleri himiki taýdan durnukly bolup, olar korroziýa prosesine gatnaşmaýar. Mundan başga-da aýna süyümminiň we ondan ýasalan önumleriň dörlü aýratynlykly häsiyetleri bar. Olar:

- Gyzgyna çydamly.
- Beýleki önumler bilen birleşende, birleşen önumine güýç berýär (bu ýagdaýda süyüm armatura görnüşinde bolýar).
- Himiki täsire durnukly (korroziýa prosesini geçirmeyär).
- Ses siňdirijilik ukyby bar (süyümleriň arasında galan mikroskopik howa esasynda).
- Biraz howany saklamagy (süyümleriň arasyndaky howa sebäpli gyşyna sowuk, tomsuna gyzgyn geçmeyär).
- Yanmaýar we ekologiýa taýdan arassa (süyüüm ýanmaýar, netijede tebigata hapa tüsse çykmaýar).
- Öndürilen formasyny saklap galýar (deformasiýa durnukly).
- Çygly ýagdaýda aýratynlyklaryny üýtgetme (çyg ýagdaýda aýratynlyklaryny ýitirýär, emma gurandan soňra täzeden dikeldýär).

Elbetde, ylmy işi maksada laýyk amala aşyrmak üçin diňe aýna süyümü yeterlik bolman, eýsem oňa başga-da çig mallar gerek bolýar. Olara: epoksidfenol, gatadyjy we çaltlandyryjy gerek bolýar.

Emeli süyümler bilen armirlenip alnan gurluşyk materialaryny poslama çydamlylygyny ýokarlandyrmak üçin epoksidfenol has uniwersal birleşdiriji hökmünde giňden ulanylýar. Emeli süyümler bilen armirlenen gurluşyk materialaryny elektrik we dielektrik häsiyetlerini gowulandyrmak üçin poliefir baglaşdyryjylary peýdalanmagy edebiýat we patent çeşmeleriniň aglabasy maslahat berýär.

Aýna süyüminden armirlenen armaturany öndürmek üçin uly möçberde maýa goýum talap edilmeyär. Önümçilik şeýle shemanyň üsti bilen alnyp barylýar.

**Meýlis BABAÝEW,
Türkmen döwlet binagärlilik we
gurluşyk institutynyň okuw işleri boýunça
prorektory.**

**Begenç MÄLIKGULYÝEW
şol institutyň talyby.**

NETIJE:

Ylmy işimiziň netijesinde Türkmenistanyň şartlarında aýna süyümini alyp, ondan gurluşyk materialy bolan armirleñen armaturany almagyň usuly öwrenildi we onuň tehnologik prosesi taýýarlandı.

Taýýarlanan önumiň ähli häsiyetlerini öwrenip we ýurdumyzda önumçilige ornaşdymak üçin Türkmenistanyň Senagat we gurluşyk önumçiliği ministrliginiň kärhanalaryna hem-de Senagatçylar we telekeçiler birleşmesine teklip etmek göz öňün-de tutulýar.

EDEBIÝAT:

1. Türkmenistanyň Prezidentiniň ýurdumyzy 2019-2025-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň maksatnamasy. Aşgabat. TDNG, 2019.
2. Gurbanguly Berdimuhamedow. "Türkmenistan – Beýik Yüpek ýolunyň ýüregi" Aşgabat, 2017 ý.
3. Gurbanguly Berdimuhamedow. "Türkmenistan – Beýik Yüpek ýolunyň ýüregi" II tom, Aşgabat, 2018 ý.
4. Химическая технология стекла и ситаллов (под редакцией д-ра техн. наук, проф. Н.М.Павлушкина) Москва Стройиздат, 1983.
5. Павлушкин Н.М., Сентюрин Г.Г., Ходаковская Р.Я. Практикум по технологии стекла и ситаллов. Москва, 1970.
6. Справочник по производству стекла (под ред. И.И. Китайгородского и С.И.Сильвестровича, Москва, 1963, т. 1, 2).

**Мейлис БАБАЕВ,
Бегенч МЯЛИКГУЛЫЕВ**

«Научное исследование возможности производства арматуры, профилей, армированных искусственными волокнами в Туркменистане»

В наиболее развитых странах мира, такие как США, Япония, Китай и европейские страны с каждым годом увеличивается количество и разнообразие строительных материалов, армированных искусственным волокном. С учетом этих условий мы ведем научную работу по теме «Научное обоснование возможности производства арматуры и профилей из искусственного стекловолокна в Туркменистане».

Основная цель научной работы научно изучить возможности производства арматуры из искусственного стекловолокна в Туркменистане. То есть, в нашей стране мы задались целью производить арматуру в виде армированной композиции. Существует несколько видов искусственных волокон, из которых стекло, базальт, углеродное волокно широко используется при производстве армированной арматуры. В своей научной работе мы используем стекловолокно.

**Meylis BABAYEV,
Begench MALIKGULIYEV**

“Scientific study of the possibility of manufacturing armatures, profiles, reinforced with artificial fibers in Turkmenistan”

In the world's most developed countries such as USA, Japan, China and the European countries, the volume and variety of artificial fiber-reinforced building materials are increased year by year. From that point of view, we carry out our scientific work on the theme “Scientific substantiation of the possibility of producing armatures and profiles made of artificial glass fiber in Turkmenistan”.

The main purpose of the scientific work is to “Scientific study the possibilities of manufacturing armatures made of fiber glass in Turkmenistan”. That is, in our country we set ourselves the task to produce armatures in the type of reinforced composite. There are several types of artificial fibers, of which glass, basalt, carbon fiber are widely used in the manufacture of reinforced armatures. We use fiber-glass for our scientific work.

DÖWLET ADAM ÜÇINDIR!

— 01 / 2022. —

NPK - TOPLUMLAÝYN DÖKÜNLER

Ýurdumyzda dürli görnüşli hem-de bäsdeşlige ukyplı daşary ýurtlar dan getirilýän harytlaryň ornunu tutýan, içerkى bazaryň zerurlyklaryny kanagatlandyrmak üçin hem-de daşarky bazarlarda giň islege eýe bolan eksporta ugrukdyrylan önumleriň möçberleriniň artdyrylmagyna uly orun degişlidir.

Garaşsyzlyk ýyllarynda Türkmenistanda ýerli çig mallaryň esasynda himiýa önumleriniň birnäçe täze görnüşleriniň önumçılığı ýola goýuldý. «Türkmenistanyň Prezidentiniň ýurdumazy 2019 — 2025-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Maksatnamasyna», «Türkmenistanda himiýa ylmyny we tehnologiyalaryny toplumlaýyn ösdürmegiň 2021 — 2025-nji ýyllar üçin Döwlet maksatnamasyna» laýyklykda, ýurdumazyň himiýa pudagynyň öñünde goýlan wezipeleri üstünlikli durmuşa geçirmek boýunça uly işler alnyp barylýar. Hormatly Prezidentimiziň himiýa pudagy üçin öne süren wezipeleriniň üstünlikli amala aşyrylmagy bilen, häzirki wagtda Türkmenistanda senagat potensialyny ösdürmäge we dünýä bazarlarynda eksportyň artmagyna gönükdirilen uly göwrümlü taslamalar durmuşa geçirilýär.

Ýurdumyzda hem-de tutuş dünýäde azyk howpsuzlygyny üpjün etmek bilen baglylykda, mineral dökünleriň öndürilişiniň ýokarlandyrılmagy himiýa senagatyny ösdürmegiň ileri tutulýan ugurlarynyň biri bolup durýar.

Türkmenistanyň himiýa senagatynyň esasy meseleleriniň biri hem düzümde ýokumly maddalaryň ähli görnüşini saklaýan dürli görnüşli mineral dökünleri öndürmekdir. Munuň özi oba hojalyk ösümlikleriniň hasyllygyynyň we hiliniň ýokarlanmagyna getirýär.

Häzirki döwürde «Türkmenhimiýa» döwlet konsernine degişli kärhanalarда daşary ýurtlarda uly isleg bildirilýän azot, fosfor we kaliý dökünleri öndürilýär. Hereket edýän «Tejenkarbamid», «Marykarbamid» we «Garabogazkarbamid» kärhanalary ýurdumazyň obasenagat pudagynyň azot dökünlerine bolan isleglerini doly kanagatlandyrmak bilen çäklenmän, eýsem eksport dolanışygynyň möçberinde hem olaryň durnukly orun eýelemegini üpjün edýär.

2017-nji ýylда Lebap welaýatynda Garlyk kaliý duzlarynyň ýatagynda daşary ýurtly hyzmatdaşlar tarapyndan gurlan Merkezi Aziýa sebitinde iň iri dag magdan baýlaşdyryjy toplumyň ýyllyk kuwwatlylygy 1400 müň tonna kaliý hloridini öndürmäge niyetlenendir.

«Türkmenhimiýa» döwlet konserniniň S. A. Nyýazow adyndaky Türkmenabatdaky himiýa kärhanasy ýurdumazyň himiýa pudagynyň möhüm düzümleriniň biri bolup durýar. Kärhanada öndürilýän fosfor dökünleri ýurdumazyň oba hojalygynda giňden ulanylýar hem-de ol dürli ekinleriň hasyllygyyny ýokarlandyrırmaga, obasenagat toplumynyň öñünde durýan wezipeleri ýerine ýetirmäge ýardam edýär.

Oba hojalyk önumlerini öndürjileriň içerkى isleglerini doly üpjün etmek üçin çykarylýan önumleriň hilini ýokarlandyrmak we möçberini artdyrmak maksady bilen, «Türkmenhimiýa» döwlet konserni tarapyndan konsentrirle-

nen fosfor dökünlerini öndürmek boýunça täze önumhanany gurmak babatda halkara bäsleşigi yglan edildi.

Häzirki günde Türkmenabatdaky S. A. Nyýazow adyndaky himiýa zawodynda garyşyk mineral dökünlerini öndürýän önumhanany gurmak boýunça işler alnyp barylýar. Şeýle maksat bilen «Türkmenhimiýa» döwlet konserniniň hünärmenleri Türkmenistanyň Ylymlar akademiyasynyň Himiýa institutynyň hünärmenleri bilen birlikde zerur resminamalary taýyarlardylar. Bar bolan düzümleri nazara alyp, Türkmenabatdaky himiýa zawodynda ýyllik kuwwaty 170 müň tonna önume barabar bolan garyşyk mineral dökünleri öndürmek boýunça önumhananyň işini ýola goýmak maksada laýyk hasapanylýar.

Bu taslamany Abu-Dabinin Ösus gaznasynyň karz serişdelerini çekmek esasynda amala aşyrmak göz öñünde tutulýar.

Yerli çig maly netijeli peýdalanmakda azot, fosfor, kaliý we beýleki ýokumly maddalary özünde jemleyän toplumlaýyn mineral dökünleriň önumçiligi ykdysady taýdan bähbitlidir. Hormatly Prezidentimiziň belleyişi ýaly, bu dökünüň obasenagat toplumynda, dünýä tejribesinde köp ulanylýandygy üçin, onuň milli himiýa senagatynyň eksport kuwwatyny ýokarlandyrmakda uly geljegi bardyr.

Ekinler ene toprakdan özleri üçin wajyp bolan azot, fosfor we kaliý maddalary bilen birlikde, kükürdi, magnini, kalsini, demiri, şeýle hem mis, marganes, bor, sink, alýumiňiý we beýleki birnäçe mikroelementleri alýar. Zerur bolan elementleriň haýsy-da bolsa biri ýetmese, ösumliklerde madda çalşygy bozulýar. Ekinleriň şitil oturdylmagyndan başlap, hasylynyň ýygnalýan wagtyna çenli boý almagy we ösmegi esasy fosfor, azot we kaliý elementlerine baglydyr. Olaryň mukdary degişlilikde N, P2O5, K2O peýdaly komponentler boýunça hasapanylýar.

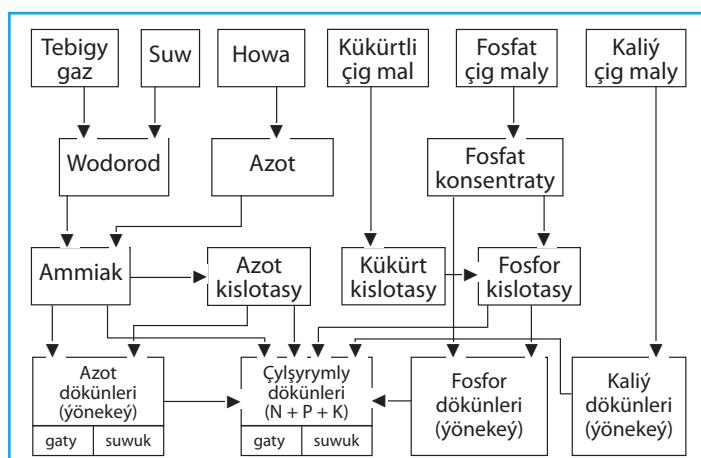
Mineral dökünleriň önumçiligi himiýa senagatynyň wajyp pudaklarynyň biridir. Olar gelip çykyşy boýunça birnäçe topara bölünýär: organiki däl – mineral, organiki, organo-mineral we bakterial dökünler. Dökünler gaty, suwuk we suspenziýa görnüşinde bolup bilyär.

Mysal üçin karbamid has baýlaşdyrylan azot dökünü bolup, onuň düzüminiň 45-46 göterimini azot tutýar. Azot dökünleri ekinleriň ösusini sazlamaga mümkünçilik beryär. Azodyň birleşmeleri toprakda uzak saklananok, sonuň üçin topragy azot bilen emeli iýmitlendirmek ösumliklere gowy täsir edýär. Karbamidi islendik topraga goşup bolýar. Toprakda azot ýetmezçilik etse, agaçlaryň şahalary ince we gowşak bolýar, ýapragy bolsa güýzüň reňki ýaly sarymtyl bolýar. Emma azot artykmaç bolanda hem ösumlikler üçin zyýanlydyr, ösumlikler çakdan aşa tiz ösýärler we olaryň şahalary önumiň alynmagyna päsgel berýär.

Oba hojalygyny özgertmekde, ýurdumyzda azyk bolçulygyny üpjün etmekde kaliý dökünlerine bolan isleg barha artýar. Ösumlikleriň ýokary hasyllylygy olar doly we ýeterlik derejede iýmitlendirilende üpjün edilýär. Ösumlikleriň ýaşamagy we ösmegi üçin ýagtylyk, ýylylyk, suw we iýmitlendiriji maddalar hökmandyr.

Kaliý – ösumlikleriň uglerod we belok çalşygynda wa-jyp orny eýeleýär. Kaliý ösumlikleriň öýjüklerinde gandyň ýygnanmagyny ukyplylaşdyryrar, ösumlikleriň sowuga çydamlylygyny ýokarlandyrýar, baldaklarynyň ösmegine, öýjükleriniň ýognamagyna ýardam edýär. Aýratyn-da, kaliý ýeralmada krahmalyň, gant şugundyryna gandyň ýygnanmagyna gowy täsir edýär. Kaliý däneleriň, pagta süyümniň hilini we dürlı gök önumleriň (üzüm, alma, şet-daly) tagamynyň hilini hem gowulandyryar.

Azot we fosfor dökünlerini almak üçin ammiak, kükürt kislotasy we fosfor kislotalary ulanylýar. Mineral dökünleriň önumçiliginiň shemasy 1-nji suratda görkezilýär. Mineral dökünler bir (ýonekeý dökünler) ýa-da birnäçe (çylşyrymly dökünler) peýdaly komponentti saklaýarlar.

1-nji surat. Mineral dökünleriň önumçiliginiň shemasy.

Toplumlaýyn dökünlere çylşyrymly, çylşyrymly-garyşyk we garyşyk dökünler degişlidir. Toplumlaýyn dökünler iki we ondan köp iýmitlendiriji elementleri saklaýar. Olar gaty (granulirlenen) we suwuk önumler görnüşinde çyka-rylyar. Gaty toplumlaýyn dökünler iki topara bölünýär; çylşyrymly we garyşyk.

NPK dökünler - azot, fosfor we kaliý elementlerini saklayán toplumlaýyn dökünlerdir. Çylşyrymly toplumlaýyn dökünler himiki reaksiýalaryň kömegini bilen taýyarlanylýar, onuň netijesinde birnäçe elementleri saklayán dökün alynyar. Bu dökünler has netijeli ullanmak üçin amatly hasapanylýar.

— 01 / 2022. —

Garyşyk dökünler - granulirlenen ýa-da un görnüşli dökünleriň mehaniki garyşdyrylmagy bilen alynyar.

Eger-de, taýýar dökünleriň garyşdyrylma prosesinde reagentler ýa-da ýarym önümler goşulýan bolsa, onda olara çylşyrymly-garyşyk dökünler diýilýär.

Garyşyk dökünler mineral elementleri dürli gatnaşykdä saklaýarlar. Eger-de, ösümliklere haýsy-da bolsa bir element ýetmese, oňa azot, fosfor we kaliý dökünlerini goşup, onuň düzümini üýtgedip bolýar. Garyşyk dökünler tuk garyndylary diýlip hem atlandyrylýar. Gury tuk garyndysy üçin esasy komponentler hökmünde ammonizirleñen superfosfat, ammofos, kaliý hloridi we karbamid ularnylýar, ondan başga-da, garyndyný düzümine goşmaça makro we mikroelementleri (MgO , Na_2O , B , Zn we beýlekileri) goşmak bolýar.

Garyşyk mineral dökünler: azot, fosfor we kaliý elementlerini öz içine alýan dökünler bolup, olaryň oba hojalyk ekinlerini iýimtlendirmekde örän wajyp orny bar.

Türkmenabatdaky S. A. Nyýazow adyndaky himiýa kärhanasynda guruljak täze önemhanada Germaniyanyň «Mashinenfabric Köppern GmbH & Co.KG» kompaniya-synyň özboluşly köpugurly tehnologiyasy ularnylar. Onuň aýratynlygy, garyşyk mineral dökünleri öndürmekde gury gysyp maýdalama usulynyň ulanylmagydyr. Bu usul boýunça azot, fosfor, kaliý dökünleri, kükürt we beýleki mikroelementler gurulygyna owradylyar, garylýar, soňra ýokary basyşda preslenýär. Bu tehnologiyanyň ulanylmagy azotyň, fosforyň we kaliniň degişli gatnaşygyny özünde jemleyän çylşyrymly dökünleri öndürmäge mümkünçilik berýär.

Täze dökünleriň görnüşlerini «Türkmenhimiýa» döwlet konserniniň kärhanalarynyň önümleri esasynda öndürmek meýilleşdirilýär. Häzirki wagtda «Türkmenhimiýa» döwlet konserniniň garamagyndaky kärhanalarda ýurdumyzyň oba hojalyk pudagynyň zerurlyklaryny kanagatlantyrmagala mümkünçilik berýän azotly, fosforly we kaliý dö-

künleri ýeterlik möçberde öndürilýär. Önumiň köp bölegi daşary ýurtlara iberilýär.

Fosforly dökünlere — fosfor kislotasynyň kalsili we ammonili duzlylary degişli. Olara superfosfat, ikili superfosfat, ammofos, diammofos, ortofosfat, kaliý metafosfaty, presipitat, tomasşlak, fosforit uny we beýlekiler degişlidir. Fosfor dökünlerini almak üçin fosforitler we apatitler ulanylýär.

Himiýa senagatynyň çig mal we önemcilik mümkünçikleriniň doly herekete girizilmegi azyk bolçulygyny üpjün etmek, içerkى bazarlary ýokary hilli harytlardan doldurmak boýunça önde durýan wezipeleri çözümgäge mümkünçilik berer.

Täze kärhanalaryň ullanmaga berilmegi Türkmenistanyň tutuş senagat düzüminiň ösusine kuwwatly itergi berer we onuň ýokary hilli ösusini, bäsdeşlige ukypliygyny şertlendirir.

EDEBIÝAT:

1. Türkmenistanyň Prezidentiniň ýurdumyzy 2019 – 2025-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Maksatnamasy. – A.: Türkmen döwlet neşirýat gullugy, 2019.
2. «Türkmenistanda himiýa ylmyny we tehnologiylaryny toplumlaýyn ösdürmegiň 2021 — 2025-nji ýyllar üçin Döwlet maksatnamasy», 2020.
3. Ахметов Т. Г., Порфириев Р. Т., Гайсин Л. Г., Ахметова Л. Т., Каримов Я. М. Химическая технология неорганических веществ: В 2кн. Кн. 2. – М.: ВШ, 2002. — 533 с.
3. «Türkmenhimiýa» Döwlet konserni. 2019.

*Maya KELOWA,
Türkmen döwlet binagärlilik-gurluşyklary
institutynyň uly mugallymy.*

MARGIANANYŇ

bürünç zamanyň binagärliginde ulanylan gurluşyk materiallary

Türkmenistanyň Medeniyet ministrliginiň Türkmenistanyň Taryhy we medeni ýadygärlilikleri goramak, öwrenmek hem-de rejelemek baradaky milli müdirligi tarapyndan Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe halkymyzyň gadymy medeni mirasyny dikeltmekde, düýpli öwrenmekde, wagyz etmekde, gorap saklamakda, geljekki nesillere asyl nusgasynدا abat ýagdaýında ýetirmekde we halkara ylmy merkezleri bilen bilelikde yzygiderli giň gerimde işler alnyp barylýar.

Murgap derýasynyň aşaky gadymy hanasynda Margiananyň bürünç zamanyň Kelleli, Egribogaz, Taýip, Adambasan, Ajyguýy, Goňur, Auçyn, Togalak, Tahyrbaý arheologiki ýadygärliliklerinde XX asyryň ikinji ýarymynda we XXI asyryň başlarynda W. M. Massonyň (1950 – 1980.), W. I. Sarianidiniň (1972 – 2013.), I. S. Masimowiň (1974 – 1980.), G. Rossi-Osimidanyň (1995 – 2014.) arheologiki açыşlary netijesinde Margiananyň bürünç zamanynda özboşluşy ösüše eýe bolan binagärligi ýuze çykaryldy. Türkmenistanyň günorta-gündogarynda ýerleşýän Margianada giňişleýin, yzygiderli geçirilen arheologik gazuw-agtaryş işleri netijesinde miladydan öň III müňýyllıgyň ahyrynda we II müňýyllıkda Murgabyň köne hanasynda gündogar siwilizasiýasynyň dörändigi we gülläp ösendigi mälüm boldy.

Margiananyň bürünç zamanyň binagärlilik ýadygärlilikleri barada täzelikde üsti ýetirilen arheologiki ylmy maglumatlar binagärlilik senagatynda ulanylan gurluşyk serişdeleri ylmy esasda seljermäge mümkünçilik döretti. Margiananyň bürünç zamanyň arheologiki ýadygärlilikleriniň wagty, tebigy hadalary üstüniden geçirilenligi sebäpli gadymy arhitektura gözelligi saklanmandyr, emma ol ýerde saklanyp galan gurluşyk serişdeleri gadymy döwrüň binagärliginiň derejesini we nähili ösüş ýoluny geçendigine akył ýetirmäge, ony seljermäge düýpli şert döredýär. Margiananyň bürünç zamanyň arheologik ýadygärlilikleriniň gurluşyklarynda saman garylan gönüburçly çig kerpiçler we bişen kerpiçler, keramiki önumler, jaýlaryň suwagy üçin saman, agaç, hek, gips, dag daşlary giňden ulanylypdyr. Bu gurluşyk serişdelerinde geçirilen ylmy-barlaglar netijesinde Margiananyň bürünç zamanynda öz döwründe gurluşyk materiallarynyň taze görnüşiniň çig kerpiçden daşgary bişen kerpijiň ulanylandygynyň hem üsti açylýar we ol ýerde bişen kerpijiň gurluşyk işlerinde ulanylyp ugrandygy ýuze çykarylýar. Bu öz döwrünüň uly açыşlarynyň biri bolup, sebitdäki beýleki bişen kerpiçleriň ölçegleri bilen gabat gelmeyän, Margiananyň öz içinde

Bişen kerpiç
Goňurdepe.

Gips suwag.

Bişen kerpiç.

özbaşdak binagärlük çözgütleri esasynda gurluşyklaryň toýun palçyklary bişirip, galyba salmagynyň müň ýyllyklaryň dowamynda dörän tejribeleri esasynda taze ölçege we bişiriliş tehnologiyasyna eýe bolan gurluşyk serişdesi bolan hyştlaryň (bişen kerpiçleriň) ilkinji görnüşidir. Elbetde, taryha nazar aýlasak, ata-babalarymyzyň öz döwründe häzirki kerpiçlere hyşt diýendigine hem şaýat bolýarys. Munuň şeýledigini, kerpijiň ýerine pederlerimiziň hyşt sözünü ulanandygy barada «Zöhre-Tahyr» dessanynda «Ah tartyp, gan ýüreklerme urar men hyşdy-seň» diýen jümle hem subut edýär.

Çig kerpiçlerde we diwaryň yüzündäki suwaglarda saklanyp galan saman böleklerinden görnüşi ýaly, öz döwründe bugdaýyň hem bu ýerde köp ekilendigine, onuň samanynyň gurluşyk işlerinde ulanylandygy ýuze çykýar.

Türkmenistanda neolit döwründe gurluşyk materialy bolan hekiň ýuze çykmagy bilen, ol gurluşykda jaýlaryň pollarynyň we diwaralarynyň suwaglarynda giňden ulanylyp başlanýar. Eneolit döwründe hek giňden ýaýraýar we gips ýuze çykýar. Gipsiň Margiananyň bürünç zamanyň arheologiki tapyndlarda hem görmek bolýar. Gipsiň özi arassa alnyp başlanýar we gurluşyk işlerine giňden ýaýraýar. Gips almak üçin hek daşlarynyň ýerleşýän ýerleriniň aradaşlygyna garamazdan, Türkmenistanyň çäginde Köpetdagý eteginden hem getirlipdir. Köpetdagý etegi iň ýakyn aralykdyr we ýerleşýän ýeri baradaky maglumatlar gadymy döwürden başlap, nesilden-nesle müňýyllıklaryň dowamynda geçirilipdir. Şu sebäplere görä-de, hek daşlarynyň alynyan ýerleri ýatdan çykarylmandyr. Getirilen hek daşlary Margiananyň özünde işlenilip, gips we hek alnypdyr. Gadymy dünýäde gipsiň alnyşy, işlenilişi, gurluşykda ulanylышý ýerli binagärleriň tejribeleriniň esasynda ýuze çykandygyny geçirilen ylmy-barlag işleri subut edýär. Ata Watanymyz Türkmenistanyň çäginde Margiananyň bürünç zamanasynyň binagärliginde ulanylan gurluşyk materialyndan biziň taryhy-medeni gymmatlyklarymyzyň gadymy dünýäniň binagärlilik medeniýeti bilen özbaşdak ýuze çykyp, deň gadam basandygyny subut edýär.

**Annamyrat ORAZOW,
Gadymy Merw taryhy-medeni döwlet
goraghanasynyň baş gaznalary goraýjysy.**

ÇAÝ BAŞNYŇ GÜÝMENJESİ

— 01 / 2022. —

SKANWORD

	Guşa aw öwredilende yüzi bölejik gyzyl mata	Bekewül, ynamdar adam								
				Mydama, ömürbaky, hemise	Yap, akaba		Uzak, daş, alyş		Bela-beter, uly howp	
	Döwüm, tike, bir agyz	Baglaýjy kömekçi								
			Bir zady endik etmek (köne söz)						Hyýaly guşuň ady	
	Aňsat, kynçlyksyz	Adam ady		Gylýallar maşgalasyna degişli bolan haywanyň bir görnüşi			(B.e.ö. 428-348) gadymy grek pelsepeçisi Platon			
	Ylymlı adam	«Az bolsun ... bolsun» (Nakyl)		Dodak				Gije, agşam		
		Adam ady					Algyr, batyr, edermen			
	Parahatlyk, asudalyk	Ýere düşyän ygal						Gurplı, barly, mally-mülkü adam		
	Suwag üçin yörite edilýän palçyk			Kysmat, ýazgыt, täley		Reňk				
	Akył, huş, yat	Atşynas					Haýbat, hemle		Kemakyl	
		Reňk				Ýıldız			Döwür, eyýam	
	Ugurdaşlygy görkezýän baglaýjy kömekçi		Baglaýjy kömekçi	Gawun önümi				Köp däl, ujipsyz		
	Yöklük manysyny berýän goşulma	«Bal süyji, baldan-da ... süyji» (Nakyl)		«Ata kesbi ogla ...» (Nakyl)		Rusça derýa sözi				
	Sürenenji haýwan		Mekgä zyýarata gidip gelen adamlara beriliýän goşmaça at						«Pessejik ýerden gar ýagyär» (Nakyl)	
	Dünýaniň böle- gi, jahanyň yediden bir bölegi		Arwah, jyn, eýe, (köne söz)			Hossal, arka, daýanç			Ot, alaw (köne söz)	
	Nahar, şam, hörek		Jayýyk, ýaryk sözlerine manydaş söz	Söwda jayý				Nota		

Düzen: Mekan NURBADOW.

ŽURNALYŇ 2021-NJI ÝÝLYŇ 3-NJI SANYNDAKY SKANWORDUŇ JOGAPLARY:

KESELIGINE: Syýahat. Ada. Yrak. Zöhre. Damjasy. Alt. Fa. Ma. On. Utmak. We. Aý. Ab. Kak. Gök. Ýowuz. Rim. As. Adidas. Arpa. Tort. Gaz. Oba. Yz. Per. Nowruz. Do. Ga.

DIKLIGINE: Serdar. Ýakma. Hatam. Tazy. Aýhan. Etrek. Sambo. Ok. Akrap. Gagarin. Wodorod. Sahara. It. Ar. Stop. Agyr. Beg. Az. **SKANWORDUŇ AÇARY:** Watan.

- 1 G. TAGANDURDYÝEWA – Halk Maslahaty – il-ulusyň, döwletiň mizemez jebisligi**
- 3 A. JUMADOW – Geçilen menziller. Ýetilen sepgitler**
- 5 YÜREKDEN ÇYKAN SÖZLER**
- 7 G. ORAZBERDIÝEW – Täze Maksatnama: Senagat we gurluşyk önümciliği pudagyny ösdürmäge gönükdirilen möhüm wezipeler**
- 9 G. ABDYLLAYEWA – Dünýä ykrarnamasyna eýe bolan sungat**
- 11 Z. ROZYÝEWA, A. RAHYMOWA – Eneleriň hem sonalaryň baýramy**
- 13 O. INEROW – Täze günüň şanyna toýlar**
- 16 O. BAGŞYÝEWA – «Bagtyýarlyk döwri geldi, Pyragy!»**
- 17 Д. КАРАДЖАЕВ – На передовом рубеже новой эпохи**
- 20 M. NYÝAZBERDIÝEW – Arkadagly zamananyň energetikasy**
- 22 Ş. SALYHOW – Halkyň Arkadagly zamanasy**
O. MYRADOWA – Magtymguly Pyraga
- 23 Ý. RAHMANKULOW – Halal zähmetiň höziri**
O. ÝARAŞOWA – Parahatlygyň mekany
- 24 D. KURBANOW – Sanly ulgam we kiberhowpsuzlyk**
- 26 Б. МУРАДОВ – Инновационный путь перспективного развития Туркменистана**
- 29 B. GURTMYRADOW – Senagat howpsuzlygynyň hukuk binýady**
- 32 TÜRKMENISTANYŇ SAGLYGY GORAÝÝŞ WE DERMAN SENAGATY MINISTRIGINIŇ SAGLYGY GORAÝŞYŇ HABARLAR MERKEZI – Sagdyn bedende – sagdyn ruh**
- 33 M. BABAÝEW, B. MÄLIKGULYÝEWA – Türkmenistanda emeli süyümler bilen armirlenen armaturalary, profilleri öndürmegin mümkünçiliklerini ylmy taýdan öwrenmek**
- 36 M. KELOWA – NPK – toplumlaýyn dökünler**
- 39 A. ORAZOW – Margiananyň bürünç zamanynyň binagärliginde ulanylan gurluşyk materiallary**
- 40 M. NURBADOW – Skanword**

«TÜRKMENISTANYŇ SENAGATY»

žurnaly Türkmenistanyň Prezidentiniň 2018-nji ýylý 6-njy maýýndaky 767-nji Karary esasynda 3 aýda 1 gezek türkmen, rus we iňlis dillerinde neşir edilýär. №1, 2022-nji ýyl.

Baş redaktor: B. Annamammedow

Jogapkar kâtip: G. Orazberdiýew

Redaksiýon geňeş:

R. Esedulaýew, A. Aydogdyýew,
A. Jumadow, A. Muhammedow,
D. Gadamow, R. Nurberdiýew.

Sany 3 575. Sarygt 1036. Bahasy 13 manat.
Formaty 60x90 1/8, çap listi – 5.

«Türkmenistanyň senagaty» žurnalyndan materiallar, suratlар geçirilip çap edilende, žurnala salglylanmak hökmandyr. Redaksiýanyň salgysy: 744036. Aşgabat şäheri, Arçabil şayoly, 132-nji jay. Tel.: 39-49-36.

senagat.tm@gmail.com

Žurnal Türkmenistanyň Metbugat merkezinde çap edildi. Žurnalyň çap edilişiniň hiline Metbugat merkezi jogap berýär. A - 109121

Журнал «ПРОМЫШЛЕННОСТЬ ТУРКМЕНИСТАНА» издается в соответствии с Постановлением Президента Туркменистана № 767 от 6 мая 2018 года 1 раз в 3 месяца, на туркменском, русском и английском языках. №1, 2022 год.

Главный редактор: Б. Аннамамедов

Ответственный секретарь: Г. Оразбердыев

Редакционная коллегия:

Р. Эседулаев, А. Айдогдыев, А. Джуматов,

А. Мухаммедов, Д. Гадамов, Р. Нурбердыев.

Тираж 3 575. Заказ 1036. Цена 13 манат.

Формат 60x90 1/8. 5 печатных листа.

При перепечатке материалов и снимков из журнала, ссылка на «Промышленность Туркменистана» обязательна.

Адрес редакции: 744036. г.Ашгабад, проспект Арчабил, 132.

тел.: 39-49-36.

senagat.tm@gmail.com

Журнал отпечатан в Центре печати Туркменистана.

Ответственность за качество печати журнала несет Центр печати.

«INDUSTRY OF TURKMENISTAN» magazine 744036.

Turkmenistan, Ashgabat, Archabil prospect, 132 ntl: +99312 39-49-36.

Magtymguly Pyragy

JAHAN PEÝDA *(Nowruz hakynndo)*

*Gelse nowruz äleme, reň kylar jahan peýda,
Ebirler awaz urup, dag kylar duman peýda,
Bijanlar jana girip, ederler dahan peýda,
Görmedigiň giýäler, gögerip rowan peýda,
Ederler haýwanatga hem sudy-zyýan peýda,
Ýer ýüzüne ýaýylyp, ýörirler nahan peýda,
Wabesde dahan guşlar kylarlar zyban peýda.*

*Cöl tarapyn berk edip, der açar suwa harçeň,
Zemin sebzesar olup, teninden aýrylar zen,
Sebze içre sandugaç yüz tilde kylar äheň,
Jünbendeler mest olup, göýä içmiş arak, beň
Her eşýanaň özüne öz owazy bolar geň,
Zemin hyzypüş olup, gül bitirmiş reňbe-reň,
Hyruja gelip älem, kylarlar pygan peýda.*

*Syrudy seda birle jahan ýüzi abatdyr,
Magrury-serwer olma, sany-syrut bibatdyr,
Hak yşkynda zindeler, biliň, baky haýýatdyr,
Her tende yşk bolmasa, rozy-ezel mematdyr,
Ýaz ötünçä, ýer-gögi günden-güne zyýatdyr,
Bir haşyr kyýamatdyr, bir ýowmy-arasatdyr,
Dähr içre bolar hem dem, jahan içre jan peýda.*

*Zerbaba zowkun olma, baka ýokdur döwletde,
Ömrüňni bada berme sen bu daryl-mähnetde,
Ýeter sana iru-giç ne ýazysa kysmatda,
Janyňa jepa eýläp, munça gezme hasretde,
Sogap ýagşy amalda, ýa hup ýagşy niýetde,
Älem barça hyzmatda, adam ýatyp gaflatda,
Hasylyň ataş bolgaý, eýleseň ýaman peýda.*

*Magtymguly, ýyglar men, bu bagty syýahymdan,
Gorkar men jan äpeti, el-aýak güwähimden,
Umydym hasyl olmaz bu ömür tebahymdan,
Jan köýdi jeset içre bu ataşy-ahymdan,
Elim sünüp dilär men hajatym Allahymdan,
Mende bir umyt oldur, ol keremli şahymdan,
Eýlegeý arusatda gül kibi iman peýda.*

